

P. 11
34

An. VI, Nr. 7-9

IULIE—SEPT. 1940

APOSTOLUL

Revistă literară, științifică și educativă

Apare sub auspiciile Asociației profesorilor și învățătorilor
din Județul Neamț

Redacția: Școala Normală de Invățători — Piatra-Neamț

4459.

Au mai achitat abonamentul pe 1939 :

Aurel Vasiliu, Ioan Carp din circ. Bălțătești. Al. Apostolescu din circ. Bârgăuani, I. Tărăboi, Ioana Craiu, Margareta Calapăr, C. Podoleanu, Mihai Cojocaru din circ. Bodești. V. Hârlea, C. Botez, C. Pădure, V. Petrovici, V. Adam, Silvia Rotaru din circ. Borlești. El. Sandescu, Ioana Heth, C. Popescu, Maria Popa, Eugen Macovei, Cornelia Hrițcu, C. Berbecaru, Al. Sturzu, Ostahie Eufrosina, Paul Petrescu, D-tru Popovici, V. Lămătic, Ion Luca, I. Arsinte, Sava Poiană, C. Romanescu, I. Popescu, Petru Cimpoeșu, D-tru T. Silian toți din circ. Broșteni. Maria Andronic, Laurențiu Popa, Ana Vlascic, Mihai Andreiescu, Gh. Adăscăliței, Gh. Mareș, N-lai Adăscăliței, Ion Blaga, C. Nicolau, Vas. Timică, Gh. Lungu, Maria Mihălescu, D-tru Borș toți din circ. Dochia. Ioan Ursu, Const. Vasiliu, Gav. Simionescu din circ. Galu. Stefan Avram, Cons. Coman, Zoe Podeanu, El. Romanescu, Nec. Gheorghiu, Gh. Patrașcu din circ. Girov. Balașa Galinescu, V-le Afloarei, Maria Crepel, Maria Veronim, Stef. Obreja, Laura Ionescu, -Virginia Galinescu, Gr. Sereda, C. Matei toți din circ. Hangu. Nec. Moga, Petru Drăgușanu din circ. Pângărați. Gh. Revaru, N. Moroșanu, V. Cruceanu, Pr. Nichita Fulorea, I. Ieremia, C. Elisei, C. Resmeriță, Gh. Boancă, Marin Cuibaru, Maria Danielescu, Petre Gavrilu, C. Dima, Th. Bărlădeanu, Paul Stoian, Cristina Teodorescu, N. Andone, V. Măță, Maria Scutaru, V. Ostahie toți din circ. Petricani. Eman. Albu, Sultana Borceanu, Ana Pușchin, Maria Mocanu, Ion Pârlea, Cleopatra Mera, Gh. Grădinaru, Gh. Iamandi, D-tru Dumitriu, Lucreția Vremir, Gh. Ionescu, Gh. Groapă, Al. Escu, N. Toma, Ecat. Imbru, Gr. Merticaru, Gh. Munteanu, Oct. Popescu, Ort. Vremir, Al. Trifan, C. Gherghel, Pr. Stefan Romanescu, C. Ioc, Maria Bicăjanu, Viorica Teofănescu, Ioan Donisă toți din circ. Podoleni. N. Hanganu, V. Ciurdea, Ioan Cristali, Ioan Tomescu, Gh. Calistru, Pr. M. Ioniță, Ana Teodorescu, Gh. Mereuță, Ioan Ionescu, Eugenia Moale, Ecat. Căpitanu, Al. Podoleanu, El. Piperu, Ioan Jigău, toți din circ. Roznov. N. Ploscaru, Clement Podoleanu, D-tru Țipa, M. Tabacaru, C. Lupu, Th. Ursu, C. Țipa, Iorgu Sentea, N. Bejan, Profira Grigorescu, Alexandrina Apostoliu, El. Nițu, Ana Pantazopol, Maria Teodorescu, Pompei Atanasiu, Petru Nistor, N. Țepeș, Zenobia Grigoraș, Ecat. Manoilescu toți din Buhuși. Dragomir E., Dimovici D., Sălăgeanu St. Nistor V., Sf. rghie C., Popescu I., Irimescu I., Ghiurea Gh., Zugravu A. Ruscanu D., Diaconu M., Grecu Viorel., Anghel C., Dimitriu M., Luca N. Palade C., Popa Iulia., Savin St., Trofin C., Petrașcu Al., Vasiliu C., Ionescu Gh., Heisu C., Stoian Al., Popovici Gh., Pișcu C., Livescu V., Lehănceanu I., Dimitriu M., Chițigoi Gh., Andrei V., Alexandrescu C., Stroescu N., Sâncă C., Râpaș V., Movileanu I., Mihuț C., Melica I., Maria C., Maftei P., Filimon V., Acasandrei P., Vârlan Al., Simion M., Roșca C., Popescu I., Popa Al., Pleșca Gh., Piclea Gh., Petrescu F., Pavlica I., Pascaru H., Olteanu D., Matasă C., Manole V., Maftei C., Ionescu C., Dumbrăveanu Gh., Dobrescu Al., Dinulescu Andrei, Dimache E., Diaconu M., Chirilă V., Bucurescu I., Bârsan E., Arsinte M., Alexandrescu D., Ieremia Gh., Vornicu V., Voican I., Vasilache V., Tugulea C., Țiței N., Țăranu Al., Teodoru C., Stroescu A., Sandu A., Rotaru A., Roșu Gh., Postolache H., Popescu P., Popa V., Popa V., Nuțu V., Neșlian Gh., Humă M., Hreamătă A., Gramaticu H., Grințescu N., Grigore N., Gospodaru E., Goia D., Filimon O., Co-

APOSTOLUL

Revistă literară, științifică și educativă

Director: PROF. VICTOR TĂRANU

Intreita sfășiere

7454.
611

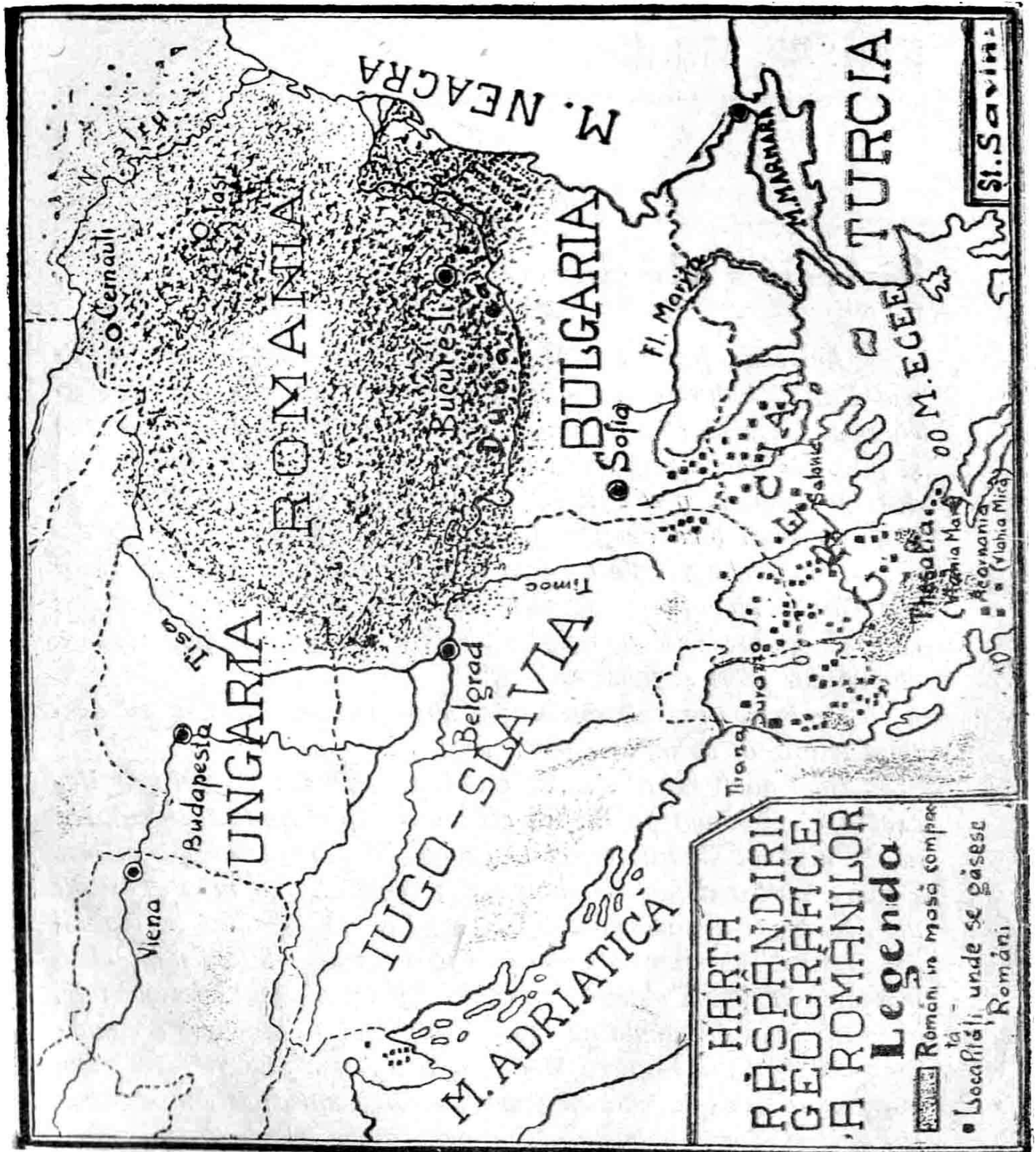
Aplecând fruntea peste evenimente, răsare în minte imaginea Patriei îndurerate. Sufletul e copleșit de prea marele sbucium al Națiunii care ispășește azi atât de cumplit toate erorile și păcatele unora precum și netrebnicia altora, așteptând umilită dar încrezătoare verdictul cel mare al istoriei, care va avea să statornicească țara din nou în drepturile ei firești.

După schingiuirile dinăuntru au venit sfârtecările din afară ale Țării. Vinovații se știu azi pe nume. Un popor nevinovat cere sancțiuni; este în drept să ceară exemplara pedepsire a vinovaților mari și mici.

Pentru ce am pierdut atâtea provincii românești, când destinul istoric al vecinilor nu era legat de ele ?

Căci nouă nu ni s'a răpit o Basarabie sau un nord de Bucovină, ci Moldova lui Ștefan cel Mare a fost ruptă în două. Nu ni s'a luat un Cadrilater, ci Dobrogea lui Mircea cel Bătrân sau Dacia Pontica a fost din nou ruptă în două; nu ni s'a rășluit un Ardeal, ci Transilvania lui Mihai Viteazul și a lui Ferdinand cel Mare a fost ruptă în două. Toate aceste ținuturi n'au nicio legătură cu lumea slavă ori maghiară; niciun drept istoric, etnic, geografic sau economic nu poate fi invocat în favoarea vreunuia din vecinii noștri. Răpirea Moldovei de nord și răsărit face parte din planul de expansiune al imperialismului moscovit spre centrul Europei și Țările balcanice. Cucerirea de azi este o primă etapă a planului. Din punct de vedere european, „Basarabia“ este citadela răsăriteană de apărare a civilizației europene. Pe malul drept al Nistrului stau mărturie din vremuri vechi cetățile Hotin, Soroca, Tighina și Cetatea Albă. Acestea sunt fortărețele Euro-

pei civilizate, ridicate de geniul unei lumi creatoare împotriva barbarilor dela răsărit. Volevozii Moldovei au întărit aceste cetăți la hotarul țării, iar Turcii, însiși le-au folosit tot ca zid de apărare al imperiului lor. Nicio cărămidă și nicio glăsuire slavă nu s'a imprimat vreodată în aceste fortărețe dela granița de est a României. Pe pământul Moldovei răsăritene stau măr-

turie veșnică urmele valurilor lui Traian, instituțiile creștine, cetățile și semnele istorice ale vitejilor Moldoveni precum și cuvântul și sufletul românesc în toate manifestările lor grăitoare din veac și peste veacuri.

Pierderea Dobrogei de sud, spre satisfacția unei premature ambiții bulgare, trecând peste toate considerațiile istorice și geografice aparținând României, a dus la o slăbire strategică în calea poftelor de răsărit și la uzurparea chiar a economiei bulgare. Pe de altă parte, răpirea unei jumătăți din Transilvania nu legitimează decât pofta sadică a vecinilor dela apus, care de secole turbură permanent mijlocul Europei. Ungurii n'au nimic comun cu sufletul vecinilor lor, de aceea toată istoria lor în Europa nu cunoaște decât ura de rasă împotriva Arienilor. Pentru a-și atinge țelurile cele mai fantastice și mai nestabile au primit catolicismul Romei, pe care l-au reformat până la mutilare în dauna Romei; au primit dualismul austriac pentru a prăbuși pe Nemți și au încercat să stăpânească Transilvania spre a-i storce bogățiile întreținând un focar de revoluții și o stare de permanente proteste în inima Europei¹⁾. Formându-și o clasă de îmbogățiți pe care i-au numit nobili, Ungurii au încheiat legături cu lumea iudaică și apoi cu agenți politici europeni ducând în sclavie milioane de țărani. În felul acesta, ei s'au aruncat când asupra Italienilor, când a Nemților, când a Românilor și a Sârbilor, ori împotriva Rușilor.

Intâmplarea făcând să fie prinși mai de vreme într'un sistem de alianțe ale Axei europene, dar fără să rupă ascunsele lor legături cu Anglia lui Rothermere, azi au început să se arunce din nou asupra vecinilor strâmtorați; mâine . . . de sigur, vor răsplăti ajutorul ce li s'a dat cu aceeași copită mongolă.

Noi nu vom cădea în marele păcat făptuit de vecinii noștri care au încâlcit firul istoriei, au pândit victima și au lovit în plin inima unui popor prea tolerant, cu toată brutalitatea lor barbară.

Noi nu vom mai târâi cu noi nici păcatul indolențelor și al tuturor mutilărilor fizice și sufletești.

Trăim prin jertfa noastră uimitoare și avem din plin conștiința marelui datorii hotărâtă de martirii noștri și de făuritorii de azi ai noului veac românesc.

În inima Românilor nu poate fi împlântată o țară colțuroasă și inundată de pungi înveninate.

De aceea purtăm în inimă numai icoana Patriei neștirbite. Pentru întregirea Patriei pornim din nou marea luptă cu suflet mai curat, cugetul mai drept și eliberați de cătușele oculte. Această luptă însă, înlăturând retorica improvizărilor și gălăgia asurzitoare a gloatelor, se va întemeia pe autoritatea cuvântului, pe disciplina maselor și pe o serioasă și completă documentare.

APOSTOLUL

¹⁾. V. Țăranu, Vieața culturală a Românilor din Transilvania, Piatra-Neamț 1937.

La arme

Auzi?... Departe strigă slabii
Și asupriții către noi:
E glasul blândeii Basarabii
Ajunsă'n ziua de apoi.
E sora noastră cea mezină,
Gemând sub cnutul de Calmuc,
Legată'n lanțuri e-a ei mână,
De ștreang târîtă ei o duc.
Murit-a?... Poate numai doarme
Și-așteaptă moartea de la câni?
La arme,
La arme, dar, Români!

Pierit-au oare toți vultanii
Și șoimii munților Carpați,
Voi fii ai vechii Transilvanii
Sunteții cu totul enervați
Și suferiți în înjosire
De la Brașov pân'la Abrud,
Ca să vă țină în robie
Fino-Tătarul orb și crud.
Și nimeni lanțul n'o să farme,
Nu aveți inimi, n'aveți mâni?
La arme, la arme,
La arme, frați Români!

Iar tu, iubită Bucovină,
Diamant din stema lui Ștefan,
Ajuns-ai roabă și cadână
Pe mâni murdare de jidan.
Rușinea ta nu are seamăn,
Pământul sfânt e pângărit...
Mișel și idiot și famăn
Cine-ar mai sta la suferit...
De-acuma trâmbiți de alarme!
Nălțați stindardul sfânt în mâni.
La arme,
La arme, dar, Români!

Pierduți sunteți pe Criș și Mureș?
E moarte, e leșin, e somn?
Au Dragoș nu-i din Maramureș,
Au n'a fost la Moldova Domn?
N'a 'nfrânt a dușmanilor nouri,
N'a frânt pe Leși și pe Tătari
Au Dragoș, vânător de bouri,
N'o să vâneze și Maghiari?
Rușine pentru cel ce doarme,
Sculați ca să nu muriți mâni,
La arme!
La arme, dar, Români!

Din laur nemuritoare ramuri,
O, țară, pune 'n frunte azi,
Și 'n tricolorul mândrii flamuri
Să 'nfășuri pieptul tău viteaz,
Și smulge spada ta din teacă
Și-ți chiamă toți copiii tăi
Și la războiu cu dânșii pleacă
Cu fii de șoim și fii de smei,
In valuri, valuri să se sfarme
Calmuci, Tătari, dușmani stăpâni,
La arme, la arme!
La arme, frați Români!

M. Eminescu ¹⁾

1) Poezii postume „Cugetarea”, 1940.

ERI ȘI AZI¹⁾

Contribuții la istoricul învățământului primar din jud. Neamț
— Revăzute și completate —

Județul Neamț este un județ de *credință, de vitejie, de cărturărie și de artă.*

La fiecare pas urmele străbune sunt viu grăitoare și sunt mărturie neîndoelnică despre trecutul luminos al acestui județ, așa de variat și de plin de frumusețe neîntrecute, ca înfățișare fizică.

Prin așezarea sa și prin îndemănările naturale județul Neamț a fost populat încă din timpurile preistorice: „Stau mărturie însemnatele stațiuni neolitice cunoscute mai ales prin hărnicia de cercetare a părintelui Mătasă“ (Profesor I. Simionescu).

Bogatul muzeu arheologic dela Casa națională, din Piatra-N., face cu prisosință dovada acestor afirmațiuni.

Ctitoriile domnești de credință, de învățătură și de artă se întâlnesc presărate pe tot cuprinsul județului.

Mănăstirile voevodale: *Neamțul* lui Petru Mușat și Ștefan cel Mare, *Bistrița* lui Alexandru cel Bun — unde și este înmormântat domnitorul cu soția Ana doamna, Alexandru fiul lui Ștefan cel Mare, Maria doamna soția lui Ștefan Lăcustă, etc.—,²⁾ a lui Ștefan cel Mare, Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu — cea dintru început licărire istorică din țările române se găsește în *letopisețul dela Mănăstirea Bistrița* și tot aici se află și *cel dintâiu pomelnic scris* al ctitorilor domnești, al boierilor și al creștinilor milostivi și făcători de bine sfântului locaș—,³⁾ *Războenii* lui Ștefan cel Mare, *Bisericanii* lui Ștefăniță Vodă, *Pângărații* lui Alexandru Lăpușneanu, *Agapia din Deal* a lui Petru Șchiopul, *Agapia din Vale* a Hatmanului Gavril, *Secul* al marelui Vornic al Movileștilor, Nestor Ureche și al soției sale

1) „Articol publicat în „Anuarul Școlii normale de învățătoare din Piatra-Neamț. Volum Comemorativ“, Tipografia Gh. Asachi, Piatra-N., 1940. Articolul în forma lui actuală a fost revăzut și completat.

2) „Mănăstirea Bistrița, județul Neamț,“ de Leon Mrejeriu și Arh. Ghenadie Carază, Piatra-N., 1935, pag. 13-20.

3) În zidul înconjurător al mănăstirii se vede portița, deschisă în pripă, pe unde Petru Rareș, după ce se închinase la icoana Sfintei Ana, făcătoare de minuni, dăruită Doamnei Ana lui Alexandru cel Bun de împărăteasa bizantină Ana, în timpul lui Manuil II Paleologul, la 1401, și după ce jurise că va înnoi din temelie mănăstirea, dacă scapă cu sănătate și își dobândește, iarăși, scaunul domnesc, gonit de turci, a luat, pe creasta munților. drumul Ardealului spre Ciceiu, unde soția sa Elena Doamna fusese dusă de mai înainte. (Vezi „M-rea Bistrița, jud. Neamț“, de L. Mrejeriu și Arh. Ghenadie Carază pag. 6).

Mitrofana cea frumoasă și neîntrecută în arta cusăturilor și țesăturilor, apoi: *biserica Sf. Ioan Domnesc*, din Piatra-N., a lui Ștefan cel Mare, Mănăstirile: *Văratecul* călugăriței Olimbiada, *Durăul*, *Horaița*, *Almașul* și Schiturile: *Tarcăul*, *Rarăul* lui Petru Rareș, *Sihăstria*, *Sihla*, *Cozla*, a cărei însemnătate a fost arătată de d-l Gh. T. Kirileanu din Holda Broștenilor, și fostele mănăstiri: *Tazlăul* lui Ștefan cel Mare, *Buhalnița* lui Miron Barnovschi, *Pionul* (Schitul Hangului) al hatmanului Gheorghe și al soției sale Ana, învit de Knejii Cantacuzini în timpul domniei lui Mihai Racoviță V. V. și cunoscut sub numele „*La Palat*“, ¹⁾ azi biserici de mir, etc., au fost nu numai locașuri de închinare, de adâncă și tainică gândire religioasă, dar au fost cuiburi de cultură, de scriere artistică, de pictură, de sculptură, de muzică, de țesături și cusături, care desfată privirea și umplu sufletul de încântare și au fost, mai cu samă, cuiburi de bună gospodărie pilduitoare ²⁾).

Până în depărtate zări ale pământului românesc s'au răspândit învățătura, arta și buna gospodărie ale ctitoriilor voievodale și ale boierilor și credincioșilor de pe vremuri. Silințele acestor așezăminte, de multe ori și de binefacere pentru cei bolnavi, în suferință și în grele lipsuri, au răzbătut prin vremurile turburi și au țesut firul credinței, culturii și artei până în zilele noastre, în care M. S. Regele, mare Ctitor El însuși, și sfetnicii Săi, la stăruința caldă și documentată a I. P. S. Patriarh Nicodim, din Pipirigul Neamțului ³⁾, le-a dat sporite puteri, prin împroprietărire și avânturi nouă prin activitatea ce li s'a deschis. Astfel biserica vie, activă, care transformă și înalță, creind oameni morali, patrioți, de muncă și de ordine, se afirmă tot mai puternic, după dorința M. S. Regelui.

1) „Călăuza județului Neamț” de Preot C. Mătasă, pag. 101, București, Cartea românească, 1929.

2) „Religiunea creștină a strălucit în artă, ori care ar fi ea, arhitectură sculptură și pictură, muzică și poezie. Acest fapt este unul dintre cele mai frumoase ale istoriei lumii”. Didron (Vezi „Istoria Artei” volum I, ediția II-a, Iași, Tipografia „Presa Bună”, 1940, pag. 11, de Prof. Alexandru Naum).

3) I. P. S. Patriarh Nicodim, figură de covârșitor prestigiu, este un neîntrecut cărturar al ortodoxiei și are aproape una sută de lucrări de mare valoare în domeniul teologic. Firea de gospodar desăvârșit și activitatea stăruitoare și neîntreruptă ce a desfășurat și desfășoară la M-rea Neamțului, la Mitropolia din Iași, la Patriarhie și pe ori unde a avut rol de conducător bisericesc, stârnesc admirația tuturor acelor care i-au cercetat și-i cunosc înfăptuirile.

Cărțile ieșite din tiparnițele Mănăstirii Neamțului au răspândit, pe toate întinsurile românești duhul credinții, al limbii și al sufletului străbun. „Călugării acestei mănăstiri erau cei mai învățați oameni ai țării. Ei dădeau satelor preoți, cancelariei domnești funcționari, de aici se alegeau vlădicii țării. Activitatea desfășurată de călugării din Mănăstirea Neamțului, pentru răspândirea cărților religioase, a depășit chiar granițele țării, fiind cunoscută în toată lumea ortodoxă“. (D. L. Stăhiescu : „Vechile școli din județul Neamț“, Piatra-N. 1933). *Paisie*, starețul Mănăstirii Neamțului, în a doua jumătate a secolului XVIII, a adus acest așezământ la mare înflorire, organizându-l și statomicind reguli pentru orânduirea vieții monahale, de care s'a slujit întregul monahism ortodox. Prin testament îndemna pe urmași să înființeze la această mănăstire o școală de preoție, care s'a și înfăptuit, însă la Tg. Neamțului, în 1853, pe timpul domniei lui Grigore Ghica Vodă, iar în 1855, în mănăstire, s'a înființat secția teologică a seminarului, cu internat întreținut de mănăstire. Vieța acestui seminar a avut mari prefaceri și întreruperi, până ce a trecut, în 1928, la Mănăstirea Cernica.

Țesăturile de covoare, de pânzeturi, de stofe (șiiacuri mănăstirești), cusăturile, broderiile și împletiturile, de artă neîntrecută, dela Mănăstirile : Agapia, Varatec, Almaș și Războeni, de azi, mai ales, sunt o oglindire a vechilor îndeletniciri artistice din vremuri apuse.

Cea dintâiu fabrică moldovenească de hârtie, dela Piatra-N., între Cindia și Vălenii din dreapta Bistriței, a lui Gheorghe Asachi, hârtie cu care se tipărea la Iași „Albina Românească“ (1829), ne arată încă o îndeletnicire în legătură cu cărturăria și răspândirea ei, pe care așa de înțelept o învederează Miron Costin : Cea mai iscusită zăbavă este cetitul cărților.

O așa de puternică tradiție de credință, de cărturărie și de artă a avut urmări până în zilele noastre : Filosoful Vasile Conta de la Ghindăoani, neîntrecutul povestitor Ion Creangă dela Humulești — Tg. Neamț, învățatul Episcop al Ismailului, Galaților și apoi al Romanului Melhisedec dela Gârcina—cel dintâiu cleric din regatul vechiu ales membru al Academiei Române și fost ministru al Cultelor și instrucției publice—, Episcopul Hușilor Silvestru Bălănescu, profesor la teologie, dela Pângărați, care și-a lăsat întreaga avere Facultății teologice din București, Fiziologul St. Vișu dela Săvinești, Filologul Alexandru Lambrior

dela Soci, Comuna Soci — Cândești (Comunică d-l P. Criveț), ¹⁾ Vasile Alexandrescu Ureche, fost profesor universitar la Iași și București, fost ministru de instrucție publică, academician, istoric ²⁾, Profesor Dr. Ion Mironescu, literat de samă, dela Tazlău, Lascar Catargiu, renumitul om politic, pare a fi născut tot în județul Neamț (Negrești — Dobreni) ³⁾ și alții decedați și în viață: ambasadori, membri la Inalta Curte de Casație și Justiție, la Consiliul legislativ, la Curți de Apel, tribunale, etc., profesori universitari și secundari, ingineri, medici, sculptori, arhitecți, arheologi, pictori, muzicanți, compozitori, scriitori, artiști dramatici, etc., prelungesc, din negura istoriei până azi și duc și mai departe, acest fir luminos al tradiției nemțene ⁴⁾.

1) I. Siadbei, „Alexandru Lambrior“, pag. 3, Iași, „Viața românească“ și „Anuarul Liceului Național din Iași pe 1930—1931“, pag. 15 și 16 și D. Hogeia „Din trecutul orașului Piatra-Neamț Amintiri“, pag. 147, Piatra-N. 1936. Din publicațiunile arătate rezultă că *Al. A. Lambrior* e născut în județul Neamț la *Soci-Cândești*, după afirmația d-lui P. Criveț întemeiată pe întărirea fiilor lui Lambrior și nu la Soci-Cârligi (Ștefan cel Mare), cum îmi comunică și d-l învățător I. Ostahi, localnic din Soci-Cârligi, Generalul Gh. Bengescu-Dabija, „în prezența lui Lambrior“, întocmind lista membrilor „Junimii“, din Iași, înscrie pe Al. Lambrior ca născut în 10 Septembrie, 1845, la *Soci*, județul Neamț (confirmă Iacob Negruzzi prin scrisoarea din 2 Martie, 1919) și nu e născut, prin urmare, în Folticeni, cum susțin unii (vezi I. Siadbei opera citată). Am văzut într'un manuscris la d-l G. T. Kirileanu, scris de mâna lui Lambrior însuși, *Al. A. Lambrior* și nu Al. D. Lambrior (D. Lambrior era în Folticeni...) Clasa I primară Lambrior a făcut-o la Tg. Neamț.

2) „Cartea Neamului Vicol“, de General Dr. Vicol N., București, Tipografia „Cultura“, Str. Câmpineanu 15, 1936, pag. 47 și 92. Această lucrare cuprinde informațiuni și date de mare importanță despre școlile publice din Piatra-N. și, în special, despre școala primară de băieți Nr. 1, așezată în cadrul vremii. Ea cuprinde și pomenirea institutorului Nicolae Vicol, care s'a făcut la 1931, cu prilejul desgrupării (pag. 39), Vorbesc duios d-l Al. Ionescu și D. Hogeia. General Dr. Vicol e fiul institutorului N. Vicol, de origină din Sarata Dobrenilor, vezi și D. Hogeia „Din trecutul orașului Piatra-N. Amintiri“ pag. 147.

3) „Din trecutul orașului Piatra-N. Amintiri“ de D. Hogeia, pag. 89 și 147.

4) Cităm câteva nume:

D-l A. Caradja, dela Grumăzești Neamț, este mare specialist universal în determinări de fluturi și, mai ales, cel mai de seamă biogeograf al nostru, savant căruia se adresează naturalistii din lumea întreagă (vezi A. Caradja de I. Simionescu, profesor universitar, București, „Natura“, din 15 Decembrie, 1939, pag. 489—491).

Ștefan Vârșolci, fost profesor universitar, Iași, autorul gramaticii limbei latine, etc.

D-l Alexandra A. Naum, profesor universitar, Iași, de loc dela Soci-Cândești-Neamț, scrie „Istoria Artei“, în 2 volume (Vechea artă creștină în apus și Vechea artă creștină în răsărit).

D-l T. A. Naum, profesor universitar—Cluj, traduce pe Theocrit, poet grec, sec. III a. Chr., Bucolicele lui Virgiliu, cel mai mare poet latin, 70—19 a. Chr., etc.

D-l General Farmacist Dr. Grințescu P. Gh., are lucrări de valoare asupra florei României și a județului Neamț, în special.

D-l Er. P. Grințescu, profesor universitar și director general în Ministerul Agriculturii și Domeniilor are lucrări în cadrul Agriculturii.

Un județ *de vitejie*, ziceam: *Hândău (Ghindăoanii — V. Conta de azi)*, unde Ștefan I Vodă a învins, în iarna anului 1395, pe Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei („Din trecutul, Cetății Neamțului“ de I. Minea profesor universitar, Iași, N. Grigoraș și ing. Gh. Cojoc, pag. 16,27 și 28—Iași, 1940. D-l Minea a făcut săpături și cercetări la Cetatea Neamțului).

D-l Dr. V. G. Isplr, profesor universitar la București, din Filioara (vezi și revista „Misiunea Creștină“ an. I și II, București, 1940, etc.)

Preot *C. Mătasă* premiat de Academia Română pentru lucrări istorice-literare („Palatul Cneștilor“ București, 1935, vezi și „Movila Haiducului“, etc.)

D-l G. Galtnescu, profesor la Academia de muzică, Iași, a scris în domeniul muzicii.

T. C. Stan, un scriitor talentat, decedat în floarea vârstei (Vezi „Cei șapte frați Siamezi“, Edit. „Cugetarea“, București, 1934, etc.)

D-na Elena C. Mălasă are scrieri literare apreciate (vezi „Soare răsare“, Editura Casei școalelor, București, 1940, etc.)

D-l Ștefan Verșescu-Sandomir (vezi: „Toance“, Tipografia ziarului „Universul“, București, 1940).

D-l Ilie Anesiea a tipărit, în diferite reviste, proză și versuri (vezi și revista „Straja Moldovei“ an. I—III).

I. Drăgan, fost profesor de pedagogie și director al Școlii normale „Gh. Asachi“, din Piatra-N., scriitor talentat și autor de cărți didactice.

Apoi scriitorii și publiciștii învățători localnici din județul Neamț, unii cari au funcționat vreme îndelungată în județ, iar alții cari au rămas definitiv în el: *Mihail Lupescu*, *Simion T. Kirileanu*, *Zulnia Isăcescu*, *Gheorghe Nicolău*, *V. Butnariu*, *D-na Proftra Groholschi*, fostă institutoare și apoi profesoară, *D-nii: Leon Mrejeriu* (membru de onoare al Grupării învățătorilor scriitori din România; vezi revista Asociației generale a învățătorilor „Școala și Vieața“, anul X, Nr. 10, Iunie, 1940, pagina 91, București), *P. Gheorghieasa*, *I. Rotariu*, *M. Stamate* (Titlurile publicațiilor acestor zece învățători se cuprind în începutul fericit — care e de dorit să continue — de „Contribuții la Bibliografia învățătorilor nemțeni“, din lucrarea d-lui C. Turcu: „Preocupări de cultură Regională II“, Piatra-N., 1939; iar pentru Leon Mrejeriu, I. Rotariu și M. Stamate vezi și „Antologia învățătorilor Scriitori“, de B. Jordan, Tipografia „Cugetarea“, București, 1933, pag. 111, 162 și 268), *Gheorghe Simionescu*, fost inspector școlar, decedat (publicist și autor de cărți didactice), *Ion Bicleanu*, decedat („Amintiri din războiu“, publicate în ziarul „Ordinea“, Piatra-N., 1922), *Gh. Popescu-Vânători* („Cuza Vodă“, istorisiri pentru popor, în colaborare cu L. Mrejeriu și S. T. Kirileanu, Piatra-N., 1909, etc.), *D-na Cecilia Grințescu*, institutoare-directoară („Cum stau frații noștri din Bucovina“, Piatra-N., 1913, „Statutele Societății Crinul Vieții“, Piatra-N., 1919 și autoare de cărți didactice de geografie), *D-na Eugenia L. Mrejeriu*, institutoare-directoară („Școala de ucenice: scopul, activitatea, rezultatele, Piatra-N., 1924, etc.), *D. Brahariu*, fost învățător și apoi profesor la Cluj (publicist și autor de lucrări cu caracter istoric, în special), *Mircea Ispir*, Secretarul general al Asociației Generale a învățătorilor din România (scriitor și publicist, președintele Grupării învățătorilor scriitori. Vezi și revistele: „Straja Moldovei“ anul I—III, „Școala și Vieața“, ziarul „Curentul“, etc.), *T. V. Ungureanu*, fost inspector școlar (publicist mai cu samă în domeniul muzicii, a condus ziarul „Piatra-N.“ începând din 1940, etc.), *N. Teodorescu*, fost inspector școlar (a întemeiat și a condus ziarul „Ordinea“, începând din 1922, Piatra-N., etc.), *N. Constantiniu*, fost revizor școlar (autor al „Abecedarului ostășesc“ și al „Metodei lui de predare“), *C. Luchian*, Inspector școlar în București (publicist și autor de cărți didactice, vezi și revista „Apostolul“ an. I—VI, Piatra-N.), *D-na Teodora D. Popovici* („Din vârtoarea vieții“, Piatra-N., 1930, etc.), *Al. Pintilie* (autor de cărți didactice), *Ion Radu*, fost inspector școlar și prefect (autor de

Cetatea Neamțului, depe „o sprinceană de deal“ (C. Negruzzi), „Ingrădită de pustiu, acoperită cu fulgere“ (I. Creangă), în care, în lupta cu Ion Sobieschi, Craiul Leșilor (Polonilor), vânătorii (plăeșii) moldoveni fac minuni de vitejie; dar câte amintiri istorice nu tăinuește Cetatea Neamțului despre Ștefan cel Mare,

cărți didactice), *Antbal Teodorescu*, fost subdirector al învățământului primar din ministerul Educațiunii Naționale (autor de cărți didactice, etc.), *V. Gaboreanu*, fost inspector școlar (autor de cărți didactice, etc.), *V. Scripcariu*, fost subinspector școlar (autor de cărți didactice, etc.), *Eugen Mitru*, fost revizor școlar (vezi revista „Preocupări didactice“ an. I—IV, etc.), *Grigore Vlad*, fost subrevizor școlar (vezi revista „Apostolul“ an. I—VI, etc.), *M. Avadanei* (vezi revistele: „Apostolul“, „Școala și vieța“, „Straja Moldovei“, Ziarul „Avântul“ din Piatra-N., etc.), *T. Ursu*, fost subrevizor școlar (vezi „Apostolul“ an. I—VI, etc.), *M. David* (vezi „Apostolul“, „Straja Moldovei“, etc.), *Preot M. Gavrilescu*, (vezi „Preocupări didactice“ an. I—IV, etc.) *Preot D. Săvescu*, (vezi „Apostolul“, etc.), *D. Mareș*, (vezi „Apostolul“, etc.), *Teofan Macovei*, (vezi „Apostolul“), *N. Mancaș*, (vezi „Preocupări didactice“). Au mai colaborat la revista „Preocupări didactice“: *D-na Maria Dimitriev*, *Preot C. Cojocariu*, *Preot D. Mihailescu și D-nii: Petre V. Butnariu*, *N. Podoleanu*, *N. Ploscartu*, *Mihai P. Cojocariu*, (vezi și „Apostolul“).

Colaboratorii din 1938 ai revistei „Apostolul“ (vezi an IV pag. 8-10, Iulie-Septembrie), după cum se arată pe pag. 2-a a copertei, sunt următorii: *Andrei Victor* (profesor), *Avadanei Mihai*, *Capșa Grigore* (profesor), *Cojocariu Mihai*, *Dorohonceanu Florica*, *Gabrea Iosif* (profesor-București), *Gavrilescu Pr. Mihai*, *Ghițescu Vasile* (profesor), *Ionescu Pr. Ernest*, *Macovei Teofan*, *Manollescu Ec. I. C.*, *Mareș D.*, *Moga Neculai*, *Moroșanu George*, *Muraru Ecaterina*, *Parfenie Octav*, *Popovici P.* (profesor), *Săvescu Pr. D.*, *Stamate Mihail*, *Stratilesco Lucia* (profesoară), *Tanase-Teiu C.*, *Țăranu Victor* (profesor), *Tărăță V. Gh.*, *Tăslăuanu Ion* (profesor), *Țipa D. D.*, *Trautzel I.* (publicist), *Trifan D.*, *Turcu C.* (profesor, publicist), *Ungureanu Pr. N. D.* și *Ursu Th.*; iar comitetul de conducere era alcătuit din D-nii: *V. Gaboreanu*, *M. Avadanei*, *Eufr. Manoliu*, *V. Scripcariu*, *C. Turcu*, *Th. Ursu*, redactor fiind d-l *Victor Țăranu* (profesor), Secretar *S. Purice* și Casier *C. Avasiloei*.

D-nii: *Vasile A. Gheorghită*, fost învățător, astăzi profesor la Seminarul „Veniamin Costache“ din Iași, sculptor și pictor cu studii făcute la München în Germania, *Onoriu Creșulescu*, fost învățător, astăzi profesor la Academia de Belle-arte din Iași, pictor reputat, *Victor Niculescu*, azi profesor la Liceul „Petru Rareș“ din Piatra-N., pictor cu vază, *N. Bărliba*, Subdirector al învățământului primar din Ministerul Educațiunii Naționale, D-nele: *Cristina Belian*, *Marta Gh. Belu-Palade*, *Iulita C. D. Gheorghiu* (azi D-na Colonel Lascarache), *D-ra Olimpia Teodoru*, instituitoare și apoi profesoară, *Vasile Rădulescu*, fost învățător, institutor—și-a început cariera la Piatra-N., magistrat și apoi ministru plenipotențiar, *Teodor Demetrescu*, *Constantin Baltă*, *N. Trofin*, *M. Rotaru*, *D. A. Gheorghită*, fost subrevizor școlar, *I. Rafail*, *I. Strote*; iar din cei decedați: *Al. Baciu*, *Teodor Dantilescu*, *C. Ciupercă*, *N. Vasiltu*, *C. Pavlilescu*, *Gh. Cădere*, *I. Mironescu*, *C. Fedeleș*, *V. Șerpișanu*, *I. T. Creșulescu* și mulți alții au lucrări tipărite și articole diferite de ziar, revistă, almanah, calendar, anuar, volum de omagiu, culegere folklorică, etc. care vor fi aflate, cercetate și puse în valoare la întocmirea istoricului amănunțit al învățământului primar din județul Neamț.

Coltstrat Hogăș, fost cu I. Negre, cel dintâiu profesor al gimnaziului din Piatra-N., care descrie fermecător plaiurile nemțene și *M. Stomatru* fost profesor distins și director model la Liceul Petru-Rareș, din Piatra-N., întemeietorul unui important muzeu la liceu și publicist în domeniul științelor naturale, au funcționat timp îndelungat în Piatra-N.

Gh. Panu (fost profesor, om politic de mare importanță și scriitor deosebit talent) cu familia își petrecea vara la Durău sub poalele Ciahlăului,

Petru Rareș, Ion II Vodă, Despot Vodă, Al. Lăpușneanu, Ștefan Petriceicu, Dumitrașcu Vodă Răul, Antonie Vodă, Vasile Lupu, fca sa Ruxanda — fostă soție a lui Timuș Hmielnițchi, ucisă în cetate, de Cazaci, prin trădarea boierului Crupenschi —, apoi despre Constantin Cantemir, Nicolai Mavrocordat, Mihai Racoviță, etc.¹⁾ *Valea Albă — Războieni*, unde grosul și floarea boierimii Moldovei a căzut, la 1476, într'o luptă, pe viață și pe moarte, cu Turcii, în fruntea cărora sta însuși Sultanul Mohamed II, *Orbicul* (lângă Buhuși), unde Ștefan cel Mare, înfrângând oastea lui Petru Aron—ucigașul tatălui său Bogdan, la Răusenii—, trece biruitor la Câmpia Direptății dela Suceava și depune jurământul, după obiceiul pământului, în fața Mitropolitului Teoctist, a boierilor, oștenilor și obștei Moldovei, *Secul*, unde se luptă eteriștii cu Turcii, luptă care se continuă, peste Petru Vodă, pe Valea Bistriței, apoi *Cotrâgașii* și *Borca*, unde au fost fronturi de luptă între Germani și Ruși, 1916-17, sunt, toate aceste locuri, mărturii a vânjoșiei românești, a luptelor pentru credință și sufletul străbun și a sângelui, din belșug vărsat, de care este imbibat pământul roditor al județului Neamț. Și în această privință firul tradiției se toarce tainic și străbate prin vremuri-

In sufletul celor șapte generali activi, distinși, iar doi în rezervă și doi decedați,²⁾ fii ai satelor nemțene și al tuturor

unde își avea casă și gospodărie întemeiată. — Regele Carol I a botezat Durăul: *Sinata Moldovei*.

Județul Neamț a avut și un mănunchiu de oameni politici pricepuți, harnici și gospodari minunați. Insemnăm dintre cei cari și-au legat numele de lucrări privitoare la înlesnirea și înfrumusețarea județului pe: colonelul Gh. Roznovanu și Nicu N. Albu. In vremea lor județul Neamț se ridicase la cea mai înaltă treaptă cu privire la drumuri, poduri, lucrări de întărirea și apărarea lor, la plantațiile șoselelor, etc. și era clasificat întâiul pe țară in aceste privinți.

Nicu N. Albu a creiat și minunatul parc *Cozla*, o podoabă a orașului și a țării și, mai cu samă, izbăvirea orașului de amenințarea înăruirii muntelui Cozla.

1) „Cetatea Neamțului a fost zidită de domni români îndată după întemeierea Moldovei. Când afirmăm aceasta ne putem gândi cu bună dreptate la Petru Vodă Mușatin, S'a ridicat această cetate tocmai pentru a oprî expansiunea Ungurească spre est“. („Din trecutul Cetății Neamțului“, de I. Minea, etc, Iași, 1940, pag. 16); Al. Lapedatu, profesor universitar, Cluj, in „*Notița istorică*“ din fruntea lucrării: „Cetatea Sucevei“ de A. K. Romstorfer, tradusă de d-sa (Al. Lapedatu), București, 1913 și N. Iorga „Istoria Românilor“ pentru clasa 8-a, pag. 64.

2) D-nii generali activi: Coroamă D., Comandantul Corpului de gardă Regală, Dăscălescu, fost Secretar general al Ministerului Apărării Naționale, Mltrea, Bunis, Mazarini, Farmacist G-ral Dr. Grințescu Gh. și Manoliu Gh. (Platra-N.). D-nii generali in rezervă: N. Rujinschi și D. Efstatiade și Generalii decedați: D. Rujinschi și Dr. N. Vicol.

D-l General — erou Gh. Dragu, azi in rezervă, locuște, dinainte de războiul de întregire, la Mărgineni-Neamț; iar d-l general activ Rosin Gh. are proprietăți la Hârtoș și Șerbești.

ostașilor de toate gradele, până la Coloneli de stat major și atașați militari ¹⁾, a clocotit și clocotește puterea duhului de vitejie străbună, care plutește în văzduhul cuprinsurilor nemțene. În războiul de întregire, sufletul de vitejie al trecutului a stăpânit și a împuternicit ostașii nemțeni.

Un județ de înălțimi și de genuni fizice și sufletești, deci: străpung norii vârfurile Ciahlăului și ale munților Neamțului, cum se înalță amețitor gândul spre treptele cele mai de sus ale scării cugetării; pătrund în adâncuri liniștite de apă genunile Bistriței, despre care pomenește Eminescu în Scrisoarea I-a:

„Fu prăpastie? Genune? Fu noian întins de apă?

„N'a fost lume pricepută și nici minte s'o priceapă“...; se coboară genunile cum se adâncesc simțirile în cercetările și înfăptuirile de frumos și de artă, de toate felurile, care sunt o desfătare a sufletului.

Și toate poartă pecetea adâncurilor sufletului neamului nostru: O poveste, o amintire, un act de credință ori de vitejie, o legendă, un covor, un lăicer, o horbotă, o altiță, un cântec, un glas de buciurn de pe vârf de munte, în miez de noapte, care clocotește în văi, o doină jalnică zisă din fluier....

Cât de mișcător și de tainic aburește legătura cu trecutul și cu sufletul străbun....

Și iarăși au venit vremuri involburate și vuiet nelămurit de departe se aude, iar din genunea sufletului se limpezește un îndemn mântuitor: Răscoliți țărâna strămoșilor, pătrundeți în adâncurile mormintelor lor de credință, de înțelepciune, de luptă și de vitejie, cercetați palpăirile străvechilor candelă tainice, îmbărbătați-vă și vă luminați pentru ceasurile de grea cumpănă, care pot să vie și fiți gata și la înălțimea înaintașilor celor mai vrednici și mai plini de suflet românesc și vitejesc de pe vremuri.

* * *

Un cercetător migălos, plin de râvnă, cărturar și îndrăgostit de trecut adâncindu-se în documente și hrisoave, ca și în acte mai nouă, va putea lega trecutul de prezent, alcătuiind un istoric exact al învățământului începător, al învățământului care este accesibil mulțimii orașelor și satelor — deci un istoric al învățământului primar din județul nostru.

D-nii C. Turcu, dela Liceul „Petru Rareș“, un cărturar și neobosit cercetător al trecutului, profesorul distins D. L. Stăhiescu

1) D-l Colonel Crețulescu Ilie.

și Gh. Ungureanu, subdirector al Arhivelor Statului din Iași, au adus, în timpul din urmă, importante contribuții la alcătuirea acestui istoric, necesar și dorit de către toți acei cari se interesează de începuturile și evoluția învățământului nostru popular. În special d-l Gh. Ungureanu, de loc din Răpciune, județul nostru, având la îndemână Arhivele Statului din Iași și fiind și un iscusit și activ cercetător al lor, ne poate da informații de mare preț cu privire la învățământul primar din Neamț.

Dl. Gh. T. Kirileanu, mare cărturar¹⁾, cu o bogată și aleasă bibliotecă și importante studii și cercetări, tipărite și în manuscrise, privind trecutul, școala, învățătorii, etc. și colegul și prietenul P. Gheorgheasa, unul dintre cei mai distinși membri ai Corpului didactic, fost revizor și inspector școlar și publicist apreciat, au dat, încă înainte de războiul de întregire, importante date în acest scop, prin „Monografia școlaelor și bisericilor de pe moșia Regală (de pe acele vremuri) Broșteni“.

Cel ce scrie aceste rânduri a publicat în revista „Albina“, de dinaintea războiului de întregire, „Amintiri despre N. Nanu“, din Broșteni, renumitul dascăl al lui Ion Creangă—activitatea, metoda și rezultatele dobândite și, în special, urmele neșterse ce a lăsat în sufletele foștilor săi elevi, cari povesteau despre el cu ochii înlăcrămați, considerându-l ca un sfânt.

În „Almanahul Învățătorilor“, dinaintea războiului, a publicat biografia D-lui I. Mitru, neuitatul director al școlii normale din Iași.

În „Revista Generală a învățământului“ (an VII, Nr. 6, Ianuarie, 1912, pag. 330) a publicat cuvântarea la sărbătorirea lui Spiru Haret, din 1911, iar în volumele de Omagiu ale lui Spiru Haret și D-lui C. Meissner a publicat articole privitoare la școală și învățători.

În „Anuarul Școlii Normale „Gh. Asachi“, din Piatra-N., a publicat un articol despre Gheorghe Nicolau, fost institutor, director și harnic revizor școlar, apoi în „Omagiu Profesorului P. Criveț“, a publicat cuvântarea rostită la banchetul ce i s'a dat, cu ocazia sărbătoririi (Piatra-Neamț, 1933). În revista „Vremea Școlii“ a Asociației Învățătorilor din Iași (an VI, N-rile 5-6 Mai-Iunie, 1933), a publicat „Sărbătorirea D-lui I. Mitru și a regretatului Gh. Ghibănescu“, foști străluciți profesori și directori la Școala Normală „Vasile Lupu“, din Iași,

1) D-l Gh. T. Kirileanu a dat la iveală, în 1939, ediția critică, cu note, variante și glosar, a operelor lui Ion Creangă. Editura Fundației Regale București.

unde și-au făcut studiile aproape toți învățătorii din Neamț, dinainte de războiu.

În „Omagiu unei energii (lui Leon Mrejeriu)“, Piatra-N. 1936, în „Activitatea desfășurată, ca prefect, în 1933—1934“ și în „Bugetul și programul de activitate pe 1935—1936“, Piatra-N. Imprimeria Jud. Neamț, în articolul „Priviri generale asupra învățământului primar în ultimii 40 ani (1899--1939)“, publicat în „Anuarul Școalei Normale „Vasile Lupu“, din Iași, pe 1938-1939“, ca și în articolul „După 42 ani“ publicat în „Flori de Munte“, revista Școalei Normale de Fete din Piatra-N., Nr. 4-5, April-Mai, 1940, în toate aceste articole și publicațiuni se cuprind o serie de date în legătură cu istoricul învățământului primar din județul Neamț.¹⁾

Istoricul Școalei din Ghigoești al d-lui învățător D. Mareș, este, de asemenea, o contribuție care poate fi utilizată cu folos.

„Un jubileu“ de Gheorghe Cosmovici, fost institutor și directorul școalei primare de băieți Nr. 1, din Târgu Neamț, cuprinde informații prețioase cu privire la istoricul școalelor nemțene.

Bibliografia D-lui D. L. Stăhiescu, din „Omagiu Profesorului Panaite Criveț“, pagina 109. Piatra-N. 1933,²⁾ ca urmare a studiului „Vechile școli din județul Neamț“, pagina 69, dă indicații cu privire la lucrările ce se pot consulta la întocmirea acestui istoric.

Lucrările d-lui C. Turcu, din „Preocupări de Cultură Regională-II“, Piatra-N., 1939, și anume: „Contribuție la Bibliografia învățătorilor nemțeni“ (pagina 17), „Dela Hanul Schitului Tarcău la școala Nr. 2 de băieți“ (pagina 25) „Școala Nr. 1 de fete din Piatra-N. — pe unde a fost“ (pag. 40), ca și lucrarea „Contribuție la istoricul școalei publice din Piatra-N.“ (pagina 3), publicată în broșura: „Din trecutul județului Neamț“, Piatra-N., 1936, a d-lui Gh. Ungureanu, dau informații de mare valoare istorică. „Comemorarea lui Manoil Halunga“, Piatra-N. 1935, Tipografia Județului Neamț—cuprinzând cuvântările d-lor: Al. Ionescu, fost harnic, priceput și valoros institutor și direc-

1) A se vedea și „Leon Mrejeriu“ de D. V. Țoni, președintele Asociației generale a Învățătorilor din România și ministru Subsecretar de Stat al Educației Naționale, în ziarul „Curentul“ (Pagina învățătorului), Nr. 3114, din 2 Octombrie, 1936.

2) D-l Panaite Criveț, un mare cărturar și neîntrecut profesor de limba română la liceul din Piatra-N., e de loc din Rădiu — Neamț. Activitatea sa didactică ca și lucrările sale tipărite se arată amănunțit în volumul „Omagiu profesorului Panaite Criveț“, Piatra-N. 1933.

tor al școalei primare de băeți Nr. 1, D. Hogeia (publicist), primar Al Gheorghiu și avocat V. Șoarec (publicist), cum și scrisoarea d-lui profesor universitar Dr. Socrat Lalu, localnic din Piatra-N.—dă interesante date și duioase amintiri, care răscolesc sufletul, despre școala primară de băeți Nr. 1 și institutorii ei, din Piatra-N.

DI. Alexandru Gheorghiu, fost unul din cei mai distinși inspectori generali școlari ai țării și talentat publicist, scrie în „Anuarul școalei normale de fete“, din 1940: „Zulnia Isăcescu“, care aduce deosebit de prețioase contribuții la istoricul școalei primare din Neamț. Va trebui să se cerceteze în acest scop și cuprinsul revistei „Asachi“, Piatra-N. (10 Aprilie 1881—August 1884) în care publică articole institutorii și învățătorii: N. Arbore, M. Busuioc, Zulnia Isăcescu, I. N. Mironescu, I. Negre, profesor și revizor școlar în Neamț—Suceava, Preot Gh. Stupcanu, D. G. Ursu, Maria A. Vasiliu, etc., cum și revista didactică „Propășirea“, apărută, cu colaborarea Zulniei Isăcescu, în timpul revizoratului lui Gh. Nicolau, în care se oglindesc preocupările vremii, treapta de dezvoltare a școalei, pregătirea profesională a membrilor Corpului didactic, Cultura lor generală, talentul în mânăuirea condeiului, etc.¹⁾

1) Revistele didactice apărute în Piatra-N., în afară de revista literară și științifică „Asachi“, căreia i-a pus bază Ion Negre, în 1880, sub auspiciile Societății cu acelaș num.; în afară de activitatea Societății științifice, literare și muzicale „Vasile Conta“, înființată la 1903, având președinte pe Ioan Negre, iar membri pe Ion D. Ioaniu, Dr. D. Apostolide (tatăl d-lui D. Apostolide, Consilier la Inalta Curte de Casație și de Justiție), Remus C. Șoarec, Secretar Cincinat Pavelescu (epigramistul) și Casier d-l Gh. Belu-Palade, fost profesor și inspector general școlar; în afară de activitatea „Ligei Culturale“, Secția Piatra-N., în afară de activitatea Casei Naționale „Regina Maria“, din Piatra-N. și apoi de cea a Cursurilor de vară a învățătorilor, a Societății mistonare-religioase „Solidaritatea“, desfășurată la M-rea Neamțului și a Cursurilor de Limba franceză a d-lui profesor universitar N. Șerban, sunt:

a) „Propășirea“, întemeiată și condusă de Gh. Nicolau și Zulnia Isăcescu.

b) „Apostolul“ (an I-VI), revistă întemeiată de D-nii: C. Luchian, Vasile Gaboreanu, Vasile Scripcariu, Eufrosina Manollu, Al. Gheorghiu, Victor Andrei (profesor), C. Turcu, M. Avadanei, D. Hogeia (publicist), Teofan Macovei, M. Stamate, I. Rafail și I. Stroia. Comitetul de conducere în 1940 (vezi an. VI, N-rile 5-6, din Mai-Iunie, 1940) este alcătuit din D-nii: I. Radu, Victor Țăranu (profesor), M. Avadanei, Gr. Vlad, Virgil Dobrescu (profesor, directorul școalei normale „Gh. Asachi“), D-na Cleopatra Dobre (profesoară, directoara școalei normale de fete), C. T. Pricop (inspector școlar primar al județului Neamț), V. Gaboreanu, V. Scripcariu, D-na Eufrosina Manollu, S. Purice, C. Turcu (profesor, publicist), Th. Ursu, Vultur Orendovici (profesor), Ioan Iliescu (inspector școlar primar, delegat, al județului Neamț) și Neculai Volmer. Directorul și sufletul revistei este, ca și în trecut, d-l profesor Victor Țăranu. În vremea din urmă, la „Viața școlară“ se adaugă variata și interesanta colaborare a ele-

D-l Constantin Stan, fost distins inspector general școlar primar, de loc din Păstrăveni — Neamț, autor remarcabil de cărți didactice și publicist de deosebit talent, a scris articole și lucrări de valoare în legătură cu învățământul primar din Neamț¹⁾.

În arhivele școlilor și revizoratului se vor găsi date de importanță covârșitoare.

Ar fi dorit ca fiecare școală să-și aibă monografia, într'un registru special, cuprinzând istoricul școlii dela începutul existenței ei, toți membrii Corpului didactic, studii, numiri, transferări, numărul elevilor frecvenți pe ani, activitatea (școlară și socială) desfășurată, rezultatele obținute, elementele care s'au ridicat din sat, etc. Inspectoratul școlar de Neamț ar putea lua această măsură folositoare, controlând riguros exe-

vilor școlii normale privind: „Educația literară și filosofică“, „Idei, fapte, oameni“, „Educația sănătății“, „Educația morală“ și „Cărți, reviste, Cronici“ — care cuprind un material felurit, bogat, deosebit de instructiv și frumos scris.

c) „*Preocupări didactice*“ (an I-IV) revistă întemeiată și condusă de D-l Virgil Dobrescu, profesor și directorul școlii normale de băieți din Piatra-N. Anul al IV-lea (N-rile 1-2), din 1939, se încheie cu deosebit de interesantul Volum Comemorativ: „Un sfert de veac de activitate a Școlii normale de băieți „Gh. Asachi“ — Piatra-Neamț“, tipărit prin îngrijirea d-lui profesor Victor Andrei. Articolul prim e semnat de d-l P. Popovici, cel dintâiu director al Școlii și unul dintre întemeietorii ei, în 1912, iar următoarele de D-nii D. Focșa (fost director al Școlii), V. Ghițescu (fost director al Școlii), Virgil Dobrescu (actualul director), Victor Andrei (profesor), Victor Țăranu (profesor și fost director al școlii), I. Tăzlaşuanu (profesor), C. Turcu, apoi de învățătorii foști elevi ai Școlii: Tr. Belcescu, I. Tomulescu, P. Butnariu, M. Avadanei și de învățătorii absolvenți de la alte școli normale: Leon Mrejeriu, C. Luchian, P. Gheorghieasa, M. Andriescu.

d) „*Flori de Munte*“, revista școlii normale de fete din Piatra-N. a cărei directoare este D-na Cleopatra Dobre. Revista este condusă cu îngrijire aleasă de D-ra profesoară Maria Dumitrescu, iar colaboratoarele cele mai numeroase sunt însăși elevele școlii, care sunt îndrumate temeinic să scrie cu fond frumos îmbrăcat.

e) Au mai apărut în Piatra-N., în anii din urmă, reviste literare de scurtă durată și cu întreruperi, câteva numere: „*Petrodava*“ și „*Vasile Conta*“, la care au colaborat profesori, învățători, publiciști și chiar elevi de liceu dintre cei mai îndămânateci de condeiu.

f) Între numeroasele ziare apărute, dintimp în timp și ne regulat, mai toate cu caracter politic, în Piatra-N., însemnăm:

„*Ziarul „Avântul*“, cu caracter național, cultural și informativ în care se oglindește viața specifică a regiunii, întemeiat și condus de D-nii: D. L. Stăhiescu (profesor), Aurel Rotundu (profesor, directorul Liceului „Petru Rareș“), C. Turcu și alți cărturari din localitate.

g) *Anuarele Liceului „Petru Rareș“, Anuarele Comemorative ale Școlii Normale de băieți, 1939 și al celei de fete, 1940, ca și Dicționarul geografic al județului Neamț de C. D. Gheorghiu*, fost învățător și apoi profesor, „*Călăuza județului Neamț*“ de Preot C. Matasă și „*Din trecutul orașului Piatra-N. Amintiri*“ de D. Hogeia, cuprind date și informații deosebit de importante și utile pentru istoricul școlilor primare din județul Neamț.

1) „*Vezi și*“ Școala poporană din Făgăraș și de pe Târnavă“, Tipografia „*Dacia-Tralană*“, Sibiu, 1928.

cutarea ei în cele mai complete și mai bune condițiuni. Ea s'ar putea, apoi, generaliza pe țară.

Studii monografice model, cu privire la școlile primare, s'ar putea încerca și de revista didactică „Apostolul“, condusă cu deosebită competență de d-l Victor Țăranu, profesor distins la Școala normală de băieți, din Piatra-N., harnic și valoros publicist, cum și de escelenta Revistă „Flori de Munte“ a Școlii Normale de fete, din aceeași localitate.

* * *

Inceputurile zâmbirilor de cărturărie, prin școală oficială, de stat, se arată în județul Neamț, cam pe la 1831. Înainte funcționaseră școli catihetice pe lângă biserici și mănăstiri, cum era și cea dela biserica Trei Ierarhi, din Piatra-N., dela 1827, la care a învățat Melhisedec din Gârcina, fost Episcop al Romanului.¹⁾

1) Școala dela biserica din Humulești a părintelui Ioan de sub dea unde era dascăl bădîța Vasile a Illoai și apoi Vasile a Vasilcăi (?), școala din Tuțueni, unde era dascăl Simion Fosa, începutul școlii domnești din Tg. Neamț cu Isaiea Teodorescu-Duhu, școala lui Nanu din Broșteni și cea catihetică din Folticeni, ca și toate școlile catihetice de pe vremuri — mai cu samă pe lângă biserici și mănăstiri — care au hălăduit până la 1855, își aveau materiile de învățământ, cărțile, mai ales manuscrise și metodele de predare orânduite cam după acelaș calapod.

Descifrarea metodelor dela aceste școlile catihetice are deosebită însemnătate în evoluția școlii naționale.

„Calul balan“ (Scaunul de încălecare) și „Sfântul Neculai“ (biciul de curăle) alcătuiau mijloacele de moralizare, disciplinare și progres didactic, lăzile de nisip și filele scrise de dascăl pentru fiecare școlar țineau locul tablelor, tăblițelor și manualelor începătoare de azi. Invățarea aidaoma, pe de rost (memorizare) era metoda obișnuită. Deprinderea elevilor la scriere și cetire și procitania (ascultarea) se făceau prin monitori (sistemul Bell-Lancasterian).

Rezultatul, mai ales la Școala catihetică din Folticeni, îl descrie zguduitor Ion Creangă în „Amintiri din Copilărie“: „Unii dondăneau ca nebunii până îi apuca amețeală; alții o duceau numa-n tr'un muget cetind până le perea vederea; la unii le umblau buzele parcă erau cuprinși de pedepsie (epilepsie); cei mai mulți umblau bezmetici și stăteau pe gânduri văzând cum își pierd vremea și numai oftau din greu, știind câte nevol i-așteaptă acasă. Și turbare de cap și frântură de limbă cala acești nefericiți dascăli nu mi s'a mai dat a vede—cumplit meșteșug de tîmpenie, Doamne ferește!“.

Rămâne de pomină chinul lui Trăsnea cu memorizarea definiției gramaticii și a părților ei: „Gramatica română este arta ce ne învață a vorbi și a scrie o limbă corect... Etimologia ne învață a cunoaște părțile vorbei, adică analisisul gramatical... Sintaxa ne învață a lega părțile vorbei după firea limbii noastre, adică sintesul gramatical... Ortografia ne învață a scrie bine, adică după regulile gramaticii... Prosodia ne învață a accentua silabele și a le rosti după firea cuvintelor și scopul ce-l avem în rostire“: „Apoi: mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le și alte iznoave ca aeste“.

Fără nici o pregătire (material apercetiv) fără nici o lămurire (exemple, tălmăcire, metodă) și într'o limbă și închegare anapoda—regulele, definițiile se scot cu înțelegere din exemple și nu se învață pe de rost fără nici un înțeles—, nu e de mirare truda fără de folos a bieților oameni, care truda ducea până la mormânt pe unii, cum l-a dus pe Davidică din Farcașa, „înecat cu pronumele conjunctive“... (I. Creangă: „Amintiri“).

În adevăr, la 22 Decembrie 1831, odată cu aplicarea Regulamentului Organic, Isprăvnicia de Neamț primește dela Epitropia învățăturilor publice, de pe lângă divan, „Țirculară către Dregătorii de Neamț“, „Pentru gătirea caselor pentru școale pe la Ținuturi, cu Nr. 131“ :

„Creșterea copiilor este de Dumnezeu părinților încrezută, dar fiindcă multor părinți lipsesc însușirile cerute pentru asămene gre și însemnătoare însărcinare, iar alții prin a lor trebi sunt împiedecați a stăruia la creșterea fiilor săi, alții încă răposază până a nu le da cuvenita creștere și învățătură, drept aceea Ocârmuirea a căria fericire și siguranța să razămă dela întemeiata creștere și luminare o cetățenilor săi, ca maică a tuturor s'au îngrijit cu obștească creștere și învățătură prin așezarea școalelor publice. Între nenumăratele îmbunătățiri ce prin organicescul reglement se revarsă asupra tuturor stărilor lăcuitoare în cuprinsul Moldaviei, una din cele de frunte iaste statornicirea în Capitalia Eșii, a unei Academii spre învățatura celor mai folositoare științe și prin polițiile (orașele) și târgurile de prin ținuturi, așezarea școalelor începătoare pentru de a pute tinerii câștiga ace întâi învățătură neapărată, ca prin cunoștința creștineștilor datorii să poată aduce Ziditoriului său cuvenita laudă și mulțămire, înlesnindu-să încă prin știința de carte la interesurile veșturii sale, iar alții având talent și mijlocire să poată păși în academia Eșului, către mai înalte învățături întrebuițându-le spre folositoare meșteșuguri și industrie aducătoare obștei și în particular statornicirea fericirii; iar alții din evlavioasă plecare să aibă îndemnare a îmbrătoșa sfințita taină a preoției, cu toată creștineasca rânduială, în Seminariul dela Socola“.

Pe fiii „celor ce vor sluji pe stat în publice dregătorii“, „ca ace mai mântuitoare răsplătire și mulțămită“, Ocârmuirea îi va îndemâna cu „șiderea și hrana în Academie cu a obștei cheltuială; tot acolo să vor primi și fii sărimani sau a părinților scăpătați, de și n'ar fi slujit în stat, numai dacă tinerii vor avea plecare și talent...“

La 24 Februarie 1832, se încheia jurnalul de închirierea unor case „în ograda bisericii Sf. Ioan din casele bisericii unde șide preotul Tofănică“.

În târgul Neamțului, în aceeași vreme și pentru acelaș scop, s'a închiriat o casă cu patru odăi, lângă biserica Adormirii, a Nastasiei, soția mortului dascăl Toadiri“. Jurnalul de închiriere este iscălit de Ion Romănescu căminar.

Temelia școalei primare de băieți Nr. 1, din Tg. Neamț, s'a pus la 1850, de față fiind și Domnitorul Grigore Ghica Vodă, iar deschiderea s'a făcut în 1852. La inaugurarea școalei a luat parte și Domnitorul.

Școala publică din Piatra a început a funcționa la 14 Decembrie, 1832, când Isprăvnicia poruncește tuturor „acei ce vor fi având tineri copii ca spre a lor învățatură să-i ducă la școlile înființate“.

Din pricină că nu se prevăzuseră fonduri de înființare și pentru Piatra, ca pentru orașele Botoșani, Roman, Bârlad, Huși, Focșani și Galați, școala din Piatra, lipsită de fonduri, a funcționat cu întreruperi.

În 1835, Mihai Sturza Vodă face o călătorie în ținutul Neamțului: plimbare pe Ciahläu, cu pluta pe Bistrița și vânătoare în codrii Neamțului, când se va fi interesat și de școala publică din Piatra.

În 1836 obștia Târgului Piatra, prin jaloabă către Epitropia învățăturilor publice, a cerut înființarea unei școale publice în Piatra. Înființarea s'a aprobat în aceleași case, ca în 1832, iar învățător să fie „tânărul însemnat de obște“.

În 1837, din cauza vechimei și ne mai fiind vrednice de adăpost casele dela biserica Sf. Ion, școala s'a mutat în casele clucerului Lupu Ioan. Se vede că iar au fost întreruperi în funcționare, căci la 1839 Obștia Pietrei face din nou cerere pentru înființarea școlii, care, în 1840, se aprobă.

La 1840, Septembrie în 3, Obștia târgoveților Pietrei se unește a da oareșcare ajutor școalei publice în anul 1840 până la înființarea Eforiei. Iscălesc actul: D. Stan căminar, Neculai Baloș clucer, Vasile Ioanu serdar, duhovnic Costache Corne, Anastasiu Costache Stere vel căpitan, Hriste Stăvăr, Iordachi Fodor, Gheorghe Iconom, Teofan Săchelar, Monahu Gheorghe Gheorghe Albu, Ioan Melente, preot Gavril, preot N. Liciu Vasile diacon, preot N. Vicol, diacon Ioan.

La 7 Aprilie, 1841, Epitropia învățăturilor publice ia măsuri să se dea ordin pentru deschiderea școalei în aceleași case ale Clucerului Lupu Ioan.

Arhiva școalei primare de băieți Nr. 1 se păstrează numai dela 1844, când era dascăl D. Nanu, cu 13 elevi. Populația școlară crescând, s'au numit, pe rând, N. Vicol institutor și director (1848), apoi I. Homiceanu și Manoil Halunga.

La 7 Iunie, 1847, în prezența referendarului școalelor Aga Gheorghe Asachi și după vizita la Piatra a logofătului G. Ghica,

ministru de interne de pe atunci, se pune piatra fundamentală a școalei publice pe locul „față'n față cu biserica Sf. Ioan, pe înălțimea care domnează peste prejmetele cele mai romantice“.

Școala aceasta, zidită la 1851, a durat până la clădirea localului actual, care se datorește stăruinței și grijei d-lui G. Măcărescu.

Lucrarea școalei, a cărei temelie se pusese în 1847, nu se putea începe din pricină că școala n'avea decât un fond de 8000 lei și atunci, în 12 Martie 1851, Comitetul de inspecție al școalei publice din Piatra, alcătuit din: Lascar Catargiu, A. Grigoriu, serdar, F. Manoliu și N. Vicol, cere să se aprobe încă un ajutor de măcar 10.000 lei pentru începerea lucrului, pe care cerere, la 21 Iunie 1851, Grigore Ghica Vodă pune rezoluția : „Se încuviințează“.¹⁾

Școala primară de băeți Nr. 2, din Piatra-N., deschisă oficial la 25 Septembrie, 1860, își are începutul la 1854, Aug. 14.

Școala primară de fete Nr. 1, din Piatra-N., se înființează la 14 August 1854 și se deschide oficial la 1858, Septembrie 1. ²⁾ Școala primară de fete din Tg. Neamț se înființează la finele anului 1858.

Cea mai veche școală primară rurală din județ este cea din Broșteni, înființată, pe la 1840, de logofătul Alexandru Balș, proprietarul de pe atunci al Moșiei Broșteni ³⁾.

Tocmai la 1859 se înființează școalele din Borca și Farcașa⁴⁾.

În 1864 Neamțul avea cele mai multe școale primare din Moldova : 15, Iașul avea 8, Suceava (Baia) 10, Botoșani 4, Dorohoi 4, Bacău 5, Covurului 2, Vaslui 2, Fălciu 8, Tutova 1 și Roman 7.⁵⁾

Cel dintâiu dascăl al școalei din Broșteni a fost vestitul N. Nanu, la care a venit să învețe, carte și Ion Creangă din Humuleștii Târgului Neamț, iar mai târziu, pe la 1885, urmează, Mihai Lupescu învățător neîntrecut, suflet de apostol, care și-a închinat toate puterile școalei și datoriei exemplar împlinite

D-l Profesor Dr. I. Simionescu, în „Oameni aleși“, îi con-

1) Datele privitoare la înființarea școalei publice din Piatra-N. sunt întemeiate pe lucrarea d-lui Gh. Ungureanu : „Din trecutul județului Neamț“ Piatra-N., 1935-1936.

2) După d-l C. Turcu, „Preocupări de cultură regională II“, pag. 25 și 41. Piatra-N., 1939.

3) După D-l D. L. Stăhiescu, „Vechile școli din județul Neamț“.

4) „Din istoricul învățământului primar al județului Baia“, pag. 29, de D-l Dumitru Balan, Folticeni, 1:34. Lucrarea aceasta, la o întocmire a istoricului Școalelor primare din Neamț, va trebui, neapărat, consultată.

5) „Din istoricul învățământului primar al județului Baia“, pag 30.

sacră lui Mihail Lupescu o biografie model sub titlul: „Eroul necunoscut” 1).

* * *

Odată cu înființarea treptată a școlilor, cu clădirea localurilor nouă, cu activitatea desfășurată, cu roadele dobândite, autorul istoricului învățământului primar din Neamț, va trebui, firesc și neapărat, să se oprească, mai cu samă, asupra sufletului școalei, care este *învățătorul*.

Personalitatea învățătorului, cultura, temperamentul, activitatea școlară și socială, metoda, moralitatea, autoritatea de care se bucură, influența asupra elevilor și asupra satului, rezultatele obținute, elementele de samă pe care le-a dat, 2) etc., sunt chestiuni asupra cărora istoricul se va opri și pe care le va reliefa în mod amănunțit și precis.

Când numărul școalelor și învățătorilor era redus, controlul putea să fie mai des, mai scrupulos, mai adâncit.

Azi avem în Neamț 39 școli primare urbane cu 146 învățători urbani și 206 școli primare rurale cu 560 învățători rurali, deci în total 245 școli cu 706 învățători 3).

Cadrul studiului de față nu-mi îngăduie să adâncesc prea mult această chestiune, dar, din experiența de revizor școlar sub Spiru Haret (1903-1911) și cea de întemeietor și președinte al Asociației învățătorilor din Neamț — timp de aproape un sfert de veac (1912-1936), am avut ocaziunea să cunosc școalele din județ și pe dascălii lor, iar ca prefect (1933-1936) am avut, iarăși, putința să viu în atingere directă cu școala și învățătorii, prin ajutoare, reparații și clădiri de localuri nouă

1) M. Lupescu a întemeiat primul Cerc Cultural, încă înainte de 1888, pe Valea Bistriței de Sus („Istoricul învățământului primar al Jud. Baia”, p. 64). Statutele acestui cerc au fost modificate și adaptate la noile cerințe ale vremii în 1892.

2) *Părăul Cârjet-Mădei* a dat pe Daniil Ciolan, fost profesor și avocat în Iași, tatăl d-lui prof. Antonin Ciolan, dirijorul Corului Mitropolitan, Iași, *Cotrâgași* pe Maiorul V. Teodorescu, *Holda* pe Dr. Catrinariu, *Stejaru-Farcașa* pe Dr. Nițulescu din Bârlad, *Vânătorii Neamțului* pe d-l profesor I. V. Bărliba, *Săvineștii-Roznov* pe Colonelul de cavalerie Vițu-fratele fiziologului, *Rădiu* pe T. Criveț, Consilier la Inalta Curte de Casație și Justiție, Dr. N. Criveț, profesor T. Criveț, profesor Panaite Criveț, Maior de marină Criveț C. Gh., Colonel Criveț V. Gh., etc., *Calu-Iapa* pe d-l Orațiu Alexandrescu, Consilier la Consiliul Legislativ. *Siltștea*, pe D-l C. Nanu, ministru plenipotențiar, *Poiana Teului-Călugăreni* pe P. S. Arhiereu Valerie Moglan, vicarul Mitropoliei Moldovei, *Bahna-Dochia* pe D-l Dr. Al. Comăniță, medicul primar al orașului Piatra-N., *Dușești-Cârligi* pe familia Liciu, din care se trage Gh. Liciu, Consilier la Inalta Curte de Casație și Justiție și fiul său Petre Liciu, marele artist dramatic dela Teatrul Național din București, *Părăul Pânței-Farcașa* pe d-l P. Pașnicu, Consilier la Curtea de Apel Iași, *Tasca-Bicaz* pe d-l Colonel Corijescu Victor, *Vaduri* pe d-l Colonel Nistor C., *Podoleni* pe d-l V. Bordeianu, Consilier la Consiliul Legislativ, *Ghîndăoani* pe d-l Dr. David și pe d-l Atanasiu, Consilier la Curtea Apel Cluj, etc. etc.

3) Date comunicate de harnicul și vrednicul inspector școlar, delegat, al județului Neamț, d-l I. Iliescu.

cum și prin sprijinul acordat împlinirii activității lor culturale și sociale.

Voiu cita, totuși, în treacăt, câteva nume de învățători — numai dintre cei cari nu mai sunt în viață și care trebuie să rămână în istoria învățământului primar din județul Neamț, pentru activitatea, meritele și chiar jertfele lor, culminând cu jertfele vieților, în vremuri grele, ca deschizători de drumuri nouă ¹⁾.

Încă dinainte de 1862 județele Neamț și Suceava (Baia) alcătuiau o circumscripție de inspecție, cu reședința la Piatra-N. Primul *revizor școlar* al județului Neamț-Suceava, pe care-l aflăm din scripte, e Anton Naum (1862). După el urmează: N. Vicol (1866), Gh. Obreja (1870), Gh. Musteață (1872), I. Philippide (1875), C. P. Bobeica (1876), Victor Dogariu (1878), Scipione (Ion?) Bădescu (1881), I. Carageale (1881—1882), I. Negre (1882), ²⁾ Nestor Filoti (1886), după care vine Serafim Ionescu la Suceava, renumit pentru metoda nouă de activitate și de organizare. Într'o însemnare a Economului I. Savel, institutor din Folticeni, găsim înainte de Anton Naum pe Nicolae Vicol, Ion Adrièn, iarăși N. Vicol și Gh. Giușcă, iar înaintea lui I. Negrea pe I. Petrescu („Istoricul învăț. primar al Jud. Baia“, pag. 114—116). Urmează revizorii școlari ai Jud. Neamț: Titus Mărdărescu-Focșani, ³⁾ C. Zaharia-Iași, I. Adamiu-Botoșani, Gheorghiu-Bacău, etc.

1) În arhiva Primăriei Vaduri, se găsește un act al Consiliului Comunal, din a doua jumătate a veacului XIX, în care consilierii, neștuturi de carte, acuză pe învățătorul local de lipsă de pregătire, de metodă și de progres didactic; ei semnează prin punere de deget...

2) *Ion Negre*, originar din Gura Văii-Căciulești (1844-1906) a fost, împreună cu Calistrat Hogaș, profesorul cel dintâu al Gimnaziului din Piatra-N. (29 Octomvrie, 1869) și unul din întemeietorii liceului „Petru Rareș“ (1897). Toată viața culturală a orașului Piatra-N., până la moartea lui Negre, se împletește cu activitatea sa (vezi: „Ion Negre cel mai vechiu profesor din Piatra-N.“ de C. Turcu, Piatra N., 1936). Pentru bunătatea sufletului său i s'a zis: „*Tata Negre*“

3) Mărdărescu a fost un bun revizor școlar pentru vremea când a ocupat acest post—după 1886. Era sever și controla pe nesimțite pe învățători — adesea zile la rând. Ii ținea din scurt să-și facă datoria. Era însă și mucalită. Examinând la gramatică, un elev dela o școală rurală spune că „măgar“ e verb. Conjugă-l, îi cere revizorul. Elevul se execută: Eu măgar, tu măgar, el măgar. Destul. Ai dreptate, îi răspunde revizorul: tu nu înveți, eu vin rar în inspecție, domnul învățător nu-și face datoria.

Altă dată, cu prilejul unei inspecții fulgerătoare, cum făcea adeseori, prinde în cancelarie, în timpul orelor de clas, într'o situație delicată, pe un învățător tânăr căsătorit. Nu-ți dau altă pedeapsă, îi spune revizorul, decât să scrii în condica de prezență ce ai făcut în ora când trebuia să fii în clasă la datorie... A scris... unde o fi condica acela de prezență...

Unui învățător D. G. X., care era încet la treabă, îi spunea Deaghe (deabia) X...

Institutorii: D. Nanu, N. Vicol, fost și revizor școlar, Ion Homiceanu, Manoil Halunga, N. Busuioc, Preot Focșa, Preot Nicolau, N. Barcan¹⁾, Tăzlăuanu, I. Mancaș, D-na Lazu (intrată după pensionare în monahism), Gh. Nicolau, fost și revizor școlar, Simion Scutărescu, fost și revizor școlar, Gh. Simionescu, fost inspector școlar, Ștefan Zamwel, C. Vrânceanu, Al. Vasiliu, Zulnia Isăcescu, Mihai Pantazi, C. Parteni, Aurora Stamatiadi, Ana Ioachim, C. R. Teofănescu-Gribincea, I. T. Crețulescu, fost subrevizor școlar, D. Bogdan și alții, din *Piatra-N.*

Preot Celus, Gheorghe și Smaranda Cosmovici, Alexandru Bradu, fost și revizor școlar, Dimitrie Zamwel, fost și revizor școlar, Gheorghe Bogrea, I. Bicleanu, etc., din *Tg. Neamț.*

Preot Gh. Dimitrescu, V. Butnariu, Gh. Mitrea, N. Dăscălescu, C. Fedeleș (mort în războiul de întregire), etc., din *Buhuși.*

Invățătorii: Neculai Nanu,²⁾ Mihai Lupescu, Simion T. Kiri-

La Gârcina inspectează școala, drescăză proces-verbal și pleacă fără să ia cuponul de inspecție, se face că-l uită. Invățătorului îi spune că trebuie să se ducă tocmai la marginea județului într'o anchetă urgentă. A doua zi d'ineastă, la ora 9 — când se începeau cursurile, revizorul era pe catedră la școala din Gârcina... Iși uitase cuponul..., dar nici invățătorul n'a mai lipsit dela datorie, cum obicinuia...

1) N. Barcan a întemeiat și a condus cu mare destoinicie, mulți ani, vestita școală de Cântăreți bisericești din Piatra-N.

2) N. Nanu dela Broșteni, ca și fratele său, D. Nanu, fost institutor la școala primară de băieți No. 1, din Piatra-N., sunt localnici din *Topolița, comuna Grumăzești, județul Neamț.* N. Nanu a fost primul în clasa de absolvire a Seminarului din Socola-Iași (N. Stețcu, revista „Făt-Frumos”, an, XV Nr. 2, pag. 63, Cernăuți, 1940).

Ion Creangă, prin bunicul său de pe mamă, David Creangă din Pipirig, spune despre Neculai Nanu, în „Amintiri din copilărie”: „Las, măi Ștefane și Smărănducă, nu vă mai îngrijiți atâta, că azi îi Duminică, mâne Luni și zi de târg, dar Marți de-om ajunge cu sănătate, am să leu nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni cu Dumitru al meu, la profesorul Neculai Nanu dela școala lui Baloș, și-ți vede voi ce-a scoate el din bătă că de ceilalți băeți ai mei, Vasile și Gheorghe, am rămas tare mulțămii cât au învățat acolo

Însă de când mi-au venit băeții dela învățătură, îmi țin socoteala ban cu ban și buzuresc de bine. Acuma zic și eu că poți duce vornicia pe viață fără să simți. Zău, mare pcmană și-a făcut Alecu Baloș cu școala ceia a lui, cine vrea să nțeleagă. Și Doamne, peste ce profesor înțelept și iscusit a dat! Așa vorbește de blând și primește cu bunătate pe flecare, de ți-i mai mare dragul să te duci la el! Ferice de părinți care l-au născut, că bun suflet de om îi, n'am ce zice! Și mai ales pentru noi țaranii munteni i-o mare facere de bine!”

Intre alte învățături, la Nanu, Ion Creangă a învățat și „Ingerul a strigat” și când a venit la Humulești: „Și-n ziua de Paști am tras un „Ingerul a strigat”, la biserică, de au rămas toți oamenii cu gurile căscate la mine. Și mamei îi venea să mă-nghită de bucurie. Și părintele Ion m-a pus la masă cu dânsul, și Smărăndița a ciocnit o mulțime de ouă roșe cu mine. Și bucurie peste bucurie venea peste capul meu”. Dar la a doua învățare toate fetele din sat îl râdeau și-i ziceau: „Tunsul țelegunsul, cânil după dânsul” Nanu, la Broșteni, a pus de i-a tuns chilug, și pe el și pe Dumitru lui David Creangă, căci purtau plete.

leanu, din Comuna Broșteni, C. Lateș, C. Pavilescu și V. Arsinte-Mădei, N. Vasiliu-Borca, Teodor Daniilescu-Farcașa

Am auzit pe tata, fost elev al lui Nanu, cântând cu duioșie câteva din cântecele pe care le învățase la vestitul său învățător.

I

Ah, sabia lui Traian
Intr'o mână de roman,
Mai învârte-te odată
De cuprinde lumea toată !
Vezi ai tăi fii și nepoți,
Cari sunt împinși de toți,
In ce hal sălășluiesc
Și pe unde lăcuiesc :
In bordeie 'ntunecoase,
Afirmate și ploioase...

II

Ruinita Cetățuia ce acopere-acel munte
Și de unde pe câmpie ochiul vede lucruri multe...

III

Anul o mie opt sute patruzeci și nouă
Unguri-au scos modă nouă
Ca pre nemți să i prăpădească,
Pre cei din țara nemțască.
Bem și Kosut ghinărari
Ai Ungariei mai mari...

Și nu este fără însemnătate să se compare „Sabia lui Traian într'o mână de roman, care să cuprindă lumea“, cu idealurile ce respiră din cântecele școlare de azi :

Sunt soldat și călăreț,
Uite am un cal isteț,
Am și sabie de lemn,
Pușcă am de dat la semn,
Am și coiful de hârtie...
Ce-mi mai trebuiește mie ?...

Pe lângă țelurile pe care le fixează în sufletele tinere cuprinsul învățurilor de eri și de azi și pe lângă virtuțile pe care le desvoltă și le cultivă, dar, firească, se provoacă și reflecții asupra lor și, fără să vrei, te poți duce cu mintea la deprinderea cu satisfacțiile ușoare de azi ale copilului crud și la pretențiile de mâine ale ostașului apărător al țării.. Nici în glumă nu-i bine să se recomande: cal de lemn, sabie de lemn, pușcă de lemn, coif de hârtie.. Nu de alta dar unii le pot lua chiar în serios.. Și doar aceste constatări nu sunt de domeniul imaginației pure...

Ce deosebire între Sabia lui Traian, care cuprindea lumea, între chemarea la viața austeră și impunătoare a biruitorilor romani și între sabia de lemn și coiful de hârtie.. cu satisfacția plină de umor, dacă n'ar fi copleșită de anărăciune : „Ce-mi mai trebuiește mie ?“...

Notă adausă la 10 Septembrie, 1940. Recâștigarea pământurilor românești și a fraților cari ni s'au răpit pe nedrept și samavolnic în vara anului 194) (28 Iunie, 30 August și 7 Septembrie) cere pregătire serioasă, educație sănătoasă și solidă, muncă pricepută și neîntreruptă, solidaritate nestirbită, ordine neturburată și disciplină de fier. Cu superficialități și glume nu se poate înfăptui nimic temeinic și durabil..

Dreptatea lui Dumnezeu și dreptatea istoriei se vor înfăptui, de bună samă, la ceasul sorocit, dar numai cu munca și cu jertfele noastre ale tuturor. Școala românească trebuie să întrețină permanent în sufletele tinere icoana întunecată a nedreptăților ce ni s'au făcut și să netezească drumurile care duc la realizările luminoase de mâine.

Imaginea tuturor Românilor în hotărârile firești ale neamului trebuie să fie icoana la care să ne închinăm dela pruncie până la înfăptuire, din rând în rând de români..

(Crucea, Broșteni, Mădei, Borca, Farcașa, au făcut parte, până la 1926, din Jud. Suceava, azi Baia),¹⁾ Petre Sălăgeanu-Schit (Răpciune), Gheorghe Leonescu-Hangu, Gheorghe Cădere-Buhalnița, I. Mironescu-Tazlău,²⁾ Al. Baci, fost revizor școlar sub Haret și C. Ciupercă (mort în războiul de întregire) — Mastacăn, Preot Ceaușu-Bețești-Soci-Cândești, Preot N. Bicleanu-Boiștea-Petricani, Gh. Brașovanu-Țibucani, V. Șerpișanu-Bălănești, C. Darie-Dobreni, Gavrilescu (tatăl d-lui N. Gavrilescu)—Filioara, Gh. Teofănescu-Basu-Gura Văii, Chiriac Roșescu-Grumăzești, P. Grințescu-Petricani, P. Ciolan și D. Focșa-Pipirig, Gheorghe Constantiniu-Bistrița, N. Teofănescu și Teodor Ionescu-Gîrcina, Teodor Bălănescu-Ocea, Vasile Goian-Răucești, Preot Gh. Mironescu — Cut-Dumbrava Roșie, N. Stan-Hârtop, Gh. Șerban și Elena Florea-Mrejeriu-Români, Gavrilescu-Crăcăuani, Constantin Adămoaie-Sărata-Bistrița, Pantelimon Hurjui-Bicaz, N. Lefter-Ghigoești, Al. Moisei-Nemțisor, Mihai Vârvara-Răucești, Mihai Diaconu-Hlăpești—I. C. Brătianu, Hr. Ghițescu-Bistrița, N. Antistescu-Preotești-Timișești, Vasile Brașovanu-Cut-Dumbrava Roșie,

1) Învățătorii de pe valea Bistriței de sus, începând cu N. Nanu, au fost nu numai harnici și pricepuți învățători ai copiilor, dar au fost și cărturarul aleși și îndrumători neobosiți ai Satelor, Cercul cultural înființat de ei, în frunte cu M. Lupescu, înainte de 1833, arată preocupările care le frământau sufletul: perfecționarea lor proprie, ajutorarea copiilor săraci și silitori, transformând, astfel, obligativitatea în realitate și activitatea pentru ridicarea Satelor.

D-l Artur Gorovei, întemeietorul renumitei reviste de folklor „Șezătoarea“, din Folticeni, afirmă: „Când am înființat revista „Șezătoarea“ în 1892, membri fondatori ai ei au fost învățătorii: Mihai Lupescu (Broșteni), N. Vasiliu (Borca), C. Pavilescu (Mădei) și T. Daniilescu (Farcașa); în cele 25 volume câte au apărut, învățătorii ocupă primul loc. Lor, deci, li se cuvine acest prinos de recunoștință“. (Cunoștinți folositoare, Seria C., No. 93 pag. 3, București, Editura „Cartea românească“).

Intre fruntașii învățători folkloriști, care au scos volume cercetate și apreciate de specialiști, din Neamț sunt: *Mihai Lupescu* (fost la Broșteni, apoi dela 1833 la Orfelinatul „Ferdinand“, Zorleni-Tutova), *D-l Ion Teodorescu-Broșteni*, din Cotrâgași (de unde este și P. Gheorgheasa și Scriitorul acestor rânduri), azi institutor pensionar în Iași, *Stmton Teodorescu-Kirileanu*, din Holda și *Neculai Mateescu*, din Soci-Cârligi, azi Ștefan Cel Mare. De și din Tătăruși, județul Baia, nu putem trece cu vederea pe valorosul folklorist *D-l Alexandru Vasiliu*, învățător, care are două volume de culegeri folklorice tipărite de Academia română (Volumul IV și XXXVI din colecția: „Din Vieața poporului român“). Vezi „Cunoștinți folositoare“, Seria C. No. 93, pag. 4—14.

N. Stoleriu, fost învățător fruntaș la Baia, atras de Cercul învățătorilor din Broșteni, și-a început cariera aici, cu D-nii I. Teodorescu și P. Gheorgheasa, cu S. Teodorescu-Kirileanu și cu autorul acestui articol.

2) Familiile Cădere și Mironescu au avut copii distinși: Dimitrie Cădere, profesor universitar, Victor Cădere, profesor universitar, azi ambasador al României la Belgrad, Dr. N. Cădere, inspector general sanitar, azi Secretar general la Ministerul Sănătății și: profesor universitar Dr. I. Mironescu, literat, Onoriu Mironescu, profesor, director de școală normală și Inspector școlar, etc.

M. Podoleanu-Aplicație-Iași (Ultimii zece, morți în războiul de întregire), etc. etc.

Toți aceștia și alții, meritoși, pe cari istoricul îi va cerceta și descoperi, au propovăduit, de pe catedră, viața lor întreagă, dragostea de țară și de Rege, unii murind cu arma în mână pe câmpul de luptă și toți, în slujba Țării și a Regelui, și-au dat obștescul sfârșit.

Să se ție seamă, prin urmare, că pe munca și pe jertfele înaintașilor clădim opera noastră de azi, că fără acel trecut de credință, de gândire, de patriotism, de vitejie și de sacrificii, n'ar fi posibile succesele cu care ne fălim, iar România nu începe dela noi.... Ea continuă și să dea Dumnezeu să propășească în spiritul celor mai buni dintre strămoși.

„Oamenii noi, înflorind în marea lumină a vieții, să pleacă cu reculegere spre pământul unde dorm oamenii vechi, din țaria cărora au crescut ei, oamenii noi, ca florile nouă din pulberea florilor vechi”. Vasile Pârvan : Memorial, pag. 164.

* * *

Elemente strălucite ale corpului didactic primar din generația trecută prin școala excelentă și neuitată a marelui Haret și alte elemente merituoase, de mai târziu, sunt încă în viață. Pregătirea lor în admirabile școale normale, între care școala normală „Vasile Lupu“, din Iași, este cea dintâiu, cunoștințele dobândite prin muncă proprie, activitatea desfășurată și spiritul de datorie și de jertfă — în adevăr apostolic, vor ilustra istoria școalelor primare din Neamț și chiar din țară.

De aceia școalele normale, în care au fost pregătiți și îndrumați învățătorii și înrâuririle ce ele au exercitat asupra lor, vor face, de asemenea, obiectul unor cercetări amănunțite¹⁾.

Una din școalele acestea normale este și școala normală de învățătoare de sub înțeleapta, rodnică și îndelungată direcție a *d-nei Eufrosina Săvescu*, azi pensionară.

Intr'o regiune plină de farmec și de poezie, într'o regiune de sănătate și de frumoase și puternice tradiții culturale și artistice, de credință, de vitejie și de românism, școala normală de fete dela Piatra-Neamț — al cărei început îl pune, ca direc-

1) „Județul Neamț, prin vrednicia oamenilor ce-l populează, a însemnat în totdeauna un centru de largă cultură generală, ori pepinieră de oameni cari sunt înscriși pe răbojul celor aleși. O întreagă pleiadă de învățători destoinici, cei mai mulți produsul Școalei normale „Vasile Lupu“ din Iași, erau și sunt încă elemente vrednice, cu deplină tragere de inimă pentru îndeplinirea menirii lor“ (Profesor I. Simionescu „Anuarul Școalei normale de învățătoare, Piatra-N, Volum Comemorativ“, Piatra-N. 1940, pag. 17).

toară, D-na Eugenia P. Popovici, azi distinsă profesoară și directoare a liceului de fete din Piatra-N.—, a avut norocul de o directoare care a transformat-o într'un focar de învățatură, de educație și de artă, model. Sufletul ales, al directoarei se oglindește în sufletul celor 15 serii de absolvente, care fac cinste școalei normale și animează puternic activitatea pentru ridicarea satelor. Am avut dese ocaziuni să văd serbări date de școala normală la sate — cu care a păstrat neîntrerupt contact și deci întâlniri ale directoarei cu fostele sale eleve și am rămas mișcat de caracterul acestor legături, ca dintre mamă și fiicele sale iubite, care respira din întâlnirile lor sărbătorești. Buna gospodărie, ordinea, curățenia și arta, care abureau din tot cuprinsul școalei normale, dovedeau priceperea, munca și devotamentul unei directoare model.

Dar în afară de sufletul pus în activitatea lăuntrică, d-na Directoare Eufrosina Săvescu — ca și colegul său d-l Vasile Ghițescu, valorosul director al școalei normale de băieți și apoi al Liceului „Petru Rareș“ —, a pus suflet în fiecare cărămidă, care a înălțat mărețul local al școalei, pus tot de d-sa în funcțiune. Cunosc bine aceste strădanii, mai ales că am luat parte cu d-na Săvescu și cu d-l Vasile Ghițescu la greutățile învinse și la bucuriile rezultatelor dobândite. Repunerea în funcțiune a școalei, după desființarea ei, din fericire de scurtă durată, a constituit un succes, care i se cuvenea frumoasei și sănătoasei localități, tradiției luminoase, localului cu jertfe clădit și pus în funcțiune și directoarei, care și-a închinat toate puterile trupești și sufletești acestui așezământ model de ridicare culturală, morală și materială a satelor județului nostru și ale țării.

Nu se poate uita bunăvoința caldă și părintească pe care D-l Dr. C. Angelescu, fost mare șt neuitat ministru al școalelor, a arătat-o, neîntrerupt, școalei normale de fete din Piatra Neamț și aprecierea, cu totul deosebită și bine meritată, a vredniciei directoarei. D-l Dr. Angelescu rămâne, într'un județ de numeroase și voevodale ctitorii, marele ctitor al acestui așezământ, ca și al școalei normale de băieți, al liceului de fete, al liceului de băieți, cărui a adăugat etajul, cum și al celor peste 60 localuri de școli primare, clădite în județ.

Fiecare operă, ca să se înfăptuiască și să trăiască, are nevoie de un suflet vibrant și biruitor, de o voință neînfrântă, de o jertfă.

Din tot cuprinsul școalei normale de fete, din Piatra-Neamț, respiră duhul directoarei model: D-na Eufrosina Săvescu.

Istoricul de mâne al școalei primare din Neamț, cercetând opera ei și a învățătorilor, va trebui, desigur, să se îndrepte și spre originea pregătirii, activității și sufletului învățătoarelor și acolo va găsi izvorul limpede și duios murmurător: sufletul de mamă iubitoare și devotată al directoarei Eufrosina Săvescu. ¹⁾

4 Iunie, 1940, Piatra-Neamț.

Leon Mrejeriu

1) Lucrarea de față, cuprinsă — fără adausurile din text, în „Inlănțuirea Vremurilor“, a fost recenzată elogios de ziarele: „Universul“ Nr. 255, pag. 8, de Luni 16 Septembrie și „Curentul“ Nr. 4530, pag. 2, de Sâmbătă 21 Septembrie, 1940.

Copiiilor

Veniți la sânul meu cu toții,
Copii cu frunțile senine,
Veniți să primeniți izvorul
Nădejzii mele de mai bine!

Din glasul vostr'un dulce clopot,
Ce mângâie-un amurg de sară.
Învăță sufletul meu, bietul,
Să creadă 'n flori și'n primăvară

Vol sunteți roua dimineții
Ce scânteie neștiutoare,
Că poartă'n ea întreg argintul
Curat al razelor de soare.

Și parcă înțeleg mai bine
Privighetoarea care cântă...
—Veniți, veniți! Mi-atât de dragă
Sburdălnicia voastră sfântă.

Căci râsul vostru plin, năvalnic,
Ca unda râului de munte,
Imi amuțește 'ndurerata
Poveste-a firelor cărunte.

Soamna

Vâl de brumă argintie
Mi-a împodobit grădina,
Frelor de lămâiță
Li se uscă rădăcina.

Și cum dela Miazănoapte
Vine vântul fără milă,
De pe vârful șurei noastre
Smulge 'n sbor câte-o șindrilă.

Peste creștet de dumbravă
Norii suri își poartă plumbul,
Cu podoaba sdrențuită
Tremură pe câmp porumbul.

De vifornița păgână
Se 'ndoiesc nucii, bătrânii.
—Plânge-un pui de ciocârlie
Sus pe cumpăna fântânii.

Il ascult și simt sub gene
Cum o lacrimă-mi învie:
—Ni s'aseamănă povestea,
Pui golași de ciocârlie.

Octavian Goga ¹⁾

1) Poezii, 1905.

Octavian Goga

*Imbracă-te în doliu sărmană Românie
Din mare până 'n munte—cosița carpatină,
Când curg a 'tale lacrimi în râuri de lumină
Ca la apus de soare, în ceas de liturghie ..*

*Cântările de preoți și fum de lumânări
Duc sunuri de restriște și plânset de tropari ;
Bocește toată glia din micul Rășinari
Până în prag de țară din cele depărtări.*

*Plâng codrii în furtună când urlă-a lor desigur
Și apele mai toate tot duc cumplita jale,
Când Mureșul o poartă pe cunoscuta cale
Căci plâng înnebunite acum... „tustrele Crișuri“...*

*Ce mașteră fu soarta ca fiul cel mai drag
Cu suflet cald de înger... el, cel mai bun din noi,
Să-și sfarme lira dulce și drumul cel de-apoi
Să-l ia, ducând cu dânsul al doinelor șirag...*

*Străbat acum pioase și trec din deal în deal
Răstălmăciri bătrâne și stihuri de preț,
Tot ce avu... Pământul și Neamul, mai măreț
Din lungul șir de veacuri, în sfântul nostru-Ardeal...*

*Incepe-acum priveghiul fantastic, legendar ;
Vin umbre după umbre din cronici, psaltiri
Dar nu-s—precum se vede—doar simple năluciri
Ci sunt frânturi de suflet din chinul milenar*

*Iată-i că vin „Clăcașii“.. ce-ar da să-l vadă teafăr
Cad în genunchi să-l plângă pe trubadurul lor :
El i-a'ndemnat la luptă ; el i-a văzut cum mor,
El le-a făcut din coasă tot arme care scapăr*

*Și vin mereu „Clăcașii“ cu coasele pe umăr
Atâtea generații dospite în izvoade :
Moșii de limbă veche ce-au îngrozit noroade
Și vin și mucenicii credinții făr'de număr*

*Horia vine'n frunte și'n cete, căpitanii
Și Cloșca și Crișanul și lancul dela Tebea,
Roiesc din munți arcașii, roiește toată plebea
Să se închine-acuma în bocet de litanii*

*Măreață panoramă de pâlcuri și ostroave
Cu arme vechi și porturi ce și-au pierdut din rost
Ele-arată brazda și oamenii ce-au fost,
Care-or fi vii deapururi în mucedă hrisoave.*

Ogorul : brazda scită și „câmpuri de mătase“
Pământul plin de roadă, pe care-am flămânzit
Ardealul tău ! O ! barde , pe care l-ai iubit
Căci vai ! muriși văzându-i „atâta jale în casă“.

Din furnicarul jalnic, din spuza de norod,
Al satului „Apostol“ domol înaintează
Își face largă cruce dar nu mai cuvântează
De chinurile străbune ce inimile rod.

Bătrân ca și bucoavna „Sub pragul de sub grindă“
Sărmanul dascâl vine o lacrimă să verse,
Pe moaștele sfințite, pe vechi icoane șterse,
Ce în sufletul mulțimii trecutul îl perindă.

Iată mai vine o umbră care nimic nu spune
Încearcă să înstrune un cântec bătrânesc ;
De focul ce-l sugrumă și coardele-i plēsnesc
Da ! El e : Laie Chiorul, rămas fără de strune.

Ce sfântă este clipa când „rugi la Preacurata“
Înalță către slavă îngenunchiați Români ;
Când văd topiți în umbră pe cei ce-au fost : „bătrânii“ ;
Lângă ceaslov pe mama, plângând în barbă tata...

Ei plâng de atâta vreme ; cântarea ta o poartă
Norodul tău, poete, duios din gură în gură
Că ți-o cânta-o veșnic, poporul tău îți jură
Cât timp vom fi pe lume și limba n'o fi moartă...

Ea-i doina plânsă mistic, vrăjitul de caval,
De rămâneai cu plugul, de rămâneai la coasă,
Duceai o viață blândă și dulce și frumoasă
Așa, ai fost : atletul... cruciat medieval.

Tu te-ai bătut eroic ; tu ai crezut în cruce ;
Din păsul unui neam, făcuța-i catehism
Și soarta ți-ai legat-o de întregul românism :
Vedeai Ierusalimul, pe culme cum străluce.

Nu candela aprindem, acum, ci torță vie ;
Simbolic ca să ardă la crucea-ți de gigant ;
Știi legământul nostru și glasul lui vibrant :
Ți-om întregi izbânda în sfânta Românie...

Fulger-Dan

Biserica vie

A. Biserica în lupta contra scrierilor imorale.

Ne găsim în timpurile actuale într'o luptă aprigă, pe care o dau anumiți oameni interesați împotriva Bisericii, prin o serie de scrieri, care, deși la prima vedere s'ar părea că sunt bune, totuși ele influențează foarte mult ortodoxia noastră, prin aceea că nu numai că rup o serie de creștini din trupul Bisericii, dar pun la îndolală și pe cei buni, pentru a înțelege și promova spiritul cel de viață dător al Mântuitorului Isus Hristos.

Există, după cum știm, cel mai de seamă for de conducere al bisericii ortodoxe românești, anume : Sf. Sinod, care prin conlucrarea cu ierarhii cel mai distinși, scot, aprobă și dau la iveală ceea ce este temelnic, frumos și bun în scrisul și literatura adevărat ortodoxă și românească.

Pentru unitatea bisericii noastre și a neamului, Sf. Sinod, în ședința din Martie 1937, a condamnat scrierile imorale și a ordonat ca să se păstreze curată limba românească și să lupte împotriva literaturii pornografice, dând ordin ca să se cenzureze și cărțile religioase, căci în ele se pot strecura idei și cuvinte vătămătoare, atunci când ele sunt scrise fără pricepere. Tot atunci a fost condamnată și editura Hertz, care nu făcea altceva, decât scotea o serie de broșuri, ce stricau și destrăbeau sufletul creștinilor adevărați.

Nu trebuie să mai accentuăm, că, pe lângă cărțile pornografice, care au fost condamnate de forurile superioare, și gazetele își au o importanță covârșitoare, deoarece ele își au o sumedenie de cititori — „Citirea gazetelor este o necesitate sufletească, atât la intelectualii, cât și la popor — Omul vrea să fie la curent cu ceea ce se întâmplă și se vorbește în țară și în lume, de aceea și cel din urmă țaran, dacă nu altă dată, barem duminica și în sărbători vrea să citească, ori să asculte pe altul citind din gazetă. Și până când un predicator dela amvon are într'o comună 30-50-100 ascultători, gazetele au

poate la sate mai mulți cetitori și ascultători, iar la orașe, de sute de ori mai mulți¹⁾.

Cu durere trebuie însă să mărturisim că unele din ziarele dela noi nu-și îndeplinesc marea misiune a lor. Fiecare ziar este finanțat de către cel care are bani să-l susțină. Gazetarul conștientos nu-și pătează numele și nu scrie ceea ce îl poruncește stăpânul, ce eventual ar fi colinteresat. De obicei în țară la noi, ziarele sunt în mâna capitaliștilor, care nu scriu altceva, decât despre sport, fapte senzaționale, care nu ne aduc un prea mare folos nouă creștinilor. De lăudat este acțiunea ziarului „Universul”, care și-a deschis porțile, dând bisericii locul său cuvenit, pe una din paginile sale, unde își aștern pe hârtie talentul cel mai bun gazetar al bisericii noastre. Suntem însă mândri, noi preoții, căci astăzi avem gazetele noastre de specialitate, cu care putem face față celor enunțate mai sus.

De aceea toți preoții care văd în cărțile, revistele și ziarele de ocazie pericolul, ar trebui, în legătură cu șefii ierarhici și cu creștinii care-și înțeleg misiunea lor și adevărata participare la drepturile lor pământești și sufletești, să înjghebeze o mare tovărășie, numai în scopul publicării de cărți, reviste și ziare moralizatoare. Dar nu numai biserica poate lupta împotriva scrierilor pornografice și imorale! Alci vine și rolul Statului, care poate lupta cu cele mai drastice mijloace împotriva literaturii frivole. În celelalte țări sunt legi, care au prevederi în această materie.

„În Germania, intelectualii și-au dat mai demult seama, despre necesitatea unei creșteri morale a maselor populare; căci au început pe toată linia o luptă hotărâtoare, în contra literaturii frivole. Articole nenumărate vorbesc despre ruina inevitabilă a tineretului și lovesc cu cele mai nemiloase arme în autorii acestor fel de cărți”. Dar nu numai în Germania s'a început această luptă împotriva scrierilor imorale.

„În Italia, s'a distins în lupta contra pornografiei, chiar ministrul Luzzatti. Spirit înalt și cu porniri idealiste, el a rupt cu tradițiile toleranței și a declarat război de moarte împotriva pornografiei. Din porunca sa, s'au făcut perchezițiunile la librării din orașele mari ale Italiei și un număr de 30 de persoane au fost date pe mâna justiției, din cauză că s'au ocupat cu comerțul de publicațiunile pornografice. În mai puțin de 3 luni,

1 N. Brânzău-Păstor și Turmă, pag. 523.

poștița a sechestrat 32.000 de cărți poștale, 6000 de fotografii și 2200 de cărți și cărțițele obscene" ¹⁾).

Și dacă celor ce le este încredințată apărarea moralității publice, din cauza ocupațiilor mari, nu mai pot stăvili răul, biserica însă neprecupețit trebuie să-și facă datoria. Dar nu numai biserica și statul pot contribui la distrugerea acestei literaturi. Aici trebuie pusă în contribuție persoana, individul, care prin caracterul său să o refuze. Despre aceasta ne spune destul de frumos Paul Dubois în „L'éducation de soi même“.

Să ne ferim de a ne pune toată fericirea în cărți, care pot fi strămutate în fiecare clipă, de mâna altora, sau care pot fi luate de vântul cel mai ușor.

Intr'o asemenea chestiune, eu n'am decât o foarte slabă încredere în binefacerile civilizațiunii, atâta vreme cât ea nu ne aduce decât foloase materiale, o mai bună stare în ceea ce privește locuința și hrana, sau desfătările spiritului oricât de vrednice ar fi ele. Fericirea nu se cuprinde în ele. Ea zace în latura cea mai adâncă a noastră înșine, în ființa noastră intimă și nu-și poate avea temelul ei, decât în împlinirea cea mai întinsă a năzuinților noastre ideale, în cultul adevărului, frumosului și al binelui" ²⁾).

Deci, prin întreta contribuție a bisericii, statului și individului, noi vom putea distruge literatura imorală, lăsând loc literaturii bune ca să pătrundă în societate, întocmai ca razele binefăcătoare ale soarelui, care, după timpul urât și rău, este așteptat ca să-și arate căldura lui. Dar pentru a lupta împotriva literaturii imorale, ne trebuie o literatură morală. Această literatură trebuie să o găsim depozitată în toate bibliotecile făcute de biserică și stat, în acest sens. Biserica și-a înțeles foarte bine misiunea ei. „Biblioteca Creștinului Ortodox“ condusă de regretatul Grigore Comșa, este cea mai vrednică, deoarece în toate aceste broșuri, nu vei vedea decât o luptă sbruclumată, pe care a dus-o un om, pentru unitatea bisericii și a neamului său. Combătând sectele religioase, el combate tot odată și comunismul, care tinde la distrugerea monarhiei, la distrugerea teritoriului nostru românesc, ne-mai-vorbînd de biserică, care în concepția comunismului ocupă locul primordial de a fi distrusă.

Citesc în „Slova Ortodoxă“, în care marii revoluționari

1) Arh. I. Scîlban: Lupta contra scrierilor imorale, pag. 129.

2) Paul Dubois „L'éducation de soi meme“ pag. 19-20.

al marxismului și anume: Lenin era adventist iar Trozki baptist.

Iată deci dovada deplină pentru a caracteriza pe acest mare ierarh, care a rămas nemuritor.

Să mai răscolim și alte cărți ale oamenilor bisericii. D-l Profesor Constantin Tomescu, dela Facultatea de Teologie din Chișinău, ne traduce nu de mult „Invățătura creștină în expunere apologetică” Dr. Ioan Luca în „Bolșevism și Creștinism” ne documentează, pe baze scripturistice, primejdia comunismului. Pr. Dr. Valeriu Iordăchescu ne redă iarăși foarte documentat, din toate punctele de vedere, lucrarea sa „Creștinism și Comunism” Apoi lucrarea Domnului Profesor I. Gh. Savin, „Iconoclaști și Apostazi”, ne dă încă un îndemn și un imbold pentru cei tineri, că biserica a înțeles intradevăr mai mult ca oricând să întrebuițeze cea mai bună literatură și să combată răul din rădăcinile lui. Intradevăr că traducerea făcută de Sanctitatea Sa Patriarhul Nicodim din Gh. Petrov „Un Păstor Model”, este mai mult ca o cheazăle a celor spuse mai înainte.

„Dar pentru a sluji vieții, spune Petrov, se cere muncă, luptă, încordarea minții și a inimii și o doză de voință și de aceea, orice carte a adevăratului scriitor artist trebuie să fie un rezultat al propriilor sale osteneți și lupte, al înălțării duhovnicești interne și trebuie să împingă și pe alții la luptă”¹⁾. Iată deci, de ce biserica noastră combate cu toată vigilența broșurile neserioase și netrebnice.

Fiecare dintre intelectualii să deschidă porțile inimii și împreună cu cei buni să conlucreze la stărpirea a tot ce este rău și cei ce înțeleg să pună mâna pe literatura rea să fie refuzați de a sta în mijlocul nostru.

Aceasta este lupta pornită de biserică, pe care fiecare bun creștin, nu numai că este dator s'o ajute, dar să se unească încă odată: a combate literatura, ce nu cadrează cu societatea civilizată de astăzi.

B. Biserica și sectele religioase.

Prin luarea drepturilor Evreilor, se dă cea mai mare lovitură sectelor religioase din țară dela noi. De ce oare acest lucru? Apoi să nu ne întrebăm prea mult. Căci doar de cine sunt întreprinse sectele și de cine au fost subvenționate? Tocmai de elementele diosolvante ale acestei țări și anume: Evreii.

1) Gh. Petrov. Trad. de Nicodim „Un păstor model” Pag. 96.

De ce? Din cauză că statul evresc confundându-se cu sinagoga, lucrând pe toate tărâmurile pentru desbinarea creștinilor, ei au putut ca să-l țină, prin sectele religioase, sub călcâul lor, atât din punct de vedere economic și mai ales din punct de vedere sufleteș. Cred că este cunoscută de toți Români și creștinii acțiunea întreprinsă de comunitatea evreească, căci istoria ne arată precis că niciodată practica Evreilor și talmudul lor nu l-au putut face mai bună față de creștinii.

Domnul nostru Isus Hristos a fost bătut și batjocorit de Evrei. Din ce cauză? Aceasta pentru că nu le convenea spre a-și ajunge scopurile lor. Mai târziu, de ce erau schingiații milii de creștini și omoriți? Iată ce spune un om al bisericii din Rusia, care a trăit timpurile tragice ale revoluției comuniste. „Despre ceea ce făceau Evreii cu creștinii în primele veacuri ale creștinismului, istoricii nu pot să scrie fără revoltă în suflet: în Chirena au fost omoriți, după Gibbon, 220.000 de creștini, în Cipru 240.000 de creștini; asemenea o mulțime imensă în Egipt. Iudeii învingători mâncau carnea nenorociților, le lungeau sângele lor și se încingeau cu mâțele lor. Iată cum apare poporul lui Dumnezeu în dreptatea nemăsurată a istoriei”.

După cum au fost prigoniți în primele veacuri, tot așa de crunt au fost schingiați și în vremurile actuale, căci pe nevăzute luând terenul de sub picioarele bisericii, au căutat să desmembreze și neamul nostru, care din fericire fiind foarte credincios, nu l-au putut duce la ruina, pe care o predicau în ascuns. Căutați fiecare creștin și răscoliți pe toți oamenii sectelor, citiți-le numele lor și cred că nici unul la sută nu va fi român curat. Cine sunt Dollinger și Balzerelt, decât jidanii botezați „Mileniști”? Ce recomandă acești oameni în această sectă, decât principiile lor murdare, îndreptate împotriva unui popor atât de răbdător? Ce recomandă adventismul decât forma deghizată a adventismului reformist. Ce este oare serbarea sâmbetelor, la acești adventiști? De ce nu întrebunțează icoanile în cultul lor? Cred că e de ajuns să intrăm în sinagogă și să vedem influențele lor.

Citiți cu toată atenția zărele naționaliste, tot odată și documentele lor, și vă veți convinge mai mult de cele ce spun. Și mai departe să ne întrebăm ce sunt Inochentiștii, pe care ierarhul nostru vrednic Leu, Episcopul Hușilor, îi descopere în desfrâuri și urgenți și ce sunt scapeții, din care societatea și ara nu mai poate reproduce urmași?

Dar tremurătorii, care în colțurile hrubei lor ies niște imbecili neputându-și, din practica asiduă a închinăciunii lor, să-și mai îngrijească de hrana zilnică. Nu este oare opera erolor evrei, care vreau să macine vitalitatea a tot ce este creștin și totodată destinul acestui neam? Cred că preoții noștri au citit cartea d-lui C. Oatu și creștinii cei ce n'au citit-o până acum, să o cerceteze și să vadă adevărul, că vor constata de acolo cine întrețin secele.

Și mai departe. Patria, precum zice marele patriot Delavrancea, este pământul plămădit cu sângele și întărit cu oasele înaintașilor noștri. Pentru ca să fie o patrie trebuie să fie mai întâi religia strămoșilor, sf. cumentătură a sufletelor, calda adorație a acelor care au fost și numai sunt, decât țărână și oase

Străinii sunt de neamul nostru și de sufletul nostru toți acei care au adus secele la noi în țară. Indreptarul ceasurilor vieții noastre de pe pământ nu pot deci să fie ei. Căci ei întru fătăriele grăiesc minciunii, iar noi trebuie să urmăm pe Mântuitorul care a zis: „Eu sunt calea, adevărul și viața“.

Înlăturând deci pe Evrei din treburile statului, ceea ce actualmente se și face, biserica nu va mai avea o mare greutate de a stârpi unele faze ale sectelor, care se vor mai menține, căci predicatorii lor, bineînțeles plătiți cu bani din plin, când le va înceta salariul, nu vor mai fi propagandiștii inverșunați de altădată.

Gavril Vlad

Scripturi sfinte:

Toată valea să se umple și tot muntele și dealul să se micșoreze și căile strâmbe să se indrepte și cele colțuroase să se facă netede.

Și toată făptura va vedea mântuirea.

Luca. II, 3.

Bălcescu

*Când visul meu își gâtuie ereții,
corăbii se desprind din trup subțiri.
Se duc spre-un țarm valah cu năluciri,
plutind prin vântul verde al tristeții.*

*Mor mâinele, trosnesc în piept troițe,
dar ca un svon de lungi șuerături
sub coasta mea tot vâjâe păduri
ce svârcolesc albasire răsmerițe.*

*Mor ochii și se sting și se scufundă,
dar peste noaptea lor fără noroc
te-aprinzi și crești — vedenie de foc —
tu, Țara mea, tu, sfânta mea osândă...*

*În ochi, în piept, în carne te voiu duce,
că 'n trupul ăsta sfâșiat stindard,
bătuți în cue sângeră și ard
Toți Sfinții Țării pironiți pe cruce.*

Radu Gyr ¹⁾

Cetăți pe Nistru

*Iși macină cetățile ruina
La apa unde-au străjuit hotare,
Impiedicând întunecimi barbare
Din Răsărit s'acopere lumina.*

*Prin cursul anilor de 'mpresurare,
Hotin, Cetatea Albă și Tighina
Nu au știut în harțe ce-i hodina,
Sub strașnica zidirii cingătoare.*

*Azi au rămas doar cobele 'n cetate,
Pe când arcașii blândeii Basarabii
Doinesc jelind pe scuturi fărâmate.*

*Nu de vrăjmaș, dar de-un destin sinistru
S'au astrucat sub ziduri pârcălabii,
Ducând pe veci mândria de pe Nistru.*

Gh. A. Cuza ²⁾

1) Din „Ciclul Neamului“.

2) Sonete, „Cugetarea“, 1940.

C o l i n d

*Foșniri de gorun,
Cântec ingeresc,
Basmе vechi ne spun
Basmе vechi ne cresc.*

*Peste munți și plai,
Peste vremuri domn
Făt Frumosul Crai
Trezește-l din somn.*

*Prins cu rădăcini
In valah pământ,
Năpădit de spini
Peste veac, cuvânt...*

*Dă-i paloș de foc,
Fulger de cuvânt,
S'aducă noroc
In valah pământ.*

*Sol din altă vreme
Vajnică-înțeleaptă,
Diamant, spre stea
Pentru fruntea dreaptă.*

*Și trezit din somn
Cu paloș încins,
Fie iarăși Domn
In valah cuprins.*

S ă m ă n t

*Cuprins de țară, letopiseți, o filă
Pe care-s scriși în slove cu cerdac
Dârji voevozi ce'n scurgere de veac
N'au cunoscut nici umilinți nici silă.*

*Cuprins de țară, tâlc adânc din cartea
Ce-i scrisă'n limbă-aleasă fără preț,
Cuvântu i spus în ploaie de săgeți
Care-a 'nfruntat legendele și moartea.*

*Cuprins de țară, glia și norodul
De-avalma-s gând și cimitire,
Din larguri de senin pe 'ntins de fire
Și-aruncă ochii Ștefan Voevodul.*

*Căci numele lui sfânt e pretutindenii :
In zvoană de păduri și'n plâns de ape,
In osul răscolit de plug și sape
Și'n glas de clopot prevestind armindenii.*

*Cuprins de țară, muncă și alean
Ce din trecut privirea nu-și întoarnă,
Un semn de cruce, plug înfipt în țarnă,
Sunt temelii de suflet moldovean.*

Ion Vespremie

Umila autobiografie a lui Zoder J. Ștefan

(Urmare)

Cu toate acestea vara, Moș Vasile muncea cât 3 oameni, făcând și bolerescul și prășind și grădina lui care era foarte mare. Prășea el singur tot, căci femeia lui prășea un părăt ¹⁾ dimineața, apoi fugea.

— „Iaca a dat musca, strechle femeia mea“, zicea el râzând cu amărăclune și rămânea singur pe ogor.

Cameșa pe el era neagră cum îl pământul, căci nevasta nici pomeneală să i-o spele. De aceea îl vedeam pe el câte odată că venea în părau, la lazul în care ne scăldam noi, se desbraca și și-o spăla. Iar noi copiii îl ajutam s'o stoarcă, sucind-o ca pe-o funie. Așa vleață mizerabilă ajunsese feciorul lui Gavril Dosoftel cel vestit !.

În cele din urmă, ne-mai-având de ce se prinde, a intrat argat la grajdul velniței ²⁾, unde avea grijă să dea brahă ³⁾ la boii care erau puși la îngrășat, la grajd.

Dar aici era un serviciu periculos, căci mulți oameni muriseră scăpându-se în brahările, care întotdeauna era clocoțită. După ce s'a angajat acolo, veni acasă beat în ziua de 9 Septembrie 1863 și se luă la sfadă cu bătica. Iar bătica, în sfada lor, îl striga înfuriat:

— „La brehorniță ⁴⁾ mă!, la brehorniță!“! Asta însemna să cadă în vasul cu braha și să moară acolo. După aceasta s'a dus iar la slujbă, acolo la velniță și n'o mai venit acasă până când tor bătica l-a adus. Dar în ce hal !

În ziua de Crăciun noi ne aflam la Costache Th. Gavril, unde era un prasnic. Mătușa Ioana — soția lui moș Vasile — era și ea acolo. Și când abia ne așezasem noi la masă, vine

1) Răstimp.

2) Fabrică de spirt.

3) Borhot.

4) Vasul în care se ținea borhotul, „braha“.

Catrina — o copilă a lui moș Vasile — și strigă sperlată :

— Mămucă!, hai degrabă acasă, că s'a fript tătuca.

Noi mai n'am înțeles ce-a spus copilă, dar mătușa Ioana a priceput și a ieșit repede. După plecarea ei, a venit bădica și plângând amar nic ne-a spus că moș Vasile a căzut în brehorniță — așa cum îl urase el — și s'a fript așa de tare, că trage să moară.

După ce-am ieșit dela praznic, ne-am dus și noi de l-am văzut. L-am găsit pe cuptor, în dulge și cu picioarele ridicate pe perețele hornului. Se văleta și tremura cumplit și toată pielea îl era coșcovită și spânzura pe el ca niște rufe sdrențuite. Dela piept în jos căzuse toată pielea de pe dânsul. Numai la căputele picioarelor, unde o fost încălțat cu oblele groase, nu se luase pielea. Dar la glesne era coșcovită de jur împrejur ca o pungă, de puteai băga palma pe sub piele. Numai dela țâțe în sus și mâinile până la coate nu s'au dispolet. Iacolo și se'ncrâncena carnea când îl vedeai. Iar sărmanul plângea și bocea strigând : „Dragii tatei copli, ce s'a alege de voi?

Și ca să-l mai stea durerile, ș'o făcut un clubăr plin de lut moale și rece. Și băgându-se acolo, i-au mai stat durerile, așa că acum putea să vorbească și astfel ne-a povestit cum a căzut în brehorniță. Iată ce spunea :

— „M'am sculat astă dimineață de noapte, mai de vreme de cât toți tovarășii mei. Eram tare voios și l-am sculat și pe celălți, dar el au zis că-l prea de noapte. Atunci l-am lăsat dormind, iar eu am tras un gât de rachiu și m'am dus să scot braha singur, ca să gătim treaba mai degrabă și să facem mâncare mai devreme, căci astăzi era Crăciunul. Și ducându-mă la brăhărie, m'am scăpat acolo. La țipetele mele au alergat tovarășii mei și m'au scos, dar era prea târziu“.

După ce ne-a povestit, a venit părintele Aftanase de l-a povestit și l-a împărțășit. Ziua de Crăciun a petrecut-o în chinuri grozave, dar în noaptea spre 26 Decembrie a scăpat de ele, căci l-a strâns Dumnezeu. Și după ce l-au scădat și l-au așezat, au făcut două gheme mari din pielea ce căzuse de pe el și le-au pus sub subsuorile lui, spre a se îngropa împreună cu el.

Permutarea la tatăl meu vitreg.

Mă născusem în casa bunicii mele și acolo am trăit cele mai frumoase clipe din viața mea. Și dac'ar fi fost după mine, nici mort nu m'aș fi despărțit de bunica. Dar bunica era slabă

și eu mic și nu prea aveam mijloace să trăim. De aceea, la un an și jumătate după moartea moșului și-a făcut bunica planul să mă dea la mama mea, iar în casă să aducă pe bădica Gheorghe, care s'o îngrijească și pe ea. Când mi-a spus și mie planul ei, am rămas ca de lemn și nu-mi venea să cred. Dar cu cât se apropia ziua fixată, îmi ardea inima de neliniște și de durere. Și cu cât mă simțeam mai nenorocit, cu atâta căutam să fiu mai silitor ca s'o mulțumesc pe bunica. Când veneam seara cu oile de pe nișaș, aduceam câte-o sarcinuță de găteje bune și uscate, alese de mine cu mare grijă, ca s'o mulțumesc pe bunica, de care aveam să mă despart pentru totdeauna.

Dar cu toate acestea a venit și ultima seară în care aveam să mai stau la masă cu bunica și ultima noapte ce aveam să mai dorm în casa aceasta, în care m'am născut și în care am trăit cea mai frumoasă parte a vieții mele.

Bunica era și ea sărmana cu inima arsă și era cu mine mai bună ca întotdeauna. Vai! Cu ce gânduri negre și turburi și cu ce vise grozave a trecut noaptea aceasta!

Iar când s'au ivit zorile, o văd pe bunica apropiindu-se de mine cu milă și sfială și mă trezește.

M'am sculat, m'am spălat și m'am înclinat, fără să-mi dau seama, ca și cum aș fi fost pe altă lume. Bunica îmi dădu o cameșă albă, îmi puse în trăistuță de-ale mâncării — căci eu mă duceam tot cu oile — și-mi zise să fac cruce și să zic: „Doamne ajută-mi“.

Când mi-am luat trăistuța pe umăr și bătu'n mână, gata să plec, cine-ar putea spune durerea mea? Eram cu totul nălmăcit. De s'ar fi desfăcut pământul și m'ar fi înghițit, n'aș fi simțit nimic. Am sărutat mâna bunicii, ținându-mă din toate puterile să nu scap plânsul. Dar ea era tot mai slabă, căci, când m'a sărutat pe frunte, îi jucau ochii în lacrimi. După ce am ieșit însă pe drum, nu m'am mai putut stăpâni și am început a plânge cu hohote. Și așa plângând m'am oprit la poarta mamei mele, ca să-l iau acum și oile ei. Iar bunica — după plecarea mea — s'o dus la noră-sa și acolo și-a dat pe față tot focul durerii sale, plângând ca un copil. Astfel, cu lacrimi amare m'am despărțit de bunica mea, care a fost tot ce-am iubit eu mai mult în lume și am început viața sub acoperișul tatălui meu vitreg, acela care tocmai la începutul acestui an mă bătuse tâlhărește.

Dar m'am deprins îndată și cu viața de aici și cu furia lui cea grozavă!

Mă păzeam numai să fug din calea lui, atunci când îl apuca furia, căci după ce-l trecea, nu mă mai bătea niciodată oricât de mare poznă aş fi făcut. Aşa că n'am mai mâncat nicio bătăie dela el, cât a trăit.

Hoş de păpuşoi.

În luna lui August 1865, nu mult după întâmplarea cu lasul din pârăul Oanei, când au început să fie păpuşoi buni de copt, ne-am dus într-o dimineaţă în grădină la D-tru Filip să furăm păpuşoi. Eram eu cu Ion Gh. Cotfos şi Năstase a lui Vasile Th. Năstase, care era mai mic decât noi. Şi intrând în grădină, începem a rupe păpuşoi de-a-rândul, toţi de-olaltă, pe'ntrecute.

Dar tocmai când eram noi mai în totul culesului, lese ca din pământ baba Filipoala, mama stăpânului grădinii. Parc'o văd şi-acum! Era cu furca'n brâu, iar ştergarul peste cap, fără să fie înodat sub barbă. Şi când ne-a văzut pe toţi trei, coşcoşemite culegătorii neînvoiţi, nu s'a dumerit cum să înceapă vorba, ci a stat pe loc, oprindu-se din tors. Şi se uita ţintă la noi şi noi la ea, fără să spunem niciunul nimic. Apoi, după câteva clipe, rupe baba tăcerea ce ne cuprinsese pe toţi şi alce către noi:

— „Dar ce faceţi voi alcea, măi?”

Noi, zăpăciţi cu totul şi'nlemniţi de spalmă, n'am zis nimic, ci stăteam nemişcaţi, ca de platră.

Şi de-odată vedem pe babă că-şi pune mâna în cap, să-şi ţină ştergarul să nu sboare, şi-odată se aruncă ca o vijelle peste gard şi fuga după noi, ţipând cât o ţinea gura:

— Iiŭ-u-u! mămuca care m'a făcut pe mine, d'apoi cum se cheamă asta? Noi, atunci, am împânzit grădina ca iepuri şi-o tulim la fugă spre fundul grădinii. Şi ajungând la gard, nu mai căutam că-l cu spini şi noi suntem desculţi, ci dintr'o aruncătură am fost în drum. Dar Năstase al lui Vasile Th. Năstase fiind mai mic, a rămas mai în urmă şi cât pe ce să-l prindă baba. Dar începând să plângă şi să ţipe l-a cunoscut baba al cui este şi l-a îngăduit să albe timp să fugă, căci mama lui Năstasă era nepoată de-a babei. Apoi, după ce-a sărit şi el cum a putut, se urcă şi baba pe gard şi mai ţipă odată cât ce putu: Iiŭ-u-u-u! Tălharii! Iar noi, speriaţi ca după cine ştie ce catastrofă, am ajuns la oi plini de sudori reci şi aici nu puteam să grăim unul cu altul. La vreo zece zile după această întâmplare, într-o duminică la amiază, stăteam jos, cu

mai mulți băleți, în polana Slatiului, drept în cărare. Și cum stam noi acolo și ne jucam, numai ce vedem pe babă că vine c'un tăbăleț ¹⁾ în spate, dinspre Crăcăoani. Și când ajunge'n dreptul nostru, odată trănțește tăbălețul jos de lese colb din el — că avea cenușă dela velniță dela Crăcăoani. Eu și cu Ion Gh Cotfos când vedem asta, ne și sculăm și la fugă, bălete. Dar baba, zâmbind cu bunătațe, strigă:

— „Fugiți, ha? Nu fugiți degeaba, că nu vă fac nimic. Dar am stat alcea ca să vă spun să vă păziți de Dumitru meu, c'acela-l mare hoțomam. Și de-ți cădea'n mâna lui, vă face neoameni.

Apoi baba începu să povestească cu mult haz la cellalți băleți, cum ne-a prins furând păpușoi și cum putea să-l prindă pe Năstase al lui Vasile Th. Năstase, dar l-a lăsat, căci l-a cunoscut că-l a Saftel (a nepoatei sale adică). Și așa, biata babă s'a dus dela noi cu sufletu 'mpăcat, că ne-a înștiințat de primejdie.

După sfatul ei ne-am păzit noi cât am putut de D-tru Filip, dar pe Cotfos tot l-a găbuțit odată la strâmtoare și l-a dat o chelăneală cum nici nu l s'ar fi căzut.

Ciomagul lui Neculai a Ghiboaei.

În toamna anului 1865 eram cu oile la Pogor. Și târă noastră era alături cu a lui Dumitru a Ghiboaei, care avea acolo, cu vitele, un băleț, Neculai, cu vre-o doi ani mai mare decât mine. Și într'o seară, cum ne jucam cu Ion a nostru și cu Neculai a Ghiboaei, îl pune păcatul de Neculai a Ghiboaei și-mi clocârtește cu cuțitul tot bățul meu.

Tăbărăm atunci pe el — eu și cu frate-meu Ion — îl înhățăm sdravăn de păr și începem a-l târâi pe coastă la vale, ca pe-un butuc. După ce l-am târit noi o bucată bună, l-am lăsat acolo și fuga la coliba noastră, că era noapte. Iar a doua zi, venind numai eu cu oile, mă întâlnesc cu Neculai cel scărmanat așa de urit aseară.

El era tot mânios și acum. Și cum era cam buzat din natură, acum era și mai buzat și sta posomorit, rezemat într'un clomag noduros.

Iar eu să nu-l las în pace? Nu. Ci fiindcă aseară leșisem învingător, eram mândru oarecum și-l tot luam în răs. Ba că are mai puțin păr în cap, ba că părul nu-l stă bine pe cap și deseară va trebui să-l pleptănăm iar... și tot așa înainte. Iar el tace și rabdă el cât rabdă; dar toate au o margine. Și când

1) Sac mic.

a ajuns și Neculai a Ghiboael la această margine, apucă odată clomagul zdravăn, cu amândouă mâinile, și când mi-a dat una peste mâna stângă, mai jos de umăr, m'a săcat la inimă și am văzut stele verzi înaintea ochilor. Am strigat eu pe Ion să-l răluim noi iar, ca aseară, dar degeaba. Căci până ce-a venit Ion, Neculai a Ghiboael leșise cu oile pe dumbravă. Iar clomagul pe care mi-l dăduse, a rămas bun dat până'n ziua de azi.

O trânteață pentru colivă.

În Sâmbăta moșilor de Iarnă, în 1861, am fost la biserică împreună cu alți copii, căci atunci era chita noastră, a copiilor, căci erau colivi multe. După slujbă preoții au prohodit un copil al lui Toader Dumitraș, iar când au leșit afară să-l îngroape, am leșit și eu să văd cum îl îngroapă. În timpul aceea, în biserică s'au luat colivile și s'au mâncat. Iar eu, văzând că m'am scăpat de colivă, tocmai astăzi când sunt atâtea, îmi era foarte scârbă și mă gândeam: „Cum să mă duc eu acasă fără a gusta măcar colivă?” Și mă uitam galeș la oamenii care leșiau din biserică cu străchinile goale. Dar mai pe urmă îmi vine inima la loc, căci văd pe megieșul nostru — Gh Ion Ștefan — cu grâu multșor în strachină. Atunci, bucuria mea. Și-mi zic în gând: „Iacă și norocul meu“. Și mă și întind să iau puțin grâu. Dar îndată mă pomenesc cu mâna prinsă ca 'ntr'un clește de fier. Și după ce-mi scutură mâna, ca să las înapoi grâul pe care-l luasem, îmi face o rezeptură zdravănă, de am căzut cu capul de platra dinaintea bisericii așa de tare, încât am amețit, iar căciula mi-a sărit cât colo din cap. Și cum eu eram din natură foarte rușinos, acum, când m'am văzut aruncat cu atâta brutalitate, credeam că va cădea cerul pe mine, atât îmi era de rușine. Am leșit îndată din ograda bisericii și am pornit spre casă, plângând de durerea ce-o simțeam la cap. Și vreo săptămână am fost trist și rușinat de această brutalitate ce-o suferisem, chiar dela megieșul și ruda noastră. De aceea, eu, în toată viața mea, am avut milă de toți copiii, chiar și de acela care năvălesc cu obrazulcie la praznice și la colive, căci mă gândesc că trebuie să le fie loame, de aceea se îngămădesc așa. Lasă să poată lua și ei ceva, că doar de aceea facem colivi și praznice, să mănânce și copiii, nu numai oamenii mari. Ba chiar copiii mai întâi, că ei nu cunosc hotarul răbdării, ca oamenii mari.

O rază de lumină în noaptea ignoranței.

Îmi amintesc că cu începutul anului 1862, a început a se

vedea o oarecare schimbare în bine, în viața satelor. De unde până acum banii pentru dări îi încasa vornicul — adică primarul — fără a da niciodată chitanță — ci socotind după răbuș, acum, cu începutul acestui an, acești bani a început a fi încasați de un funcționar anumit, numit pisor. Acesta — lucru ne-mai-pomenit — dădea chitanțe pentru banii încasați. Și în aceste chitanțe — pe lângă suma plătită, puteai citi, pe partea cealaltă următoarele lucruri de necrezut: „Implintorii, sau agenții de urmărire, sunt datorii a se purta cu blândețe către contribuabili, ca să nu dea prilej de protestații, căci vor fi judecați după lege. Contribuabili sunt rugați a-și adresa răclămarile lor către autoritățile dela care sunt trimiși acei implintorii, că la caz de-i vor maltrata, vor suferi asprimea legii penale”.

Aceste lucruri, ne-mai-văzute și ne-mai-pomenite până atunci, erau ca o rază de civilizație în noaptea barbariei de până atunci.

Totuși, funcționarii se numeau ca și până atunci: vornic în loc de primar, pașnic în loc de consilier comunali și vătăman în loc de vătăjel.

Ba ce era mai rău, vornicul ales la începutul anului 1862 — anume Ioan Gh. Ioniță — deși bun gospodar, era un prost și jumătate, fără știință de carte și găngav la vorbă, încât nici decum n'ar fi meritat să fie onorat cu slujba de vornic.

A fost însă ales, pentru că oamenii credeau că va fi cel mai bun vornic ce-a fost vreodată în Ghindăoani, fiindcă muștra lui nu însufla teamă nimănui. Dar cine a citit biblia, să-și amintească de Saul, împăratul, care, după ce a fost un inapoiat, însufla teroare poporului. Așa și vornicul nostru. Cum se văzu ales vornic, deveni grozav. Se întovărăși cu cei mai ambițioși fruntași și începu a bate în dreapta și'n stânga. Pentru cea mai mică greșală, oricine era dus în sat, bătut tâlhărește și pus la butuc, care ținea locul arestului.

Se vorbea pretutindeni că noul domitor — Alexandru Ioan Cuza, iubește pe țărani și va face să dispară bătăile și schinglurile. Însă, față cu noul nostru vornic, toate cele auzite păreau povești de adormit copii. Dar cu începutul anului 1863, se alese alt vornic: Th. Moșă, care era bun și nu bătea pe nimeni, ci căuta pe alte căi să îndrepte greșelile. Și așa, acesta, ca un înalțat mergător, a pregătit poporul pentru opera cea mare din anul desrobirii — 1864.

Anul 1864 a fost ultimul an de robie pe moștile boie-

reșii, căci în acest an s'a proclamat improprietărea țăranilor. Tot acum s'au format comunele. După cum la 1859 se unise Moldova cu Muntenia și se formase România, tot așa și acum, se uneau mai multe sate și se forma o comună. Astfel, satul nostru — Ghindăoani — se uni cu Grumăzeștii, care deveni reședința de comună. Primar a fost ales Ion Cuibar din Grumăzeștii, iar ca ajutor tot Th. Moga din Ghindăoani. Pe lângă ajutor s'au mai ales din Ghindăoani și trei consilieri: Năstase David, Constantin Timofte și D-tru Th. Ionță. Din cauza acestor schimbări, era o fierbere de nedescris între oameni. Unde se întâlneau doi, trei oameni, nu vorbeau altceva decât de domnitorul Cuza, pe care-l numeau mântulor al țăranilor. Toate acestea se întâmplau către toamna anului 1864. Iar în primăvara anului 1865, satul semăna cu o câmpie ce se trezește după o mare înundație.

Dar ceea ce pentru oameni era cu adevărat senzațional, era faptul că nu mai auzeau pe sibirii bolerești strigând și trimetându-l la lucrarea moșiei bolerești. Așa de necrezute erau aceste lucruri, încât erau mulți oameni, care nu credeau cu nici un preț că această libertate va fi definitivă. Iar unii nici nu voiau să primească pământul, temându-se ca aceasta să nu fie decât o încercare, după care și mai grozav să se întoarcă robia.

Dar toate acestea nu erau un vis, cum li se părea bleșilor oameni, ci era adevărul adevărat; căci în primăvara anului 1865 a venit un inginer — Leon îl chema — și a parcurut moșia, iar o comisie de săteni a împărțit loturile pe nume de om, cât se cuvenea flecărula. Și pentru că moșia era mică și nu ajungea să se dea după lege — adică pălmașii: 2 fălci jumătate, cei cu 2 bot patru fălci și cei cu 4 bot 5 fălci și jumătate — au dat oamenii o declarație că se mulțumesc cu cât va ajunge. Și astfel s'au improprietatit pălmașii cu o falce și 79 prăjini — adică 2 fălci fără o prăjină — cei cu doi bot, cu 3 fălci și 15 prăjini, iar cei cu patru bot, cu 4 fălci și 31 prăjini.

Dar administratorul Wolf, nefiind mulțumit cu măsurătoarea inginerului Leon, a cerut a doua măsurătoare. Și a venit acum un alt inginer — Bobeschi — care a mai luat 18 fălci din pământul pe care-l dăduse inginerul Leon la săteni. N'au încercat ei sătenii să le scoată, punându-și un avocat și obținând mulți bani, dar degeaba, căci n'au folosit nimic, ci s'a adeverit proverbul: „Ce-a apucat a mânca lupu, îl bun mâncat“.

(Va urma)

Mihai David

Rugă

Noapte adâncă,
Liniștită, cu cer limpede-albastru,
Către care se înalță glas armonios de clopot
Impletit cu-al toacei ropot.
Din chilia lui de stâncă
Neofit
—Bătrân sihastru,
Uscățiv și prea smerit,
Imbrăcat în lungi vesminte,
pășind rar—
Se îndreaptă spre altar
Să citească din cărți sfinte,
Cu glas dulce și cucernic,
Rugăciuni evlavioase
Către cel Atotputernic:
Să ne-abată depe drumuri păcătoase
Și spinoase.

Plutași

Amurg
Incântător de vară arzătoare.
S'ascund în dos de munte razele de soare.
Se scurg
In josul apei plute mari de brad
Conduse de români cu fețe supte
—de lupte
Cu Bistrița păgână—plutași vânjoși,
Curagioși,
Stăpâni pe cârme când trec prin aprig vad,
Când moartea îi pândește ucigaș
din fiecare colț de stâncă..
.....
...Sărman plutaș!
Te sbați, te sfarmi, te încovoi,
te lupți cu apa furioasă și adâncă
Pentru ciocoi,
Să îmbogățești străinul fără margini de hapsân
De ce? .. Pentru că te-ai născut român!

D. A. Burlacu

Tragedia breslelor românești.

Lutul și lemnul au marcat în trecut epoci de civilizație și de trăire autohtonă. În tiparele străvechi rezidă izvoarele de gândire și de simțire ale unui popor care-și oglindește chipul până la ultima generație. Această trăire în conformitate cu gustul moștenit formează stilul vieții românești cu particularitățile-i caracteristice în desemnul geometric integrat, a cromaticii ambiante și a formelor ce corespund aceluiași gust, pe care nici vremurile și nici influențele străine nu l-au putut uclde, mai ales în lumea satelor noastre. Astfel, specificul unei vieți de patru ori milenare va trebui să fie urmărit în tot ceea ce poartă semnele trăirii veridice și pecetea autenticității.

Dacă am avea putința să înfățișăm în timp și spațiu fresca breslelor, meșteșugurilor și ocupațiilor oricât de rudimentare ar fi fost, începând numai din acele străvechi zone unitare de civilizație traco-getice și până azi, poate că am pricepe cu adevărat concluzia realităților actuale și am înțelege altfel pe oamenii pământului acestuia, care, în simplitatea lor și în felul de a concepe viața materială, și spirituală au reușit să birue toate furtunile vremurilor, nu prin lupte violente ci prin afirmarea lor dârză, ori chiar printr'o pasivă conservare în spiritul proverbului: apa trece, pietrele rămân.

Poporul băștinaș al acestor meleaguri n'a avut răgazul necesar progresului tehnic și nici n'a deslănțuit puteri uriașe pentru a înfrunta furtunile prea vrăjmașe; de aceea am cruțat în trecut forțele latente asigurând o viață durabilă: și când clipele au fost de glorie și când zilele cele mai numeroase au fost de umilire. Nu ne-a îmbătat nici gloria și nu ne-au sfârșit nici umilirile. În atelierele fără pereți, și pe șantierele deschise ale câmpurilor, s'a desfășurat munca plină de răbdare, iar după risipiri dușmane, nevoia a fost mama tuturor învățăturilor. Numai așa ne-am dus *vacul* „în coadele mărilor și în coarnele caprelor“, cum spune și povestea.

* * *

În privința originii breslelor sunt mai multe păreri. Unii susțin vechimea daco-romană, alții socot breslele ca o apariție

târzie autohtonă, odată cu întemeierea orașelor, începând din sec. XV ; alții, ținându-se strict de documentele scrise, care s'au putut găsi, socot că breslele au la noi, origine străină : germană, slavă, bizantină.

Cum noi suntem lipsiți de studii complete adunate în tratate masive, ca și de enciclopedii serioase, care să oglindească în întregime aspectele variate ale vieții românești în domeniul istoric, lingvistic, literar, științific artistic, etc. suntem nevoiți să înclinăm după părerile unora sau ale altora din cărturarii noștri și să ne uimim de studiul mai voluminos al unuia sau de multele volume ale altuia. Dar aceste studii și tratate nu ne dau un material complet și impresionant, din lipsa unui sistem de lucru desfășurat metodic într'o comunitate de cărturari. Fiecare lucrează izolat, fiecare o ia mereu dela început, fiecare contestă părerile și concluziile altuia, așa că foarte multe documente rămân : sau necercetate serios în arhivele noastre și în acelea străine, sau zac uitate în broșura vreunui umil cărturar de provincie.

Istoria breslelor românești ni se pare deosebit de importantă pentru cunoașterea organizației noastre sociale în trecut. Numeroase studii în această privință nu sunt decât contribuții prețioase la deslușirea unui mare și bogat trecut de viață dinamică, prăbușită în cele din urmă prin vitregia vremurilor și nelegiurea păturii conducătoare suprapuse. Descoperirile arheologice mărturisesc despre epoci ale ceramicii, lemnului și osului, ale bronzului și ale fierului. În toate aceste epoci, meșteșugurile prezintă organizare și chiar specializări în materie, precum și o bogăție de unelte pentru diferitele meserii, ca : olari, lemnari, pielari, curelari, fierari, ba și chirurgi, etc., mai în toate stațiunile noastre arheologice, formând bogate colecții getice ori geto-celtice, cum le numește savantul român Vasile Pârvan (Getica, 491,700). Nici nu se putea ca un popor cu o atât de înaintată civilizație, cum erau Dacii, pe pământul căroră se încrucișeau și alte civilizații înfloritoare, să nu aibă organizații trainice sociale, și statornice asociații de meseriași pentru cele mai simple, ca și pentru cele mai rafinate meșteșuguri ale epocii lor. Așa se explică de ce Romanii au trebuit să țină seama de formele sociale ale autohtonilor, pentru noua legislație care trebuia stabilită și în domeniul muncii și al ocrotirii sociale. O stare de fapt se oficializa în spirit roman ; alte funcțiuni romane se adăugau celora băștinașe. Inscricțiunile ne arată că existau în Dacia numeroase colegii care

aveau patron un zeu sau un geniu tutelar, cum erau: aurarii, fabri (meșteri), centonarii (lânari), dendrofori (plutași), nautae (corăbieri), negotiatores (negustori), utricularii (luntrași pe burduri de piele), lecticarii (purtători de litiere) ¹⁾; centonarii (croitori) la care se adăugau și colegiile celor veniți din diferite provincii ²⁾. Aceste colegii care au fost introduse mai târziu în Dacia, sub Septimiu Sever ³⁾, nu aduceau ceva cu totul nou în fond, ci numai forma nouă de legiferare romană și un sistem de desnaționalizare, căci, după cum ne arată mărturiile arheologice, meșteșugurile erau cunoscute în Dacia, în variatele lor aspecte.

Deși nu se poate vorbi din timpuri prea vechi despre organizarea meseriilor după bresle, totuși membri ai aceleiași familii se specializau într'un anumit meșteșug: cojocărie, croitorie, lemnărie, etc. după cum atât de judicios observă C. Ed. Wachmann, în studiul său „Despre corporațiuni“, ⁴⁾.

Originea breslelor trebuie căutată, așadar, în familie, iar aceeași familie nu putea lucra — confecționa — orice, căci atunci n'ar mai putea exista nicio uniformitate în îmbrăcămintea unei regiuni; și tot așa, la fel s'ar înfățișa diforme toate obiectele, uneltele etc. Ori, gravurile de pe columna lui Traian, de pildă, și acelea de pe monumentul dela Adam Clisi ne prezintă un tip de cușmă, de camașă, tunică, încălțăminte etc. Este un fapt prea firesc care se menține la orice popor, dar mai ales la noi îl observăm credincios păstrat până azi în satele noastre. Nu fiecare țaran știe să-și confecționeze cușma sau chiar opincile; nu fiecare știe să-și coase sumanul, bon-dița, cojocul etc.; ci sunt anume oameni de meserie, ori anume oameni de meserie, ori anume familii de cojocari, sumanari, ca și lemnari, dogari, curelari, fierari etc.; — de unde și onomastica adecvată. Aceștia, deși neorganizați în bresle, își îndeplinesc meșteșugul lor ca o anexă uneori pe lângă ocupațiile zilnice ale gospodăriei. Dacă nu în forme oficiale, dar într'o stare de fapt a existenței lor, vieța meșteșugurilor a existat din timpuri foarte vechi la noi, fără a se întrerupe mai ales la țară, ci s'a continuat în starea ei primitivă, cu toată vitregia vremurilor care au transplatat aceste meșteșuguri spre centre urbane, pentru a se desnaționaliza cu timpul.

1) Xenopol, I ed. Vlădescu p. 174.

2) C. C. Giurescu I, ed. III p. 16J.

3) V. Cristescu. *Vieța economică a Daciei romane*, Pitești, 1929.

4) București 1902. V: Eugen Pavlescu, *Economia breslelelor*, București, 1933. p. 20

Părerea că nu a existat o succesiune directă a breslelor, nici măcar din epoca daco-romană, „prin frământările a o mie de ani” ¹⁾, nu se poate admite decât pentru sistemul colegiilor sau pentru corporațiile orășenești de mai târziu, care erau în funcțiune de schimbările istoriei și ale societății, ori de influențele străine. Satul a rămas însă păstrătorul breslelor, chiar în forma lor neorganizată.

Părerea că în Moldova sistemul breslelor era cunoscut dela Germani, iar în Muntenia dela Bizantini poate fi interpretată numai în sensul influențelor, care dădeau un caracter mai organizat formelor existente. Aceasta nu duce însă la concluzia lipsei de continuitate a meșteșugului românesc. Numai dezvoltare politică deosebită a provinciilor de mai târziu a dus și la deosebiri în breslele orășenești ale provinciilor. La sate s'a păstrat însă o unitate caracteristică a meșteșugului, mult timp, până ce influențe sau infiltrații străine, ori chiar moda, au schimbat caracterul unor meșteșuguri.

Breslele îndeplinesc dela început un rol spiritual. În formele lor naționale, la noi, ele nu se pot despărți de viața creștină și de specificul ortodox al neamului. Cu timpul, breslele au intrat în funcțiune economică, administrativă, politică și socială formând temelia de organizare a statului. Pornind din familie și din sat, ele au devenit cu timpul forțele de rezistență economică urbană. Rolul spiritual al breslelor — cum de altfel l-am văzut și la strămoșii daco-romani — se deduce din existența frățiilor, după cum pomenesc molitfelnicele noastre vechi și hrisoavele domnești ²⁾. Poezia noastră populară pomeneste și ea despre frățiile de cruce, cu caracter eroic și nu-s cu totul independente de frățiile spirituale și economice; dar frățiile de cruce se mai întâlnesc și azi având caracter de prietenie strânsă, de înfrățire cu cel mai bun din camarazi. ³⁾.

Rolul frățiilor era important și prin faptul că acestea apărau ortodoxismul împotriva curenților sau sectelor religioase, dar mai cu seamă apărau neamul împotriva străinilor, cu deosebire a Evreilor și Armenilor. Aceste frății ajutau biserica în primul rând, încât împlineau concomitent serviciul lor spiritual și economic, asigurau o bună stare familiară și înlesneau dezvoltarea industriei casnice. ⁴⁾.

1) Eug. Pavlescu op. c. 12.

2) Eug. Pavlescu, op. c. 15.

3) V. Gr. Tocilescu, Materialuluri folkl. 1930, I. 2: „Sus în câmpchii Nistrului”.

4) T. Pamfile; Industria casnică la Români, Buc. 1910.

Breslele românești au ajutat comerțul cu vecinii și mai ales cu Sudul, încă din timpuri foarte vechi. De altfel această înclinare economică spre Sud și spirituală spre Sud-Vest era cunoscută și pentru Dacia. Relațiile comerciale și spirituale cu Grecia și cu Italia au fost foarte intense pentru anumite epoci. ¹⁾,

În Dacia erau bogății renumite agricole; tot aici se fabricau cele mai bune seceri de fier, cosoare de vie, coase, undețe etc.; care, toate, se vindeau în schimbul monedei, a fabricatelor diferite, arme, articole de consumație, mai cu seamă vinul și untdelemnul, sticla ornamentală, aparate chirurgicale, vase, podoabe, etc. ²⁾. Fabricatele Apusului din Italia nordică și Iliria veneau spre platoul Transilvaniei pe drumurile care coborau pe Sava și Drava la vale, pe Dunărea mijlocie și de aici pe Mureș, Criș, Someș, trecând prin inima Daciei și prin pasurile Carpaților în Moldova până peste Nistru și în nord până în Podolia. ³⁾.

Din răsărit veneau Sciții, iar pe valea Dunării în sus: Grecii.

În a doua vârstă a fierului, avem influența comerțului elenistic din S. E. și celtic din V. În sud, Dacia mai exportau: cai, piei, ceară, miere, lână, blănuri, grâu, sare, și sclavi și Grecii mai întâi ⁴⁾ și Romanii mai pe urmă, începând din sec. II d. H., aveau tot interesul să întrețină strânse legături cu bogata țară a Dacilor, cel mai important debușeu pentru industria greco-italică ⁵⁾, ducând la organizarea economică și apoi la dezvoltarea agricolă și militară indigenă. Pe de altă parte, argintul și aurul Daciei aduceau înflorirea comercială și industrială a provinciei. Această stare înfloritoare s'a dezvoltat mai mult în orașele legate prin vestitele drumuri geto-romane de mai târziu, mai cu seamă în Transilvania, drumuri care duceau în răsărit pe valea Trotușului, iar pe aici în sud prin locurile unde se află azi Panciu, Focșani, Buzău, Urziceni, Valea Mostiștei, Dunăre, adică spre câmpia munteană — marele drum pe care s'au scurs și năvălitorii barbari din N. E. ⁶⁾. Alte drumuri, care porneau de pe valea marilor râuri transilvănene:

1) V. Pârvan : *Getica*, 472, 479, 530.

2) *Getica*, p. 503, 591, 608.

3) *Ibid.* p. 606.

4) V. Pârvan : *Pénétration hellénique et hellénistique dans la vallée du Danube* (în - *Bulletin de la Section historique de l'Académie Roumaine*, 1923).

5) *Getica*, 607-620.

6) *Getica*, 175

Tisa, Someș, Mureș și Olt, tăiau trecătorile Carpaților, ducând dintr'o vale în alta spre Siret, spre Nistru și spre Vistula ¹⁾.

* * *

Industria casnică, primitivă și conservatoare, avea caractere comune atât la orașe cât și la sate. Cojocul de blană de oaie este haina națională pe vreme de iarnă. Țăranii geto-daci purtau o cămașă peste pantaloni și erau încinși cu o curea. În picioare purtau opinci; poporul de jos umbla cu capul gol și plete lungi, dar pe vreme rea puneau gluga (gugiul). Femeile purtau cămașă cu mâneci scurte și o fustă peste ea dela brâu în jos, iar pe cap un testemel ce acoperea părul și se înnodea la spate sub conciu. Cei mai bogați aveau și alte haine iar seniorii și războinicii purtau podoabe scumpe. ²⁾ Podoabele nu erau necunoscute nici țăranilor daci, fără ca luxul să pună stăpânire pe viața satelor. Femeile gete erau de o vrednicie neîntrecută; „ele fac toată treaba gospodăriei singure: macină grâul în rășnițele de mână — care se găsesc în orice așezare preistorică și proto-istorică; ele cară apa, ele țes pânza de cânepă din care fac hainele lor și ale bărbaților. Bărbații fac diferite împletituri, din lozie și papură, ori plase și năvoade de prins pește; ei construiesc bărcile scobite într'un singur trunchiu de copac, carăle, plugurile și toate lucrările de lemn, sfârșind cu înseși casele, pentru a nu mai vorbi de arme; precum și de hamuri, cojoace, șube, căciuli, opinci; ³⁾ până și berea tracică și medul, care ține loc vinului, e fabricație autohtonă. Pentru toate aceste ocupațiuni nu se putea să nu existe breslași mai pricepuți, iar faptul că toate meșteșugurile acestea de trebuință și de durată se îndeplineau de localnici, dovedește o viață permanentă pe un pământ moștenit de veacuri și nu o viață nomadă ca a tuturor neamurilor ce se scurgeau din răsărit. Ca să lucrezi cânepa, de pildă, trebuie să ai timpul necesar în sămânțării, culesului, topitului, a migăloasei operații de lucru până la fir și să trăiești într'o intensă și statornică viață rurală.

La orașe luase avânt metalurgia și monetăria dacică. Metalurgia nu satisfăcea numai nevoi interioare, ci se făcea și export, mai cu seamă după ce metalurgia dacică a început să se desvolte cu contribuția elementului celtic. Se extrăgea fier,

¹⁾ Getica, 694

²⁾ Getica: 132, 169, 294, 431, 531, 533, 690-1; 435, 437, 550-555, 707-708; 440, 442, 443, 449-450, 646, 659; 444, 445, 446; 535-7; 540-550, 557, 621-2; 640, 679, 708.

³⁾ Getica, 135—136; 138; 658.

argint și aur pe o scară întinsă ¹⁾ și se bătea monedă după exemplul grec și roman. Securile de aur serveau și acestea ca monedă ²⁾, încât pentru toată epoca preromană în Dacia, cu deosebire în La Tène II și III trebuie să conchidem că au existat bresle organizate, mai ales la orașe, dată fiind și mulțimea sculelor aflate în săpăturile arheologice: seceri, cosoare de vie, pluguri, securi, cuțite, ferăstraie, ciocane, brice, foarfeci, dălți, tesle, cazmale, undițe, zăbale, clește, cârlige, nicovale, baroase, sfredele, bare, instrumente de chirurgie, pile, coase, cuți, piepteni, oglinzi, ace etc ¹⁾. Asemenea unelte făurite de meșteri încercați erau folosite de breslași și pe aceste bresle se rezăma ființa statului dac. Unii din acești breslași se așezau și la sate, mai ales lemnari, teslarii, fierari, ș. a., unde găseau pe dogari, butnari, olari etc., care construiau vasele indigene din lut sau din lemn: borcane, cești, ulcioare, ulcele, căni, castroane, tipsii, străchinii, urne, cupe, chiupuri, căldărușe, cazane, pive, sau râșnițele de piatră ²⁾, cofe, donițe, ciubere, bărbinee, putini, coveți, cupe, ploști, linguri, blide de lemn, găleți, scape, racle, ciubere, poloboace cu cercuri de răchită, alun sau carpen. O vieață națională a unui popor, atât de bogată și de completă, cu tradiție și civilizație proprie, nu putea fi nesocotită de Romani. Aceștia, dimpotrivă, au întărit și legiferat breslele, le-au înmulțit, le-au cizelat înglobându-le în colegii și le-au dat toată strălucirea și importanța lor economică, spirituală și tradițională mixtă daco-romană. Caracteristice în această privință sunt: ajutorul mutual, ospețele și cotizațiile. ¹⁾

În cursul evului mediu, năvălirile barbare au desorganizat statul daco-roman, fără a pustii cu desăvârșire țara, iar meșteșugurile strămoșești s'au desorganizat și ele. Aceasta nu înseamnă că au fost părăsite. Ideea unui hiatus se leagă de afirmațiile eronate ale acelor care susțin părăsirea Daciei ori exterminarea poporului de baștină. Cum poate să-și închipue cineva că un popor a dispărut în văgăunile munților ori în fundul pământului, sau a fugit în masă în lume, și după câteva sute de ani să apară în același loc de unde pierise. Nici cel mai neserios aprod nu

¹⁾ Getica, 592-597; 645; 664-665; 714.

²⁾ Getica, 404-405; 480, 560, 590; 603; 606, 609-611; 612-614; 615-618, 619-620. 621, 623; 216; 643, 644, 685, 695, 698; 715-717. V: C. Giurescu Ist. Rom. ed. III p. 93-95.

¹⁾ Getica, 138, 140, 404, 406-410; 483-500, 527-530; 645, 686-7; 699-705.

²⁾ Getica, 184; 188-194; 198-205; 412; 498-500; 646, 658-659, 687-689; 712-714.

¹⁾ C. C. Giurescu, Ist. Rom. ed. III, p. 160-161.

mai poate susține azi o astfel de utopie. Autohtonii n'au dispărut și n'au fugit nicăiri. Un popor așezat, cu vieața lui sedentară, cu ogoarele lui, pe care nu le-a răpit dela nimeni, n'are motiv să fugă. În fața puhoaelor, poporul s'a adăpostit până trecea furtuna sălbaticilor. Au fugit unii funcționari, bogătașii și s'au retras militari; dar țăranii nu. Și istoria, în felul acesta se repetă de atunci și de altădată până astăzi, mai groaznică și mai sălbatică, iar țăranii rămân locului ca stâncile peste care se sbat tot mai vijelios valurile. Țăranii rămân pe loc cu izvoarele și codrii, cu ogoarele, cu dobitoacele lor, căliți de același soare și călăuziți de aceleași stele. Acești țărani au păstrat ființa și unitatea unui neam, au creat națiunea și prin ei s'a făurit de atâtea ori statul cu stăpâni și slujitori buni sau răi, cinstiți sau vicleni, după cum a fost voia lui Dumnezeu ca să încerce acest popor. Cine ar putea crede că în timpurile cele mai grele pentru noi, oamenii nu s'au îmbrăcat, nu s'au hrănit, nu și-au lucrat tocmai pentru aceasta ogoarele și nu și-au construit locuințele ori uneltele necesare? Dacă orașele se pustiau, satele roiau de lume; dacă și acestea fumegau, altele reînviau în forme mai simple la început și mai impunătoare cu timpul. Prin urmare, vieața nu-și oprea cursul ei și în consecință, și meșteșugurile se reluau ca o condiție indispensabilă a existenței. Ba mai mult, tocmai în acest fel s'a întărit familia și sentimentul de solidaritate; atunci apăreau frățiile de cruce și cuiburile de apărare și de rezistență; atunci a svâcnit ura împotriva împilatorilor și s'au trezit sentimentele pentru unire și libertate. Incordarea aceasta a unor oameni scoși din ordinea lor firească a impresionat pe barbari, care au lăsat liberă munca ogoarelor și n'aveau niciun interes să împiedice meșteșugurile. Ba chiar barbarii se dedară la unele meserii. Gepizii erau meșteri în lucrarea fibulelor și a paftalelor de aur împodobite cu pietre prețioase, iar Slavii, care-și întemeiaseră și ei familia, cunoșteau la fel multe meșteșuguri, de aceea a și fost posibilă o conviețuire mai îndelungată cu ei.

Breslele solidarizau și încuscreau familii; o vieață socială începea să se organizeze trainic pe tot cuprinsul vechii Dacii și înjghebări politice luau ființă tocmai când Bulgarii se iveau la Dunăre. Când, mai târziu, Ungurii se îndreaptă din Panonia spre Transilvania, aceștia s'au lovit de rezistența puternică a voievodatelor românești și apoi, totdeauna de protestul și răscoalele milioaneilor de țărani români. Rezistența, răscoalele și războaiele noastre au avut de atunci și până azi caracter națio-

nal pentru apărarea unui patrimoniu. Meșteșugurile erau zestrea cea mai bogată din acest patrimoniu, căci pe lângă îndeplinirea unor condiții firești și necesare ale vieții, ele mai aveau și caracter spiritual și întocmeau, prin interdependența lor, o comunitate socială și o unitate de viață. Această formă quasi-statală n'a mai putut fi nimicită. Însăși epoca medievală concepușe organizarea meseriilor și a negoțului. Brelslele încep de acum să se consolideze și să evolueze, iar ideile și formele nouă structurale din Apus pătrundeau și la noi, unde se găseau elementele de bază pentru organizarea celor mai felurite meșteșuguri. Așa că odată cu noua rânduială a vieții noastre politice, chiar primii domnitori au luat măsuri și pentru buna gospodărie economică, asigurând libertățile de negoț **după cum era obiceiul din vechime**. ¹⁾ De remarcat e faptul că drumurile comerciale din sec. XIII și XIV indică și hotarele țării. Astfel, *drumul moldovenesc* pornea dela Cernăuți și trecea, pe Siret, la Suceava, Hârlău, Iași, Lăpușna, Tighina și Cetatea Albă; dela Cernăuți, în nord, drumul ducea spre Colomea, Haliciu, Lwow; iar dela Tighina sau dela Cetatea Albă, ducea spre Caffa. Drumul Țării Românești ținea valea Siretului până la porturile dunărene și spre Constantinopol; pe de altă parte, același drum ducea la Râmnicu Sărat, unde se întâlnea cu drumurile dinspre Transilvania cunoscute din vremuri daco-romane. Alte drumuri laterale purtau numirile cărăușilor: drumul Hótinului, al Orheiului, al Galaților. Aceste vestite drumuri comerciale au dus și la întemeierea orașelor moldovenești în sec. XV, cu vestitele bâlciuri de desfacere ale mărfurilor breslașilor. Negustorii români erau vestiți în acea vreme și Moldovenii își aveau chiar o casă de negoț și un mare depozit la Lwow, concurând pe străinii poloni sau nemți care începuseră să circule și ei cu mărfurile în țările române. Privilegiile acordate în Transilvania Sașilor au dus la o acaparare a comerțului românesc în mic, mai ales după organizarea acestora în asociații. Nu trebuie însă să confundăm brelslele românești cu caracter permanent și tradițional, cu asociațiile de negustori sau meseriași străini, care erau vremelnice și pasagere. Brelslele noastre sunt frățiile vechi, iar numirea de breaslă e dată târziu de Slavi. Frățiile noastre românești, care aveau la început caracter spiritual, au început să aibă o tot mai accentuată importanță economică națională și nimeni

¹⁾ C. C. Giurescu, *Ist. Rom.* ed. III p. 411.

de *altă lege* nu putea pătrunde în ele. Și la Slavi se aflau așa zisele frății de miere, cu hramul și ospetele lor, iar de prin secolul XV și XVI apar la Poloni frățiile de meșteșugari, care au fost repede invadate acolo de Armeni și Evrei. Așa se explică de ce Rutenii din „Frăția Adormirea Maicii Domnului“ din Lwow cereau, în 1609, regelui Sigismund III, să li se dea voie ca să plece în Moldova, deoarece sunt copleșiți de Armeni și Jidovi. ¹⁾

Frățiile moldovenești au dus mult timp viața lor liberă și liniștită. De la un timp, fiind amenințate de străini și mai ales de Armeni și Evrei, frățiile sau breslele, cum începeau să se numească cu termen slav, s'au pus sub ocrotirea bisericii și a domniei, orânduindu-și astfel în chip oficial existența lor. Documentele aflate pomenesc la 1570 de *Frăția zugravilor din Suceava*. ²⁾ La 1591 ia ființă „*Frăția blănarilor și cojocarilor din Suceava*”. ³⁾ Sunt marcate în documente aceste bresle, fiindcă rolul lor era nu numai economic ci și militant pentru ortodoxism împotriva propagandei puternice a catolicismului și altor curente religioase. Atât timp cât frățiile aveau caracterul spiritual de cultivare a sentimentelor morale, sau caracter economic de organizare a muncii, ele nu erau trecute în documente, neavând decât un rol pasiv. Din secolul XVI însă, frățiile sunt mereu documentate; aceasta nu exclude și posibilitatea unui studiu tradițional și istoric al frățiilor, a căror vechime și continuitate este incontestabilă, înainte de actele scrise. Episcopul Atanasie al Romanului pomeneste de breasla blănarilor, croitorilor, bărbierilor, abăgearilor și cojocarilor din Roman, care datează din 1641 și a căreia rânduială a fost reînnoită la 1724. ⁴⁾ Rânduiala aceasta a breslelor se făcea după chipul mai vechiu al frățiilor, deoarece se păstrează hramul, ospetele judecata și curățenia sufletească cu blestem „din veac“.

Înainte de secolul XVI, frățiile nu vor fi primit orânduire oficială, ci numai danii sau scutiri domnești. Aceste danii și scutiri, chiar dacă nu pomenesc de *frății*, însă ele nu se puteau da decât unei colectivități de aceeași meserie, cum e, de pildă, actul de danie al lui Petru Rareș pentru *mișăii* din târgul Iașilor. ⁵⁾ Spre sfârșitul sec. XVI, la 27 August, 1588, Petru Șchiopul acordă Englezilor privilegiul de comerț cu foarte multe

1) Eug. Pavlescu: *Economia breslelor*, Buc. 1939.

2) Eug. Pavlescu, op. c. p. 64,85.

3) „ „ „ „ 73,79.

4) „ „ op. c. p. 59.

5) „ „ „ „ p. 85.

înlesniri vamale, satisfăcând și el planul reginei Elisabeta a Angliei, care pornise lupta pentru desființarea ligei hanseatice. Din acel moment frățiile moldovenești s'au văzut amenințate și au început mișcarea de consolidare. Când Grecii încep să acapareze negoțul pe la începutul sec. XVI, se și produce o sângeroasă revoltă a boierilor și târgoveților țărani împotriva Domnului, a boierilor vicleni și a străinilor.¹⁾ Negustorii ca și meșteșugarii români începeau să se resimtă din pricina lăcomiei străinilor și a unor domni vitregi, care secătuiau visteria țării. Astfel, Alexandru Coconul depunea sute de mii de galbeni în banca Veneției, iar Moise Movilă ducea banii cu carul în Polonia. Aceste nelegiuri s'au mai petrecut sub unii domni haini până în timpurile noastre.

Din secolul XVII, breslele de meșteșugari români luară poziție de luptă; unele erau de o dârzenie neînfrântă și de o impunătoare autoritate, ca: mesărcii și blănarii dela Roman și dela Iași, în 1641, ori butnarii dela Piatra-Neamț din Mărăței, în frunte cu starostele lor Vasile, la 1665; sau blănarii și cojocarii din Suceava, în 1673.

Din numeroasele acte de rânduire, de vânzare, întărire și constituire după catastih, găsim în cursul secolului XVII și XVIII aproape o sută de bresle în Moldova și în Muntenia, și anume: abageri, apari, arcari (sahaidacari), argintari (zlătari), astaragii, bacali, baibărăcari, bărbieri, berari, bivolari, blanari, bogasieri, boiangii, brahari, brișcari, butnari, butucari, cafengii, caldarari, calpaccii, cărămidari, cărăuși, casapi, (mesărcii), cavafi, Cazaclii, ceprăzari, chirstigii, ciocli, cismari, ciubotari, cojocari, crășmari, croitori, cupeți, curălari, desăgari, droșcari (birjari), dubalari, dughengii, dulgheri, făclieri, fierari, frâiari, frânghieri, grădinari, împletitori, lăcătuși, lăutari, lemnari, mahali, matrapagii, mindirigii, mișăi, mumgii, neguțitori, olari, pălărieri, pantofari, pascari, pielari, pietrari, pitari, plăpomari, potcovari, precupeți, rachieri, rotari, solonari, soponari, sumanari, talpalari, tâmplari, teleaci, teslari, tufecii (armurieri), vărnicari, vutcari, zidari, zugravi (iconari), etc. Mai sunt și bresle răzlețe, ca: plutași, cosași, morari, piuari, etc. Meșteșugarii se uneau și în bresle mixte, iar dacă lipseau unii meșteri, atunci se făcea apel la alții din Transilvania. Astfel, Alexandru Lăpușeanu ruga pe Bistrițeni să-i trimită meșteri pietrari, deoarece în Moldova sunt rari²⁾.

¹⁾ Miron Costin, *Cronica*, ed. Kog. 1872, p. 293.

²⁾ Eug. Pavlescu, *op. c.* p. 105.

Rânduiala breslelor se făcea cu respectarea unor minuoase forme juridice și morale. Intre altele se evita încălcarea altor meșteșuguri. Intr'un catastih al ciubotarilor moldoveni se preciza: „*Cismarii să-și păzească cismăria și ciubotarii ciubotăria*“, iar în statutul din 1468 al lăcătușilor și potcovarilor din Cluj, era stipulat: „Niciun lăcătuș să nu facă din lucrul său săcuri sau altele ca acestea, respectând totdeauna libertățile și drepturile străine“ ¹⁾.

O concluzie se trage și din aceste jurisdicții tradiționale: dacă în chip firesc meseriașii de toată mâna merg spre adâncirea profesiei și spre specializare, este cu totul ciudat de observat cum la noi lucrurile au început să meargă dimpotrivă. Am ajuns în ultima vreme ca profesioniștii să nu-și mai iubească meseria lor, ci, socotind profesia ca un accident neplăcut, să se complacă într'un flagrant conflict de atribuțiuni atât sus cât și jos. De aceea o năvală împotriva statului, o stoarcere a bugetului, o epuizare și o camuflare a veniturilor *statului, un lanț nesfârșit de cumularzi*, care opun o rezistență feroce în contra conducerii statului, ducând la totala răsturnare a valorilor sociale și la înlăturarea primenirii vieții economice și spirituale cu forțe noi și tinere, mai la curent cu înnoirile timpului. De aceea dictonul acela juridic al breslelor: *Cismarii să-și păzească cismăria și ciubotarii ciubotăria*“ trebuie să fie, azi mai ales, o lozincă de guvernământ.

O altă formă juridică veche a breslelor ținea seama și de alte imperative sociale. De pildă: fierul adus pe piață trebuia să satisfacă întâi cerințele masei populare și numai plusul putea fi cumpărat de negustori. Fierul este materialul cel mai de valoare pentru promovarea tehnică; factorii de civilizație utilizează fierul în construcții, unelte, motoare. etc. Țărănimea noastră a fost lipsită de acest material și lăsată să-și ducă vieața ca și în epoca lemnului; în consecință, poporul acesta de milioane de muncitori a fost obligat să mizereze și această sărăcie a țărănimii majoritare a lovit mortal și în bresle. Țărănimii nu i s'a dat nimic ei mai întâi. Bunurile materiale au fost mereu acaparate de bogatași și de străini. I-a rămas acestei țărănime doar virtutea sărăciei și puterea credinței, fie că trăia risipită în sate, fie că se concentra spre târguri. Așa se explică de ce și actele de constituire ale breslelor erau urmate de blestem, nu atât pentru breslașii simpli

¹⁾ Eug. Pavlescu, op. c. p. 112.

cât pentru eventualii uzurpatori ai breslelor. Biserica își dădea binecuvântarea ei, iar la rândul ei găsea ea însăși un sprijin real în bresle. Erau astfel două instituții fundamentale ale statului-care se întregeau și se ajutau, având o unitate de vederi, Mitropolitul însuși sprijinea jalbele breslei : fie către domnie, fie către autoritățile inferioare, așa încât, în secolul XVIII mai ales, rezistența breslelor se transformase într'o luptă de apărare a credinței creștine și a ființei naționale a neamului. Către sfârșitul acestui secol, mitropolitul Moldovei Veniamin Costache presimțea apropiatele nenorociri. „Nici unul din breslași să nu fiia volnicu a priimi ucenicu la învățătura meșteșugului dinu limbi străine, adică dinu Armeni sau dinu Jidovi, pentru ca nu după vreme să se întărească această breaslă prin mâinele lor, și ca să nu rămăia aceste bune așzări, ce suntu făcute spre folosulu și podoaba bisericii, spre răsăpire“ ¹⁾. Intre timp, cuvântul breaslă a căpătat și alte înțelesuri : profesie, slujbă ; ori numiri diferite : isnaf, rufet și corporație în Regulamentul organic

În bresle puteau intra și femeii, ba unele ajungeau stăroste. În breslele de lăutări s'au admis dela un timp și Țiganiii robi ; aceștea au mai intrat apoi în breslele de fierari sau chiar de blănari. Concentrându-se spre orașe, breslele au primit aici din timp și organizare temeinică ; totuși, la sate, meșteșugurile se continuau în forma lor liberă de concurență, de catastihuri și de bir. La sate au fost și au mai rămas : cojocari, dogari, morari, casapi, etc., ceea ce a determinat chiar pe asupritorii străini să țină seama uneori în legiferările lor de aceste libertăți.

În Transilvania, legiurile cele mai draconice mai lăsau Românilor, în vechime, pe lângă dreptul de judecată în ținuturi restrânse și dreptul de a ținea moară și pive, fiind scutiți de unele dări ²⁾.

Intrarea țăranilor în breslele orășenești nu era îngădită și tot la fel se permitea dela un timp intrarea în bresle și a altor creștini, mai întâi Românii din alte provincii : Munteni și în mod reciproc Moldovenii ; apoi Ungurenii din Transilvania, Ruși, ș. a. Nu se permitea sub niciun motiv pătrunderea străinilor de credință, a „limbilor păgâne“ : Tătarii, Armenii, Jidovii și Turcii.

„De va veni vre unu meșteru blănariu armanu streinu

¹⁾ Eug. Pavlescu, op. c. pag. 140.

²⁾ V. Țăranu, Vieața culturală a Românilor din Transilvania, Piatra N. 1937, p. 11.

dintr'altu orașu, aicea, și va vrea ca să-l așăze și să lucreze meșteșugul acesta, să nu fiia volnicu“, glăsuește catastihul blănarilor din Botoșani, întărit mai târziu și de mitropolitul Veniamin ¹⁾).

Vieața breslelor fusese asigurată de marii mitropoliți, cum au fost Varlaam, Dosoftei, Gavril Calimah, Veniamin Costache. Petru a o feri de primejdie, Dosoftei al Moldovei întărește la 1676 breasla cioclilor din Iași, cu următorul înfricoșat blestem arhieresc : ...*„blestemăm și afurisim pe acei prestăpnici, stricători de acest obicei bun ce scrie în previlia aceasta și zicem să fie ei trecleați și procliați și anathema și maranatha și blestemați de Domnul Dumnezeu cela ce au făcut cerul și pământul și toate văzutele și nevăzutele, de Is. Hs. și de maica sfinții sale Sfânta Precista și de Sfântul Ioan Botezătorul și 12 sfinți apostoli din care sunt 4 evangheliști, Mathei, Marco, Luca, Ioan și de toți apostolii și de 318 sfinți părinți carele-au fost la soborul dintăiu în cetate în Nicheia și de toți sfinții și la înfricoșatul giudeț a Domnului Dumnezeu a lui Is. Hs. să le fie părăș sfinții stăpânii cioclilor acestor treisfetitele Vasilii Velichii Grigorie Bogoslov, Ioan Zlatoust și trupurile lor aproape de ocalnic, moartea lor duhul necurat să intre să-i răzbească și să-i zdrobească, să alerge pe ulițele Iașilor desbrăcați goli cu totul răcnind și țipând, să-i prinză ciocani să-i lege și la cumplita și strașnica moartea lor să n'aibă parte de sfânta preceștanie și de provod, ce să moară negrijiți păgânește, iar după ocalnic moarte lor să fie legaț cu trupul și osândiți cu sufletul, trupurile să fie legate și nici odinioară deslegate și'n veacul acesta și'n veacul cel viitor, hierul ruginește mucezește lemnul putrezește, iar trupurile acelor dușmani să nu putrezească nici strice ci să stea întregi neclătit neagre și uscate și împuțite, să fie ei afurisiți și după înfricoșatui giudeț a lui Dumnezeu, sfinții să le amărască sufletele lor den preună cu a lor pedeșite trupuri în muncele iadului să-i sălășluiască în salașul Satanei întru întuneric osăbit în focul nestinsu în viermii neadormiți den preună cu ocalnicul Iuda și cu trecleatul Ariia și cu toți ereticii acolo în veci nesfârșiț să se muncească : Amin“.*

Asemenea întăriri și blesteme erau acordate și de patriarhi străini, la cererea staroștilor, precum și de domnitorii noștri pământeni. De altfel și Codul Calimah acordă breslelor personalitate morală, iar Regulamentul organic le transformă

¹⁾ Eug. Pavlescu. op. c. p. 13).

în organe administrative nesocotind însă tradițiile și făcându-le dependente de Ministerul treburilor din Lăuntru.

S'a ținut seama totuși mult timp de vechea organizare a breslelor, care avea un dublu scop: educarea meșteșugărească și perpetuarea meșteșugului după o anumită ierarhie de ucenici, simbriași, calfe și meșteri sau negustori. Ucenicii erau aduși chiar dintre țărani nevoiași, care nu puneau nicio condiție patronului, ci se tocmeau doar pentru îmbrăcăminte dând în schimb meșterului o *mulțămită* în bani. Intre ucenic și stăpân era același raport ca între tată și fiu, așa încât ucenicul ajungea să fie și căpătuit și însurat, nu de teama zapizelor scrise, ci numai după inimă și după cuvânt, așa cum nu se mai întâmplă astăzi.

Abea în 1823 intră în chip nepermis în breasla ciubotarilor din Botoșani armeanul Vartires și apoi armeanul Dinea, însă cu taxe foarte grele — întreitul bărbânței — deși Armenii sunt cunoscuți de mult timp în Moldova. ¹⁾

Dela 1840 înainte, Ovreii încep să uzurpe breslele românești. Se împlinesc o sută de ani dela începutul marei tragedii a meșteșugului și comerțului românesc.

Breslele înaintează jalbe peste jalbe la „Cinstit Ocârmuitorul Sfat“, pentru apărarea ființei lor; dar dreptatea venea rar și tot mai greu. Se dădea jabelor un curs formal și superfluu. La 1843, Sfatul Ocârmuitor oprea calfele creștine să lucreze la Jidovi „*deoarece breasla trebuie povățuită în cugetări moralicești și în urmarea datorii legii*“. În 1847, un raport al Poliției din Iași către stăpânire socotea o „*jăgnire la relighia domnitoari a slugări creștinii pe evrei*.“ ²⁾ La 1850 breasla cismarilor dughengii neguțători creștini din Iași trimit Sfatului Ocârmuitor următoarea plângere: „Fiindcă cu prifacerea întâmplătoarelor vremi urmată întru această capitalie și din zi în zi sporire Evreilor ceș deschid dughene aice de să îndeletnicesc cu această mesărie în alijverişurile cizmari, au tras la dănșii și pe toți flăcăii creștini ce noi sărmanii ai avem în lucrul îndatorîndu-i cu somi de bani care în vieța lor nu să pot plăti de jădovi macar cât de mult să le lucreză, din acărora pricină noi creștinii dughengii ce sântem puțini la noi: am rămas acum de istov săraci de abie plătim birul Vistieriei cu încărcă-

1) Alexandru cel Bun încuviințează pentru Armeni episcopia dela Suceava în 1401, iar Ștefan, fiul lui Petru Rareș, caută să-i boteze (Cronica lui Ureche, ed. Kog. 1872 p. 207).

2) Eug. Pavlescu, op. c. p. 192.

rile morților i altele, pentrucă ei jădovei fățăș aș deschid du-gheni fără nici o sfieală de legi și de Guvern, pentru care cu lăcrămi ne rugăm că milostiv privindusă asupra noastră săracilor ce sândemu înpovărăți cu grea casnică familie de copii, pe temeiul art. XXII litera P. din reglement cap. al III-le, pentru deosăbitele clasuri și pentru a lor dreptăți și datorie respective să să poroncească cui să cuvine de a să desființa de istov pe acești din nou jădovi cares spicularisăscu alijverișul nostru cu această mesării cizmari sau cel puțin plătind în folosul breslei pentru vremea trecută și însărcinându-să cu plata greutăților breslei pe viitorime potrivit cu așăzământul ce avem atunci numai săș aibă dreptate a unelti acest meșteșug, iar fără aceasta apoi noi rămănem peritori de foame în pământul nostru unde părinții noștri sau săvârșit fără a ave asămîne supărări“. 1).

În trecutul lor, breslele mai îplineau și alt rol. Ele asistau, prin staroști, autoritățile și acestea recurgeau la bresle în anumite cazuri de cercetare a pricinilor, de evaluare a imobilelor, de stabilirea prețurilor, etc. Din a doua jumătate a sec. XIX, breslele sunt nu numai uzurpate dar și biciuite de Ovrei. La 1852 „Jidovii din Iași au sărit și au bătut în târgu Cucului pe starostele de cibotari“, după cum spune jalba către minister, iar cercetările au dovedit vinovăția agresorilor ovrei.

Dela 1857 înainte se dă și o altă lovitură breslelor, căci ele încep să fie amestecate în luptele politice. Antiunioniștii au ispitit cei dintâi breslele și le-au atras în astfel de lupte. O a treia lovitură dată breslelor, după uzurparea de străini și acapararea lor politică, a fost influența modelor străine apusene. Negustorii băștinași au fost invadați de cupeții lipscani, începând mai ales după răpirea Bucovinei la 1775.

În țările românești, Ovreii s'au strecurat de altfel destul de târziu, deoarece nefiind primiți în breslele noastre și neobținând nici un fel de drept în țară, ei n'aveau ce căuta, cu toate că erau greu persecutați în Polonia și Ungaria. Așa în timpul lui Vasile Lupu se așează la Iași o colonie de jidovi turci de rit spaniol, despre care pornește Paul de Alep, 2) iar sub Iliăș Vodă, la 1666, numărul restrâns de ovrei aciuat în țară a căpătat hrisov de organizare a hahambașiei și a unei școli evreiești. Această hahambașie a durat până la 1834, când a fost desființată de Sfatul Ocârmuitor și înlocuită cu un rabin-haham. Jidovii și-au alcătuit apoi și ei bresle proprii mai ales după

1) Eug. Pavlescu op. c. p.

2) " " " " " 317.

răpirea Bucovinei, dar atât de slabe și de izolate încât nu constituiau un pericol. Astfel, în anul răpirii, nu se aflau în districtul Siret, cu oraș cu tot, decât 15 familii ovreești, iar în 1782, erau în toată Bucovina 714 familii strecurate fraudulos, pentru ca peste patru ani, în 1786, să nu se găsească acolo decât 175 familii, datorită măsurilor de expulzare luate de Austriaci. În 1755 erau la Iași 60 Jidovi proprietari de case, mulți din aceștia fără nici o meserie, deoarece nu li era îngăduit să exercite meșteșuguri și negoț, nefiind primiți în bresle. În schimb, acești Ovrei se dedau la împrumuturi de uzură și încep contrabanda de *horilcă*. În 1765 Jidovii trec prin vama Mohilău de peste Nistru 86.640 litri rachiu; de aceea, la 1782 boierii țării îngrijorați cer lui Alexandru Mavrocordat să scoată Jidovii de prin sate și să-i oprească dela crășmarit, deoarece „această breaslă a jădovilor...pe lăcuiitorii săteni îi îndatoria cu bani din vânzările băuturilor lor; și unde de pe băuturi rămânea cineva dator câte cu ceva, ei ca niște înșălători îi încărca și îi năpăstua mai mult îndoit și întreit, din care cei mai mulți din lăcuiitori se sărăcia cu totul și alte multe sărăcii și pagube se făcea și se pricinuia și la stăpânii moșiilor cum și la lăcuiitorii satelor“. ¹⁾ Fiind astfel împiedicați, Jidovii caută să cuceră pe boierii proprietari de moșie, spre a putea masa familiile lor jidovești, cum au fost cazurile: la Burdujeni, Telenești (Orhei), Lespezi (Baia) și Moinești (Bacău). La 1804, boierii se plâng domniei printr'o anafora împotriva infiltrării Jidovilor în târguri, care „nimic nu folosesc decât numai că pricinuesc mare scumpete sărăcind țara“. ²⁾

Hrisoavele lui Ioniță Sandu Sturza și ale lui Mihail Sturza, date pentru organizarea târgurilor, sunt răstălmăcite de Jidovi în folosul lor.

Dela un timp, breslele românești se concentrează tot mai mult în jurul semnelor simbolice: făclia și steagul, pentru a-și apăra individualitatea și rolul lor. Făclia moștenită dela frații simbolizează vieața, dreptatea, dragostea și credința. Făcliile se păstrau în biserica al căreia hram îl sărbătorea breasla. În biserica Talpalari din Iași se păstrează și azi făclia breslei, făcută din ceară curată în greutate de 42 kgr. Tot la fel găsim făclii la Telenești (Orhei), Suceava etc. Și bisericile amintite erau frecventate de anumiți breslași, care le îngrijeau și le împodobeau. Mai târziu, breslele și-au făcut și steaguri.

1) Eug. Pavlescu op. c. p. 321.

2) Cf. Eminescu, Economia politică și Evreii, ed. Crețu IV, 295.

Regulamentul organic pomenește despre steagurile corporațiilor. La biserica din Rufeni-Iași se mai păstrează și azi steagul unei bresle de ciubotari. Tot la fel, la Suceava și la Siret, unde cojocarii scot și azi steagurile lor „străvechi“ în timpul iarmaroacelor. Breslele mai aveau și sigilii de dată recentă, pe la sfârșitul sec. XVIII.

Breslele aveau și venituri adunate din taxe sau gloabe. Se aplicau unele amenzi pentru neascultare, necinstirea starostelui, smomirea ucenicilor, vinderea tănuită de către străini a mărfurilor pe care le producea sau desfăcea și breasla, intrarea pe ascuns în tovărășie cu străinii, cumpărarea de marfă dela străini, vânzarea mărfurilor confecționate de Armeni sau Jidovi, absența dela biserică și vânzarea cu măsuri false. După amenzi, urmau pedepse mai grele pentru recidiviști, ca : bătaia (certarea), excluderea din breaslă „ca pe o oaie răioasă din turmă“, confiscarea produselor, luarea unei cauțiuni (herăie). Toate taxele și amenzile intrau numai în casa breslei, pentru folosul comunității și nici odată al individului în parte. Breslele posedau și bunuri imobiliare. Astfel este cunoscut un vechiu zapis al lui Vasile, starostele de butnari din Mărăței, Piatra-Neamț, care, împreună cu breslașii lui, vând la 7 Mai, 1665, niște delnițe de pământ Mănăstirii Bisericanilor. ¹⁾ Aceste delnițe erau vândute de nevoie, spre a putea împlini oamenii de oaste pentru domnitorul Dabija-Vodă ; de altfel breslele ajutau pe domni și în lupte, cum mărturisește cronicarul Neculai Muste. ²⁾

Pentru visteria domnească, breslele plăteau anumite dăjdi ; numai holteii erau scutiți, dar dela un timp au fost impuși și ei la o taxă minimă. De aceea, oricine intra într'o breaslă economică era înscris și în condicile visteriei, care-i elibera patentă după anumite formulare. ³⁾ Regulamentul organic fixează și dăjdiile (ruptele) Jidovilor.

Judecata breslelor pentru împricinări se făcea la început de staroste, apoi de episcopi sau de îputernicitul acestuia : protopopul. Nici pravilele, nici condicile de legiuiri nu se ocupă de jurisdicția breslelor, ceea ce denotă că acestea își a-

1) Eug. Pavlescu op. c. p. 353.

2) Ed. Kogălniceanu 1872 p. 6.

3) Eug. Pavlescu op. c. p. 350 : patentă pentru Alecsandru sãn Nichifor din târgul Piatra, țanutul Neamțului.

veau o vieață firească și normală. Ahea codul Calimah consideră breslele ca o persoană „moralicească“. Numai pentru furt și omor, breslașii erau supuși dreptului comun.

În rezumat, rolul breslelor apare tot mai important prin caracterul lor religios, moral, economic și național. Intemeiate la început după cerințe spirituale, frățiile și apoi breslele se pun sub protecția bisericii și au ca patron un sfânt, ajută biserica și cinstesc cu sfințenie cultul creștin. Nu se pomenea în trecut ca bisericile să fie ajutate prin pantahuze, acest ipocrit obicei grecesc desființat de Ministerul Cultelor în 1940. Din câștigul și din prisosul lor, breslașii se întreceau în a împodobi și ajuta bisericile, mai cu seamă cele alese cu hramul breslei. După slujba bisericească urma masa creștină, așa după cum se mai păstrează obiceiul și azi în satele moldovenești de munte; se făceau praznice pentru pomenirea morților și pentru îndesularea nevoiașilor (mișăilor). Frecventarea bisericii se făcea de breslași din dragoste creștinească, din convingere și din mărturisirea fățișă a credinței lor în fața clientelei de toată mâna, iar daniile erau din ce în ce mai bogate, cum se observă la biserica din Herța. Remarcăm cu acest prilej că cele mai importante locuri istorice și religioase ale Românilor au fost sistematic ocupate de Ovrei. Peste sfintele ziduri, peste ruinile grăitoare ale unui trecut de glorie națională, s'au ridicat cârciumele și s'au întins ghettourile ovreești, după un plan diabolic și prin complicitatea condamabilă a oficialității noastre. La Piatra-Neamț, de pildă, zidul voievodal, care înconjura biserica domnească, a fost surpat prin săparea unei pivnițe ovreești, cu toate protestele legitime ale unor intelectuali locali. La Tg. Neamț, negustorii și-au zidit casele cu pietrele din Cetatea Neamțului; la fel s'au petrecut lucrurile la Suceava și în alte multe părți. În fața catedralelor s'au deschis sistematic cârciumi ovreești, mai cu seamă în orașele din Moldova, ca la Folticeni, de pildă; ori s'a dus o luptă satanic organizată împotriva clădirii de biserici ortodoxe, ca la Rădăuți, unde sute de ani n'a existat decât biserița lui Bogdan întemeietorul, în timp ce orașul se împânzea cu cele mai impozante sinagogi. Și tot la fel s'au petrecut lucrurile la Vatra-Dornii, Sighet, Dej și în atâtea părți ale țării. Împotriva acestor permanente nelegiuri, breslele ajunseseră în situația de a nu mai putea reacționa. Norocul a mai fost că breslele erau luate în scut de mitropoliți; apoi fiecare biserică își avea breasla ei, voievozii întăreau și ei drepturile breslelor, iar boierii de mai

târziu le susțineau prin anaforale adresate domnitorului. Așa se explică de ce bisericile poartă numirea breslelor care le ctitoriseră sau le aveau închinat: Biserica Talpalari, Curelari.. din Iași, Zlatari din București; ori acelea cu hramul Sf. Ilie pentru blanari, Sf. Neculai pentru negustori etc., dela Roman, Bârlad, Suceava, Galați ș. c. I. Duminecile și sărbătorile se respectau cu sfințenie, nu se țineau iarmaroace, iar magazinele erau închise toată ziua. Toată suflarea creștină prăznuia ziua Domnului și cinstea biserica. Pe de altă parte, breslele se ajutau reciproc; cei slabi primeau asistența socială a breslei, bătrânii erau respectați, săracii miluiți și niciun creștin nu putea să slugărească pe vreun străin armean sau jidov, socotindu-se aceasta ca un mare păcat și ca o „jăgnire la relighia domnitoare“, după cum am mai arătat. Breslașii români nu se puteau nici întovărăși cu străinii, iar Jidovii, care începură să fie constituiți în breslele lor aparte, nu puteau lucra orice. Astfel, la 1826, Ioan Sandu Sturza interzice lucrarea pâinii pentru creștini de către Jidovi, care nu erau curați și nici cinstiți. La fel se oprea fabricarea lumânărilor de către Jidovi, pentru același motiv. 1). Prin aceste măsuri se apăra morala socială.

În ceea ce privește caracterul lor economic, breslele apărau corectitudinea și calitatea aleasă a mărfii. Se asigurau materiile prime și se respecta diviziunea muncii și stricta atribuție a fiecăruia. Iarmaroacele erau în mare cinste, și au jucat nu numai un rol economic dar și unul național, înfrățind tot mai mult pe Români. Breslele se întâlneau în iarmaroace, unde se desfăceau produsele naționale și unde lumea se împărtășea și din bunurile spirituale ale poporului. Alecu Russo află aici minunatele cântece din frunze, fluer și cimpoi. Prețurile produselor alimentare, al confecțiunilor și al mărfurilor era fixat prin așa numitele *narturi*, alcătuite de o comisiune a Divanului domnesc și cu participarea reprezentanței breslelor, respectându-se proporția la producție și la desfacere, ceea ce asigurau echilibrul economic și circulația normală a banului. Munca desfășurată în astfel de condiții favorabile și în chip cinstit, protejată fiind și de stăpânire, asigura breslelor caracterul și rolul lor național.

Importanța breslelor creștea mereu și prin faptul că ele luau parte la consfătuirea boierilor din Divan, la administrația locală și la ceremonii: „și a doua zi singur Domnul cu toată boerimea și cu tot alaiul de slujitorime, încă și turcii neguți-

1) Eug. Pavlescu, Op. c. p. 417.

tori carii se află în Iași, și partea neguțitorească de creștini și toate alte rufeturi ce sunt în sama Agăi de le rânduește și așa merge Domnul..." 1)

După ce au fost atrase în viața politică, breslele, fără să se lase influențate de antiunioniști, iau parte la Unirea Principatelor, încât cu bună dreptate ele trebuiau să aibă cuvânt hotărîtor în viața politică a țării, bazându-se pe hrisoavele vechi, pe obiceiul pământului, credința strămoșească și pe rolul lor național. Din moment ce aspectul spiritual al breslelor se ștergea încetul cu încetul, a intervenit mai mult economicul și politicul, ducând la conflictul de interese, mai ales în timpul domniilor fanariote. Un concurs de împrejurări adverse s'a abătut cu tot lanțul de nenorociri asupra vieții breslelor românești : influența orientală cu obiceiuri nouă potrivnice structurii sufletesti a poporului, ocupațiile turcești, moda apuseană, luxul femeilor dela orașe, regulamentul organic, infiltrarea tot mai primejdioasă a Ovreilor, liberalismul economic și politic, rînd pe rînd au dus la slăbirea și nimicirea acestor bresle. Luxul femeilor a ruinat boierimea și clasa orășenească atât de mult, încât a înspăimîntat până și pe Domnul Constantin Moruzi (1777-1782), care a trebuit să ia măsuri de economie și de simplitate chiar la curtea sa, precum și la ceremonia nunții domnești, iar mitropolitul Gavril din acea vreme scoate o carte de blestem, întărită de Patriarhul Ierusalimului, împotriva acelor care păcătuiau prin lux. Dar la începutul secolului XIX, prin dese ocupații rusești, moda apuseană pune stăpînire și pe tinerii orășeni. Generalul rus Langeron mărturisește: „Toate doamnele moldovence și muntence adoptară costumul european, din toate părțile sosiră în ambele capitale negustori de mode, croitorese, croitori și magazine din Viena și Paris se desfăcură de toate vechiturile care părură foarte noi la Iași și care se plătiră foarte scump. Se văzu de asemenea curînd în toate casele mobile vechi aduse dela Viena cu mari cheltueli. Casele se populară cu servitori străini, bucătari franțuzi și în saloane nu se mai vorbea decât franțuzește. La Iași era trimis din Petersburg dansatorul curții Procopie Ivanov, ca să învețe pe boieri dansuri europene în locul horei și a chindiei, care păreau prea primitive. Noul val de civilizație aduce cumplită risipă în averea Moldovenilor, așa încât față cu oneroasele datorii pe care cucoanele și cuconașii noștri le contractau la cămătari, spre a-și satisface neînfrînatele dorinți de lux, la 22 Septemvrie,

1) Cronici. Ed Kog. 1372. Condica logofătului Gheorgachi, p. 303.

1809, Divanul se văzu nevoit să publice o lege prin care se dispunea că nimeni să nu mai îndrăznească să împrumute pe vreun boier nevrâsnic sau pe vreo cucoană¹⁾. Moda a lovit puternic breslele, căci, după cum spune profesorul A. C. Cuza, cu civilizația nouă s'au născut trebuinți nouă și gusturi pe care industriașul român, tehnicianul și meșteșugarul nu mai erau în stare de a satisface gustul cucoanelor și al boierilor veniți de pe la Paris²⁾.

Ne-mai-putând fi în ritmul nou al modei, s'au produs goluri pe care le-au ocupat străinii și astfel s'au deschis noi ateliere de confecțiuni artificiale și caraghioase, meseriașii români s'au irosit în ateliere improvizate și au căzut în cea mai cumplită mizerie³⁾.

Pe de altă parte, supușii străini : Austriaci, Ruși și așa zișii Sudiți căpătară privilegiul în Principate fiind protejați de Poartă, mai ales după pacea dela Kuciuk-Kainargi (1774), fără a constitui însă un pericol, fiind puțini la număr. Jidovii cumpărară atunci protecția străină și invadară comerțul român numindu-se ei Sudiți din Unterthan, de unde și numele de Târtani ce li s'au dat de Români¹⁾. Plângerile Românilor împotriva uzurpatorilor ovrei, adresate mai cu seamă Sfatului Ocârmuitor, formează marele dosare cu cele mai elocvente acte de firească protestare împotriva încălcării drepturilor și aceste documente exprimau și temerea ca nu cumva din „*uremii să se facă firii obiceiii și din obiceiii pravilă*“. Ovreeii au folosit toate viclesugurile pentru a înlătura breslele românești dela participarea activă în industrie și comerț, prin falsificarea mărfurilor cu „boituri“ — cum le numesc jalbele blanarilor, smomirea calfelor dela meșterii români, îndemn la răzvrătire a calfelor față de staroste și față de breaslă, mita, sustragerea dela taxe și dela legile țării, denunțuri ticluite la agenții consulari și ai Mita sau *rușfetul* — cum se numea pe atunci — nu prindea de fapt decât foarte greu. Și staroștii breslelor și oficiile de poliție repugnau bacșișurile și rușfeturile. Când, pe la 1850, niște Jidovi au încercat să mituiască cu 70 lei pe mai marele staroste al blanarilor, acesta a denunțat pe mituitori, a depus banii *cinstitiei poliției*, spre a-i da la cutia breslei cojocarilor. Dar liberalismul economic și politic și chiar Convenția dela 1858 suprimă caracterul național al meseriilor și al negoțului român,

1. Eug. Pavlescu, op. c. p. 433.

2. „ „ „ „ p. 438-440.

3. A. C. Cuza. Meseriașul român, Iași 1893.

frânele morale ale breslelor sunt sleite și lupta acestora împotriva loviturilor ucigașe devine neputincioasă. De aceea, unii din bărbații noștri de stat, deși crescuți la școala liberalismului francez, își dădeau seama de influența nefastă a liberalismului, încât n'au putut fi adepții doctrinei pe care din nefericire o reprezentau, ci mai curând dictatorii unei ideologii opuse dar mai sănătoase. Așa a fost un Ion Brătianu și un C. A. Rosetti. Rosetti, trecând peste prejudecățile de rang social, deschide la 1846 o tipografie proprie la București, se înscrie în breaslă și ajunge mai marele staroste al negustorilor, care apoi l-au și ajutat în activitatea sa politică. ²⁾

Datorită câtorva bărbați de stat care militau pentru un liberalism național, breslele s'au mai menținut un timp pentru a da măcar formal aspectul unei industrii și al unui negoț românesc. Totuși legea patentelor din 1863, legea Camerelor de comerț din 1864 și Jurnalul consiliului de miniștri din 1867 și altul din 1873 pun capăt breslelor.

Purtându-și amintirea peste un trecut de glorie, într'o dureroasă agonie, breslele au mai încercat zadarnic să-și recapete viața lor.

La 1873, P. S. Aurelian se ridică împotriva exagerărilor liberalismului economic și prezintă jalnicul tablou al meseriașilor români, care-s nevoiți să-și părăsească rând pe rând meșteșugurile în mâini străine, pentruca ei să intre argați la curți și lucrători la drumuri. Economia națională se înlocuește cu marfa scumpă și artificială străină, iar portul național se schimbă cu stămburi vopsite. Cerând un regim protecționist în locul liberului schimb, glasul lui Aurelian a sunat în pustiu.

Desființate oficial, breslele românești au rămas să fie organizate altfel de stat, care le-a lăsat în părăsire, înlocuind fondul lor substanțial, activ și productiv, printr'un formalism sec și costisitor, redus la biurocratism. În schimb, s'au organizat bresle naționale ovreești susținute efectiv de comunitatea evreească și protejate de stat. Incepând cu *smomirea* calfelor indigene, dislocarea breslelor românești prin pătrunderea în masă a Ovreilor, organizarea de bresle naționale ovreești etc., Ovreeii pun mâna pe meserii și pe negoț, iar dosarele de plângeri ale meseriașilor români, care s'au mai aflat după 1850, au fost închise. La 1823, Ioan Sandu Sturza autorizase înființarea breslei „cușmarilor jidovi din orașul Eșii“. La 1847, breasla

1. Eug. Pavlescu. Op. c. p. 441.

2. Eug. Pavlescu, Op. c. p. 450. Eminescu îl condamnă.

blanarilor jidovi din Iași se plânge cârmuirii împotriva breslei blanarilor moldoveni. La 1847 și la 1849, breslele ovreești de croitori și alămari se plâng cârmuirii împotriva veneticilor — tot Ovrei — care le uzurpă meșteșugul. Astfel breslele ovreești încep a invoca drepturi câștigate și-și continuă peste lege meșteșugul lor în dauna indigenilor, până ce reușiră să prindă în mreje pe boierii scăpătați și chiar pe Domn. Fapt concludent este mărturia lui C. A. Kuch, fostul consul al Prusiei în Moldova, despre felul cum Domnitorul Mihalache Sturza a fost mituit de cămătarul Michel Daniel, pentru a revoca un ordin de expulzare al Ovreilor. ¹⁾ Mihail Sturza, odată compromis astfel, a fost nevoit să dea mereu câștig de cauză Ovreilor, deschise larg porțile imigrării ovreești și înlesni popularea târgurilor cu Ovrei. Mai târziu, chiar primarii orașelor dădeau câștig de cauză Ovreilor. Astfel, la 1866, Dimitrie Gusti, primarul Iașilor, desființează printr'o simplă ordonanță stărostiile breslelor. Mihail Kogălniceanu și Domnitorul Alexandru Ioan Cuza nu avură nici răgazul și nici timpul necesar ca să rezolve problema breslelor, deși jalbele acestora, ce ajungeau la Domnul unirii, se rezolvau favorabil. La 1873, revolta bivolarilor din Giurgiu prilejuește guvernului de sub președinția lui Lascar Cărtărgiu desființarea „legală“ a breslelor. Peste 30 de bivolari fuseseră uciși, deși oficialitatea comunicase numai un mort. Niciun bivolar nu mai avea drept să transporte produse, fără să posede saci și mușamale, pe care un membru al Camerei de comerț, nou înființate, avusese grija să le aibă procurate din timp! Toate au trecut ca un fapt divers. S'a mai ridicat atunci și glasul lui A. Papiu Ilarian, care luă apărarea breslelor, dar guvernul i-a intentat proces de presă. Ultimele măsuri energice sunt luate pentru desființarea breslelor, care se mai găseau la Covurlui, Brăila, Buzău, Dolj, Mehedinți, Teleorman, Vlașca, Prahova și Ilfov. Din guvern, numai N. Kretzulescu, ministrul agriculturii și comerțului, mai ia apărarea breslelor, dar istoria necruțătoare venea să încheie, în defavoarea Românilor, cea mai aprigă luptă ce s'a dat vreodată pentru apărarea economiei naționale.

Victor Țăranu

D e s t i n

*Mi-am îndreptat privirea spre alte zări, spre soare,
Dar toate mă primiră cu zâmbetul dușman,
Și am rămas același un „paria sărman”,
Cu cântecul pe buze — speranță 'nșelătoare...*

*Și'n noaptea mea de vise cu undiri de spume,
Am plâns la căpătâiul amărăciunii mele,
Din sbucium strâns-am moarte — din gând noian de stele,
Zvârlite'n nemurire, ecou în altă lume...*

*Și am pășit în haos cu fruntea ridicată,
Ca un martir spre moarte — de veci eternitate,
Sărac și strâns în mine cu pleoapele lăsate,
Am luat drumul uitării în liniștea de vată...*

P o p a s

*Am adăstat la poarta nădejdlor mele,
Cu sufletul povară de triste amintiri,
La poarta amăgirii am plâns — cu mii de stele
M'am înfrățit, când noaptea ninge surâs în firi...*

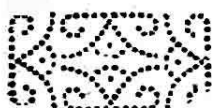
*Și-am auzit departe 'ncolo dulci suspine,
Indantelate'n grabă de unde spumegate,
Mi-am adunat amarul și am murit în mine,
In noaptea amăgirii, cu gene 'nlăcrămate..*

I n t r e b a r e

*Candela gândirii arde dor obscur,
Reci luceferi plâng, luminând pe vise,
Ochii 'nlăcrămați cine mi-i închise,
Coborînd tăcerea... lespede 'mprejur...*

*Mă cufund cu totu'n bae de rubine,
Stele-mi spală fruntea și-o golesc de gânduri,
Văpia din suflet mi-o aștern în rânduri,
Floarea de nădejdi cine-o are, cine?..*

Paul Dărmănescul

T o a m n ă

*Cerul pleoapa și-a închis
Cad picături de ploaie cenușie,
Sonore cad pe caldarâm de vis,
Vieața e udă, tristă și pustie.*

*Privesc prin ochiuri transparente
Cum pânza umedă destramă
Culori cromatice, stridente,
Lumina-i udă, tristă și bolnavă.*

*Ochiul vede vag și diform,
Sufletul e trist și uniform,
Visurile au plecat funerare,
Și cenușii ca nopțile polare.*

P o e m

*Mi-a golit încoperile sufletului,
Și mi-a luat tristețea nopților polare
Soarele.
Pasărea care-i spinteca razele
Avea ochii luminii,
Dar eu în peștera mea
Eram prieten numai cu stelele.
Și nu știam să desleg
Mistede albe.
Acum rătăcesc și caut marginea luminii.
Intinderea albă e mare,
Și carnea ei prea strălucitoare.
Laponii și-au mutat colibe.
Unde este întunericul, lumina ochilor mei?
Unde sfârșește neliniștea?*

La marginea luminii

*Nu mai cresc pinii
In vocea plângerii,
Și îngerii
Nu mai sunt nici de vis, nici de vieață.
Stau atârnați cu mâinile în ceață,
Acolo unde a fost Grădina Domnului.
In brațele somnului,
S'au acățat morile de vânt...
S'a desprins carnea de pe pământ,
Și membrele-i stau întinse, funerar,
Obstacol ancenstral,
Măntrezăresc la marginea luminii...*

Bătrâni din vremuri legendare

Bătrâni din vremuri legendare,
Cu voi mi-am îngropat trecutul
Și'n groapa voastră plânge lutul,
Căci sufletul din voi mă doare.

Cu voi, poveștile și graiul
De mult au amuțit sub piatră;
Și nici mai sună'n târlă naiul
Și nici mai arde foc în vatră..

Cărăștile-s pustii pe lume
Și toate căile-s deșarte,

Căci nu mai sunt povești cu glume
Și nici povești citite'n carte.

Cu voi luarăți fericirea
Și'n voi crearăți alta nouă,
De voi mă leagă amintirea,
Dar sufletul mi-e rupt în două.

Iar azi zdrobit de grea durere
Din nou mă'ntorc c'un gând
spre voi :

Bătrânilor, de-aveți putere,
Intoarceți vremea înapoi !..

La hotare

De strajă țării mele pus,
Eu cercetez cu ochiul zarea
Și văd în jos, și văd în sus
Și'n Răsărit și la Apus
Și'n larg cât ține Marea.

Pe mândrul țării mele plaiu,
Sunt munți albaștri prinși pe ceruri
Și feți frumoși cu chip bălaiu,
Și întregă țara e un raiu
Frumos în multe feluri.

Cu straiul lor frumos și-ales
Vin cărouri fetele de țară;
Și vin flăcăii la cules
In grâul cel înalt și des,
In fiecare vară.

Și'n lucrul lor ei cântă mult
Și doina flutură prin aer,
Și stau și zările de-ascult
Cum cântul vechiu și de mult
Se toarce ca un caer.

Și, Doamne, ce mai șezători
Se fac sub teiul din răzoare !
La horă fete și feciori
Se prind gingaș de subsiori
Și joacă pe sub soare.

Și sare praful sub picior
Și tremură întreg pământul
Când hora e pe placul lor...

Iar lăutarii cântă'n cor
Și sfânt le este cântul.

Bătrâne și moșnegi deoparte
Cu cârja'n brâu le ține hangul'
Căci gândul le-a fugit de moarte
Și-apoi la ce, la ce să-l poarte,
Căci ca rîdăge rîdăge.

* *

Așa e țara mea : crăiasă
Și-i veșnic tânără fecioară,
Iar mi-e inimii aleasă
Și lumii 'ntregi împărăteasă,
Și caldă primăvară.

Și-aleas' aceasta, mort să fiu,
N'o voiu așa celor hapsâni,
Căci voiu striga chiar din sicriu
Is mort dar sufletul mi-i viu
Și n'am nevoie de-alți stăpâni.

Pe ei, copii, și nu lăsați
O palmă din pământul sfânt.
Pământ de vor, mormânt le dați
Și la un loc să-i îngropați
Pe toți într'un mormânt.

Dar cât trăiesc și pot să lupt,
N'aș vrea ca să aud pe unii:
Că am lăsat pământul rupt
Că dușmanii pământu-au supt..
Mă blestemă străbunii !..

Al. Iftimie

I n t e r i o r

A sunat stingerea și timp de câteva minute sălile sunt pline de sunete metalice de clopoțel. La aceste sunete, toți elevii de pe săli sau din lavabou se îndreaptă și se îngrămădesc pe ușile dormitoarelor; mai toți elevii de prin internate ascultăm așa de mult de acest regulator al vieții noastre încât am devenit niște mecanisme, care ne supunem fără șovăire comenzii lui fluitoare. După aceasta, gălăgia se pierde din ce în ce, căci la capătul celălalt al sălii, pedagogul, zis și „leul“, s'aude mormăind: „Treci la culcare, băiete... că te-ajung și-l jale...“. Toți trec pe la paturi reluându-și firul viselor din nopțile trecute. Unde și unde mai auzi vreun glas rătăcit zicând vecinului „noapte bună și visuri plăcute, amice“. O liniște adâncă și grea se așterne pe toate sălile. Pașii plantoanelor răsună gol pe mozaicul din celălalt capăt al sălii. În perețele din hall, un ceas rotund răspândește tic-tac-uri dese, care, isbindu-se de pereți, se multiplică umplând sălile de tic-tac-uri monotone. Deasupra lui, Sf. Nicolae din icoană privește blajin în sala goală, în care numai plantoanele mai stau gata, gata și ele să alunece pe panta dulce a somnului.

Între Sfânt și neobositul măsurător de timp, este o mare discordanță, căci Sfântul e prea tăcut, iar neastâmpăratul de ceas e foarte guraliv; prease'ntinde cu vorba, prea e răsfățat, gura nu i se mai oprește nici zi și nici noapte și aceasta nu-i prea convine Sfântului. Din privirea lui blajină și de pe buzele lui uscate, cunoști parcă ce-ar vrea să spună; privindul bine și cu atenție, desprinzî de la Sfânt următoarea tânguire: „Cine m'a adus pe mine alături de acest puț obraznic, care de când stă lângă mine mi-a făcut capul calendar? Ce păcat am săvârșit, Prea Sfinte, de m'ai aruncat în această „gheenă“ departe de tronul Tău și de sfinții Tăi? Alci nimeni nu mă la în seamă. Lumea aceasta de tineri nu-mi cunoaște gândurile și sfaturile mele bune; ea mai degrabă ascultă această mică gânğanle... care le toacă vrute și nevrute. Când

se adună la rugăciune, el nu se uită la mine care le-aș putea fi de folos, ci se uită tot la ceas să vadă câte minute se scurg în timp ce se rostește rugăciunea. De aceea, Doamne, milostiv fi! mie păcătosul și scoate-mă din aceste chinuri, căci nu Ți-am greșit cu nimica; ori! du-mă de aici, ori! mută pe acest „răsfățat” de lângă mine. Dar, toate aceste tânguiri ale Sfântului nu le aude și nu le înțelege nimeni, căci el tot neschimbat și chinuit rămâne. Mai târziu, o cucuvea vine și mărește și mai mult suferința Sfântului; aceasta i se pare Sfântului Nicolae și mai obraznică de cât ceasul, căci niciodată nu-l vestește binele, ci numai răul. Cucuveaua însă nu ține seama de mânia Sfântului din icoană; ea își mută locul pe o bagică din pod, își drege glasul și apoi își spune numele-l sinistru: cucuveau... cucuveau... cucuveau... și cântecul ei bizar sparge liniștea nopții și trezește și pe bletele plantoane, care adormiseră de-a-binelea.

Vizitiu V. Teodor

cl. IV-a N.

Srin munții Rodnei

Am plecat din Câmpulungul Moldovenesc. Trecând prin Vatra-Dornei, stațiune climaterică ce-și merită numirea cu prisosință, întâlnesc mai la fiecare pas câte un călător atras de neîntrecutele frumuseți ale acestor plajuri.

O vale încântătoare, unde râul Dorna, repede, isbindu-se de stânci, duce în drumul ei plute de bușteni, conduse de vrednicii plut și ai muntelui, în bătrâna Bistrița. Cântecul și doinele acestor plutași se aud răsunând până departe. De pe colinele dealurilor și văilor, clobanii rezemați în bătă, lângă turma lor dragă, își cântă jalea din fluer, în semn de mângâiere și mulțumire. Apoi, luând-o pe jos spre Dorna-Cândreni, pe un drum așezat între două văi, am întâlnit sătulețe cu case curate. Aici am găzduit la părintele paroh care m'a primit cu toată voia bună. De pe dealurile Cândrenilor, se zăresc departe depărtările albastre ale blândeii Moldove și Bucovinei. Iar înspre apus, frumoasele meleaguri ale iubitelui Ardeal.

După o zi de mers pe jos prin aceste minunate locuri, am ajuns la M-rea Platra Fântânelelor (Năsăud). Acest sfânt locaș se află în culmea Carpaților, la altitudinea de 1400 m. lângă pasul Tihuța. Aici străjuește mica și frumoasa mănăstire, al cărei stareț plou, un suflet sincer și un admirator al

turismului, m'a găzduit cu toată voia bună. Cât de încântătoare a fost pentru mine noaptea aceea! Ca la un ceas din noapte am stat în cerdacul chillei, pătruns de măriștea sfintei naturi. ...Privind valea Bârgăului, am văzut cele mai pitorești locuri pe care vîtreștia unei zile le-a despărțit iar de vechea țară-mamă. Am văzut câmpiile întinse și bogate, dealurile acoperite cu vii și livezi cu pomi, munții înalți ale căror vârfuri par să atingă bolta cerească și pe ale căror coaste se întind nesfârșite codri de brazi, leagănul de veacuri al Românilor, unde poate în singuraticul răsărit de soare, sau după o rugăcune lângă turma sa de oi, o doină din fluer își varsă amarul asupra dușmanilor săi. Am văzut gîla atât de dragă a lui Avram Iancu, Horla, Cloșca și Crișan, care au învățat-o în clipele cele mai grele!... În valea Bârgăului, candela Românilor curat a ars în toate veacurile așa cum arde și azi. Privind țărani, urmașii celor din coloanele negre ale Reg. III de graniță al Mariei Tereza, care în cursul veacurilor au sîngerat pentru ideea libertății, îți vin în minte acele mărețe timpuri.

Ziua următoare era sărbătoarea Domnului. N'am putut lua parte la slujba schimnicilor, deoarece... „călătorului îi șade bine cu drumul“. Am plecat peste munți, spre Ilva Mare. În cale am întâlnit țărani, venind pâlcuri, pâlcuri la mănăstiri. Mă 'ntâmpinau cu „binețea“ pornită din inimă curată și mă 'ntrebau mirat: „Că un'e mere domnișoru?“.

Eram adânc mișcat văzând pe acești oameni care țîn cu toată dragostea la obiecturile moștenite și mergeau la rugă dela distanțe de câte 10-15 km. în jur, deoarece satul Tihuța e respirat pe coline.

Seara am ajuns la Ilva-Mare. O frumoasă vale cu sate lungi, de parcă nu se mai isprăveau. Am găzduit la directorul școlii satului, iar seara, împreună, am aslistat la hora feciorilor, unde pentru prima dată am văzut jocurile ardelenese și frumosul port din M-ții Rodnei.

A doua zi am ajuns la Ilva-Mică, unde am vizitat fabrica de cherestea, proprietatea celor 44 comune grănicerești și unde se află și cea mai mare întreprindere forestieră „Regna“, din aceste ținuturi.

După o zi de mers pe valea Someșului Mare, am trecut în susul apelor, cu o șosea în serpentine ondulate prin sate bogate, cu case curate, înconjurată de ponoare și poeni. Sătenii ospitalieri în portul lor băștinaș al vechilor grăniceri ai Mariei

Tereza. Ne-am oprit la Sânglorz-Băl, stațiunea balneară și climaterică cu izvoare de apă minerală numită „Hebe”... Ce păcat că aici nu s'au făcut convențele schimbării cu adevărat românești. În acest sat am cunoscut pe d-l Soharca, secretarul oficiului de turism local, unde împreună am vizitat sanatorul, iar a doua zi fiind duminică, am asistat la slujbă religioasă.

M'a impresionat chipșența feciorilor și a fetelor în minunatul port național.

După două ore de mers pe jos în susul Someșului, dat de orașelul Regna, așezat la poalele munților Inăul și Pietrosul, cel cu vârfuri înalte peste 2000 m., străjerii Maramureșului, iar în vălele lor străjuesc sate cu biserici cu turla înaltă, unde dăngănitul clopotului și toaca lovită cu ciocane de lemn își chlamă credincioșii la sfânta rugă, isbucnind ca o ploaie. Iar seara se coboară depe munte crezi de vaci, în cântecul clobanului, cu pălăria ca un ceaun, cu cămașa scurtă, țărni strâmți și cojocul cu niște mari.

La 6 km. de Regna se află satul Șanț, așezat chiar la poalele muntelui Inău, vestit prin portul național și obiceiuri frumoase.

Apoi peste munți, trecând și prin izvorul numit Valea Vinului, din cauza abundenței de apă minerală, după o zi de mers, am scoborit în orașul Năsăud, care e așezat în acele locuri minunate și în plină dezvoltare românească.

La ora 8 dim., pe o șosea care face legătură cu Maramureșul, am ajuns în satul poetului Coșbuc, care e așezat între două văi. Satul mi s'a părut mic și sărăcăcios, nu așa după cum mă așteptam eu; iar casa poetului e o căsuță mică reconstituită de societatea Regina cu intenția de a face o bibliotecă acolo. Am întâlnit și rude de ale poetului care locuiau într'o jumătate de casă.

Iar la 100 m. de căsuță, între plopii cântați de el, se află o moară scundă, al cărui hurult molcom deabea îl mi se produce părăleșul ce șerpuește în albia pierdută.

Aici mi-am încheiat partea întâia a călătoriei mele.

N. Cojocaru

Siranul

Era un început de iarnă. Primi fulgi începeau să cadă ritmic și distractiv, oprindu-se pe fața cărămiziei a pământului și așternând încet, încet, pânză albă de zăpadă, țesută de mâna mălastră și îndemânată a înțeleptei naturi. Prin nolanul fulgilor se observa ca o fantomă o căsuță mică din al cărui horn ieșea o dâră subțire de fum.

Un câine lătra încet, plângător, jalnic. În casă tristețe.

În mijlocul odălei, pe un pat alb, sta parcă privind spre cer, cu buzele strânse, cu mâinile pe plept, o femeie. La capul ei luminează două sfeșnice. Ele trimit raze mistice în fiecare ungher al camerei. De la picioarele moartei se ridică încet o ființă îmbrăcată în negru. Privi o clipă împrejur, stătu și privi un portret din perete și scoase un oftat.

Era Iulia. Cu ochi plini de lacrimi se mișca încet prin cameră, gânditoare ca o ființă fantastică. Durerea mare a Iuliei era zugrăvită profund pe fața sa albă.

Pierduse pe tatăl ei mai înainte, acum pierduse pe mama sa.

Rămase singură. Se aplecă din nou asupra trupului mamei sale neînsufletește.

O privi plângătoare. Se aplecă și o sărută dulos pe frunte.
— Mamă, mamă, cum de m'ai părăsit.

Iar mamă-sa parcă zâmbea la dansa, parcă o îmbărbăta.

— Nu plânge, Iulia, toți mergem acolo sus la Dumnezeu. Plină de întristare, Iulia o sărută din nou cu același foc, cu același dor.

Afară câinele începu să urle mai jalnic mai fioros. Iar fulgii își continuau opera lor de creare a pânzei albe și fermecătoare. În ziua înmormântării, Iulia, cu inima străpunsă de durere și cu ochii inecați în cristallinele lacrimi, urmă pe mama sa la locul de vecl. Era de acum suflet părăsit. Nu mai era ea Iulia, ce odată mama sa o săruta pe frunte, iar tatăl ei o privea cum se juca.

Acum nu mai este așa. Vremea trece, timpurile se schimbă, iar ea, Iulia, era o fată nenorocită.

Fu luată de niște rude de ale ei pentru a o întreține. Acolo găsi pe Nadia, o fată buzoasă și rău crescută. Nadia, văzând frumusețea fără seamăn a grațioasei Iulia, începu să o invidieze și nu mai vroia să iasă la plimbare cu dânsa.

Atunci, frumoasa fată ieșea singură și se preumbla gânditoare. Era ca o zână din povești. Părul ei stufos și auriu cădea pe spate, iar ochii ei ca două juvaere străluceau pe fața ei albă ca spuma laptelui.

Nu trecu mult și Nadia se căsătorî cu un tânăr bogat și grațios și plecă în provincie. Iulia stătea adesea în odaia ei, gânditoare și tristă. Amintirile îi rodeau sufletul ei sbuciumat. Se gândea la ceva, dar toate speranțele sale se împrăștiu ca razele soarelui. Auzi un fluterat. Sperlată, privi în jos. Un tânăr frumos cu părul auriu stătea și o privea zâmbind.

Iulia stătu puțin nedumerită, apoi un zâmbet dulce îi apărui pe buze.

— Ce faci, Iulia? o întrebă tânărul.

Auzindu-și numele, Iulia se dete înapoi sperlată. Apoi reveni la geam.

Tânărul o privea gales, surâzând.

— De unde mă cunoști, domnule, și cine ești? întrebă Iulia cu glasul ei de păsărică.

— Mă recomand Ionel Vereea Ispravnic, răspunse calm și gânditor. Apoi iar începu.

— Mi-a povestit un prieten despre tine, Iulia. Ce drăguță ești. Ne întâlnim cândva?

— Bine, bine, răspunse surâzând Iulia. Te aștept.

Și Ionel Vereea plecă urmărit de ochii plini de speranță ai drăguței Iulia.

După ce-l pierdu din ochi se retrase în cameră. Era emoționată.

— Doamne, Dumnezeule cel atotputernic, nu mă părăsi.

Apoi stătu o clipă. Incet, incet, lacrimile îi apăreau în ochii ei drăgălași. Întâi una singură, apoi altele și izbucni în plâns. Plângea de bucurie.

— Da, suspină ea, este cineva care mă iubește. Nu sunt părăsită de toți. Sunt săracă și rudele mele sunt mai rele decât cel mai înverșunat dușman.

— Doamne, ajută-mi. Și adormi cu capul pe masă. Din când în când, se auzea suspinând. Cât de mult suferea!

Se răsări se apropia, iar cerul era senin. De după deal, luna ca un glob de aur se ridica încet, încet și gânditoare. Razele sale pătrunseră în odaia Iuliei.

Acum se jucau de-a — prinsele în părul ei cel aurlu ca niște fire de mătase.

Iar ea dormea și visa. Visa și suspina.

Ionel Vereea sosisse la locul știut și așteptat. De-odată Iulia se deșteptă. Iși aduse aminte de întâlnire și un fior o străbătu. Se îmbracă și ieși. Rudele sale nu erau acasă. Cum o găsi, Ionel veni la dânsa zâmbind :

— Te-am așteptat, Iulia.

— Și eu te-am visat, dragul meu, răspunse Iulia.

Se așezară apoi pe o bancă și începură a vorbi. Luna se ridica pe cer privind pe cele două ființe ce își jurau una altela iubirea.

După despărțire, Iulia intră în odala ei și se culcă. Fusesse o seară plină de bucurie pentru ea. Dar parcă presimțea ceva... și adormi...

* * *

A doua zi, era un timp la fel ca și în prima. Din odala rudelor Iuliei, veneau niște sunete floaroase. Se petrecea ceva acolo.

— Dacă nu-mi dați pe Iulia, jur pe orice că până în trei zile vă odihniți cu ștreangul în gât. Deseară vin iarăși.

Așa glăsua Ieremia Duțu către rudele Iuliei: Vasile și Elvira Dandescu. Aceștia tremurau de spaimă și nu scoteau niciun cuvânt. Ieremia Duțu era un om floros. Avea o înfățișare de monstru, înalt de stat, vorbea răstit și amenințător.

Avea vreo douăzeci și șapte de ani și ucisese pe cineva. Dar fapta lui rămase nedescoperită.

— Ce să facem, vai de noi și de noi, murmură Elvira Dandescu. Ne spânzură nebunul.

— Eu mă gândesc să-l dăm pe Iulia, zise plângător soțul Elvirei.

Apoi amândoi se sculară și plecară spre odala Iuliei, unde îi propuse căsătoria ce avea să se săvârșească. Toate acestea Iulia le ascultă cu înfrigurare.

Presimțea și de data aceasta. Se gândea la Ionel Vereea...

Amurgul își întindea mrejele sale negre peste lumea plină de mistere.

Ieremia sosi. Iulia și cu rudele sale așteptau într'un salon. Ieremia trecu peste orice regulă de politețe și zise grav:

— V'ați hotărit, ori nu?

Iulia sperlată se retrase într'un colț, tremurând.

— Unde sunt, vai... nu se poate! — Și începu a plânge.

Vasile Dandescu se apropie de Ieremia :

— Am aranjat totul. Iulia noastră va merge după tine. A primit și ea, și am primit și noi. Glasul îi slăbi. Să o... Dar nu mai putu zice nimic. Iulia auzea totul și scoase iarăși un oftat.

— Să o ții bine, urmă Vasile Dandescu și se retrase deoparte. O lacrimă se prelinge pe obrazul său. Se gândea la soarta Iuliei care plângea sfâșietor într'un colț.

Ieremia se apropie de dânsa și o privi cu ochi de pară. Apoi se pregăti de plecare zicând :

— Peste o săptămână va merge cu mine. Și ieși isbind nervos ușa.

Se făcu liniște în casă. Soții Dandescu nu scoteau nici un cuvânt. Dar suspinele Iuliei se auzeau într'un colț. Plângea tânăra și frumoasa fată, mai tare, mai sfâșietor. Vasile și Elvira o priveau cu milă.

— Sărmana copilă !...

Zilele treceau repede, ca oricând. Iulia se ofilea ca o floare ruptă.

În ziua hotărîtă, Ieremia sosi cu o trăsură mânată de un birjar bețiv.

Intră în cameră oarecum bucuros. Când Iulia îl zări, își duse mâinile la ochi.

— Hai cu mine, draga mea, urmă Ieremia cu un zâmbet scurt.

Suspînând, Iulia își adună ce bruma mai avea și se urcă în trăsură. În urmă, Ieremia râdea cu hohote în ciuda soților Dandescu, care stăteau și priveau ulmiți.

— Vedeți că nu-mi face nimic. Ha, ha, ha. Și se urcă în trăsură.

Sărmana Iulia dorea mai bine moartea, decât să privească pe soțu-l barbar. Ieremia privea gales de data aceasta. Simțea că o iubește. Birjarul mâna trăsura nebunește.

— De ce nu mă privești, draga mea ?...

Dar Iulia rămânea rece și nu vroia să răspundă.

Ieremia duse pe Iulia la moșia lui lângă o pădure. Era un loc singuratic și trist ca și sufletul Iuliei. Iar ea plângea mereu.

— Unde-mi sunt părinții mei să mă răsbune. Ah, soartă vitregă.

Și căzu istovită. Tocmai atunci intră Ieremia cu un biclu plin de sânge pe umăr.

Bătuse o slugă.

Incepu să râdă batjocoritor. Apoi se așeză lângă Iulia.

— Nu mă iubești, draga mea?... Dar Iulia scoase un oftat prelung. Atunci Ieremia se ridică și o privi barbar.

— Nenorocit-o, nu mă iubești?

Ești în mâinele mele, blestemat-o. Atunci Iulia, îndemnată parcă de o putere supremă, își adună toate forțele sale și se ridică de lângă părete.

O suviță de păr se prelungea pe obraz în aceeași dâră cu lacrimile.

— Afurisit să fii tu cu tot neamul tău. Chinuești un suflet nevinovat și o să dai seamă în fața lui Dumnezeu, haiale! Și căzu pe un pat, plângând încet și regulat. Parcă se ușurase. Ieremia izbucni iarăși:

— Ești în mâinele mele, păcătoasă! Trebuie să mă iubești. De aceea te-am luat?

Vocea lui se auzea până departe, peste pădure. Ieremia se opri.

Iartă-mă, dragă Iulia, am greșit. Te iubesc mult, spune-mi și tu că mă iubești.

Dar Iulia nu se mișcă, nu-l răspunse.

Ieremia se încruntă din nou.

Diavole, și ridică pe Iulia ținând-o dreaptă și privind-o în ochi.

— Lasă-mă, lasă-mă, răcni Iulia.

Ieremia o zguduă din nou.

— Nu mă iubești? Nu mă iubești? Na!.. Și o isbi de părete.

Apoi ieși afară turburat.

Nu vrea să mă iubească. El sunt urit. El sunt urit?... Ha! Și porni.

În urma lui Ieremia, frumoasa fată nevinovată plângea și se ruga:

— Dumnezeule, Dumnezeule, pe ce mână am ajuns. Vreau să mor — să mor —

La ce-mi folosește vleața? Ingeri din ceruri — ajutați-mi —

Se sculă, își luă de îmbrăcat și ieși afară. Se strecură printre slugi și apucă îngândurată calea codrului. Ajunse la o fântână cu acoperiș, unde slături era o troiță. Chiful Marcel Domnului, zugrăvit acolo, trezi în mintea Iuliei imaginea mamei sale. Ingenunche lângă troiță, plângând. Își aducea aminte de vleața ei de acasă, când se juca lângă tatăl și mama sa. Își aducea aminte de sărutările scumpe ce le primise de la mama

ei odată și cum sărutase și ea pentru ultima oară pe mamă-sa, pe când afară ninge.

A plecat la rudele sale. De-odată îi apărură în minte figura lui Ionel. Îl vedea parcă zâmbind alături de dânsa.

Parcă o strângea lângă dânsul și o săruta.

— Unde-o fi acum sărmanul Ionel, suspină Iulia. Ionel, Ionel, când ai ști tu cât te iubesc de mult. Cum ne-a răpît nouă înșteea barbarul de Ieremia —

— Ah, tiranul, tiranul, și izbucni iarăși în plâns.

Îi venea în minte figura lui Ieremia. Își amintea de izbîturile luate dela ei, de muștrările lui, de biciul plin de sânge. Începu să strige :

Tiranul... apoi căzu la picioarele troiței.

Era liniște. Codrul părea și el trist. Nouri grei se preumblau pe cer. Din depărtări se ridicau șuvițe străvezii de fum. O larmă monotonă venea de pe moșla lui Ieremia. Iar Iulia, cu capul rezemat de troiță, plângea mereu —

Și se ruga. Îi veni în minte o idee : să scape de vleața aceasta chinuitoare.

Lacrimile ei o linișteau. Trebuia altceva care să o liniștească. Trebuia moartea.

Da, moartea o aștepta. Și în gând se ruga : „Tu, Măică Preacurată, ajută-mi să trec ușor pragul vieții acestela. Ai milă de o blată păcătoasă și nu întoarce fața Ta dela mine. Ușurează-mi suferința, fecloară sfântă, pentru a trece de pe lumea asta păcătoasă“. Apoi cu ochii înroșiți de lacrimi, se ridică încet și scoase o sticlucă dintr'un buzunar. Nostalgiiile trecutului se perindau iarăși în mintea sa. Cu degetul cel mic și subțire începu a scrie ceva pe zăpada albă. Făcu o literă, făcu două, alcătul un cuvânt și apoi altul.

Se retrase la o parte și privea surâzând. Surâdea a jale. Iar pe zăpadă stăteau întipărite cuvintele pline de amar :
TIRANULE !

Desfundă sticlucă, făcu o cruce și bău. Stătu o clipă gânditoare, apoi pleoapele Iuliei se lăsau încet, încet, parcă un somn dulce s'ar fi coborât din ceruri peste dânsa. Iulia mai făcu o cruce și căzu în nesimțire. Sufletul unei fecloare frumoase și nevinovată își părăsea culcușul și se îndrepta spre ceruri, încet, ca și nouri. Iar alătura de trupul neînsuflețit cele trei cuvinte veghiau. Un tropot de cal se auzea tot mai aproape. Era Ieremia.

Aflase de plecarea Iuliei în pădure și acum venea să o

caute. Gânduri negre și rebele îi umblau prin mîntea sa. Se gîndea că poate vor veni după dînsul potere primejdioase, cu care nu dăduse ochii pînă acum și nici acum nu vroia să i se întîmple această neplăcere. Când ajunse la fîntînă și văzu corpul Iuliei jos, un fior îl cuprînsese. Se repezi la dînsa —

— Iulia, Iulia — Dar Iulia nu mai vorbea. Privea spre cer îngîndurată. Avea o față albă pe care se vedea zugrăvită durerea.

— Iulia, Iulia, strigă iarăși Ieremia. O sărută năuc. Se ridică apoi ca de obicei încrunțat. Zări pe zăpadă literele. Se aplecă și citi. Cuvintele de acolo fură pentru Ieremia lovitură de biciu peste față.

Plecă în neștiire în goana calului. Cuvintele Iuliei îl urmăreau.

— Tiranule, tu mai ucis... Tiranule, tu mai ucis — Tiranule, tu — tu — tu — Alerga ca un nebun, cuvintele alergau după el.

— Da, da — murmură Ieremia. Sunt un tiran, un barbar, o fiară, un nemernic.

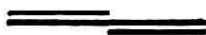
Un pocnet se auzi. Și Ieremia se prăbuși de pe cal împreună cu revolverul cu care-și sfârși zilele. Cuvintele Iuliei se perindau iarăși pe fața lui Ieremia.

Tiranule, tu mai ucis. O liniște adîncă dormea peste tot țînutul.

Nimic nu se mișca. Parcă și natura se îngrozise de ceea ce se petrecuse. După un timp, noul se împrăștiară și razele strălucitoare ale soarelui luminau țînutul. Un fîșăit ușor al unui vîntuleț făcu să tresară crengile copacilor din pădure. Iulia, frumoasa fată, nu mai era. O păsărică începu a cîrpi. Iar două corpuri neînsuflețite așteptau tăcute ajutorul celor ce au rămas în urma lor, pentru a fi coborîte în imperiul de liniște și întuneric al pămîntului din care au fost făcute.

Atunci puterile se mișcară din porunca domniei, pentru a prinde pe Ieremia și a-l aduce în fața divanului. Era însă prea târziu. Tiranul zăcea încă în nemîșcare într'o baltă de sânge încheșat, iar puterea se mulțumi să-l arunce o privire dușmănoasă, spre a se întoarce la aceeași datorie.

Anghel Constantin
cl. VI N.

A fost un vis ?...

„Era o zi de toamnă. Cerul era mai mohorit ca totdeauna. Ploua mărunț. Din streșinile caselor apa curgea șgomotos împrăștînd flori de groază la fiecare pas. Strada era plină de bălți și mici pârâlașe. Casele din mahala stropite de noroi și apă, păreau că se dărâmă. Cuediul umflat își făcea un nou drum printre micile sălci depe margine, ducând în apele lui podoabele mahalalei Dărmănești. Orașul parcă era evacuat. Străzile pustii. Dintr'un colț al cerului, unde abia mai zăreal prin ceața deasă nouri negri, înspre Miază-Noapte, amurgul își întindea pânzele sale negre. De te aflai în mijlocul străzii, credeai că ești înconjurat de fiare sălbatice și fugeai.

Era o liniște ce te îngrozea.

Ți se părea că te afunzi într'un nolan de visuri ; nu credeai ce-ți vedeau ochii și totuși era realitate. Un ecou al unui șchelălăit de călne, șopotul apelor ce curgea din streșini, bălți pe stradă, casele stropite de noroi, te impresonau atât de mult, de parcă era sfârșitul lumii.

Doar câte o birjă cu capota trasă, ce-și mai făcea apariția prin aceste locuri, te făcea să-ți aduci aminte că ești într'un capăt de oraș.

Această atmosferă parcă-ți impunea să-ți îndrepti gândurile spre besna unei lumi nenorocite, ce abea se înfățișa înaintea ochilor ca un film, și eu o trăiam.

Mergeam încet.

Credeam că stau pe loc și totuși mergeam.

Era târziu... Se înnoptase bine. Parcă-mi plăcea să stau să ascult șopotul apelor, urletul călnilor și totuși mă îngrozea.

Dar ce-î?

O mână nevăzută mă atinge. Mi se părea o năluca! Făcui doi pași înapoi și nimerii într'o baltă. Dădul să scot un șipăt, dar năluca se apropie de mine și mă strigă pe nume:

— Gheorghică !

Năluca avea glas ! —

Rămăsel increment. Pumnii mi se încleștară ca la un erim'nal — începul să tremur și voiam să sugrum năluca.

Al dollea strigăt :

— Gheorghită ! Nu mă recunoști ?

— Era bunclul meu. Il strigai ;

— Bunlcule !. — Bunlcule !..

Sărli să-l înbrățișez, dar nu mă mai puteam mișca. Înțepenlsem.

Il mai strigai odată ;

— Bunlcule !

Nu-mi mai răspundea nimeni.

Năluca pierise —

De ce a venit oare bunclul și m'a strigat și apoi a pierit ?

De ce n'a vrut să mai vorbească cu mine ?

De ce înțepenlsem când am vrut să-l sar în brațele lui și de ce acum pot merge ?

Toate acestea întrebări mi le puneam, dar nu le găseam răspunsul.

Mă uitai în sus, înspre cer.

Lumina unul bec electric mă orbea.

Mă frecai la ochi. Erau închiși ! Il deschisei.

Unde eram ?

Și — afară încă plouă..

Dumbrăveanu G.
cl. VI N.

Convorbire cu moș Mihalache Șerban din Gârcina,

în vârstă de 70 ani, neștiutor de carte,

asupra boierilor din vechime.

Ma! di mult, trăe pi aici un sângur boier: Manolache Albu, cari avé o moșâ, mai glos di Cheatra, moșâla Cîrltel, șâ moșâla Gârcina, cari sâ întladé până aproape di Buhalnița. Conacul bolresc era în locu casâi brigadirului șâ atunci vleața era tot gré, ba încă mai gré ca amu.

Oamini aveu pământ, da luau șâ cumpărătură di la boieri. Oamen! sâ îndatorau mult la boeri, pentru câ dădeu giții la suhat. Pîntru un cap di giță dădeu cinci lei di argint. Tâti datorîlîi era țanuti di vataf.

Pi moșâla bolreascâ erau fîclori bolerești, cari luau sama di lucru.

Boerlu avé șâ crâșnâ în sat. Șâ crâșmarlu dăde cu sâla băutura oamnilor, da ti trecè la catastîf șâ la socotealâ, li lua zăcl franci în loc di unu. Banl n'avlu di undi sâ del, oameni șâ atunci trebué sâ lucrezâ pl moșâla boerului șâ niclodatâ nu ti mai videl scapat di datorli.

Az il greu di trăit câ plătim șăpti lei și glumatl pl chila di fălnâ șâ n'o gisăștl. În tîmpu războlului am plătit șâ cinșpe lei. Greu il di trăit azi, da mai greu era di trăit atunci.

Mihailescu Neculai
cl. VIII N.

Tablou nocturn...

Prin beza nopții ce se'ntinde
Spre depărtări în negre valuri,
S'aude cântec ce cuprinde
Un strigăt jalnic peste dealuri.

Se'ndoaie crengile uscate
În fața vântului ce plânge
Vijelios o nedreptate
Ce știe-a cere-atâta sânge.

Și norii negri fug în goană,
Iar frigul se abate-agale...
Convoiu de oameni în prigoană
Iși spune neuitata jale.

Tablou umil în prag de iarnă
Schițat de-o cruntă barbarie,
Ieșit-a iarăși ca s'aștearnă
Covor hain de pribegie.

Prin bezna nopții se ivește
Arhanghel sfânt cu chip de pară:
Nădejdea care ocrotește
A înfrățirii primăvară.

C. Anghel

CRONICI ȘI ÎNSEMNĂRI

Cărți.

Artă și valoare.

de Lucian Blaga

După cum arată de la început și după cum se vede din citirea primelor rânduri ale volumului, se vede că fiecare frază conchide în ea o idee, care trebuie completată alternativ cu alte idei. O filosofie pură străbate și forma și fondul studiului. Spun studiu, fiindcă însuși autorul face deosebire între un studiu și un tratat. Studiul e mai mult decât un tratat și în cazul nostru arată problemele esențiale ale esteticii în perspectiva sintetică a unei viziuni metafizice, încât se integrează ca o arhitectură într-o vastă construcție arhitectonică. Tratatul, în schimb, pe lângă că se prezintă de obicei sintetic își privesc obiectul într-o multiplă și schimbăcioasă bătaie de lumină. Și acum, să integrăm arta și valorile estetice, într-o concepție metafizică și să străbatem puțin taina filosofică a conștiinței umane. Conștiința umană, pe lângă alte multe posibilități, o are pe aceea de a se autocontempla și de a spune despre sine; *ego sum cogitans*. Și să-l dăm acestui *ego* un înțeles complex, al unui mister, în orizontul specific al existenței umane. Misterul este orizontul mai prezent și permanent al modului specific al omului. Și omul, întru cât e și animal și om, să căutăm să descifrăm cele două orizonturi, care se separă printr-o prăpastie ce nu poate fi umplută fără

punți, iar cel care se incurcă desigur că va cădea în vid. Aceste două orizonturi alcătuiesc tocmai amfibismul conștiinței umane. Conștiința umană nu posedă numai un singur implicit fundamental, cum se crede de la Descartes încoace, ci de fapt două. Conștiința umană există în două orizonturi, deci, dintre care unul este animalic și antropoidal, iar al doilea, cel al misterului, este specific uman. Orizontul lumii data, adică orizontul conștiinței animalice paradisiace se declară în om ca un ce mai mult sau mai puțin determinat de orizontul misterului. Conștiința umană există cu alte cuvinte amfibic în două orizonturi cu oare care alternanță de accent. Cât timp însă conștiința umană își păstrează calitatea umană, trebuie să se calculeze neapărat cu orizontul misterului. Orizontul misterului deci ține de definiția conștiinței umane. Volumul acesta se dedică mai mult problemelor estetice. Și această teză despre amfibismul conștiinței ajută mult tuturora, pentru orientarea fiecărui în străbaterea acestui desigur Anglia structurilor și valorilor estetice a ignorat până acum tocmai ce era mai important: dualismul ontologic și dualismul de orizonturi. În fiecare însă din orizonturile amintite până acum, se închisgă valori estetice, fie pozitive sau negative.

Acestea sunt noțiunile preliminare, pentru înțelegerea acestui studiu filosofic al lui Lucian Blaga, în care autorul caută să examineze structurile estetice ale artei, precum și valorile care intervin direct sau indirect în crearea și degustarea operei de artă. La fel va arăta mai departe autonomia radicală a esteticului artistic, față de esteticul natural și lămurește precis punctele de vedere spre a nu se mai confunda de altădată. În continuare, lămurește deplin capitolele ce urmează, ca: estetice și ale trăirii: Valori plane sau de sferă latitudinară, valori variate; categoriile abisale ca factori canalizatori; valori terțiale și accesorii, etc. și încheie cu metafizica valorilor.

N. Volmer
cl. VIII N.

Limba Română de Sextil Pușcariu, vol. I Buc. 1940. Într'un volum de 457 pagini, savantul filolog român de renume europeană ne înfățișează organizația limbii, rostirea, cugătarea lingvistică precum și legătura dintre limbă și viața poporului român, ducând axiomatic la concluzia vechimii și continuității noastre pe pământul vechii Dacii.

Istoria literaturii române vechi de N. Cartoian, vol. I Buc. 1940. Cuprinde epoca dela origini și până la Matei Basarab și Vasile Lupu. Într'o formă cu totul nouă ca tehnică și ilustrare, Istoria literaturii aduce precizări sintactice, completări și o metodă de cercetare în acest domeniu, cu aceeași cunoscută valoare științifică și netăgăduită competență a d-lui profesor Cartoian.

Din trecutul Cetății Neamțului de I. Minea, N. Grigoraș și Ing. Gh. Cojoc, Iași, 1940. Pe baza considerațiilor istorice și a săpăturilor făcute, autorii conchid că cetatea a fost zidită de primii domni ai Moldovei.

Toance de Șt. Verșescu-Sandomir, Ed. Universul, 1940, cuprinde „două episoade dramatice din viața de chin și mizerie a plutașilor moldoveni”. Mai mult narativ decât liric, stilul autorului anunță pe navelistul de netăgăduită valoare epică, fiind stăpân cu deosebire pe dialog.

Din sbuciumul prematur al unui suflet, se desprinde și izul proaspăt și tineresc al frazelor, iar cititorul este purtat astfel cu violențe — prea grăbit uneori — peste platouri de munte și prin cotituri de ape. Unele numiri toponimice numai, nu trebuiau tănuite poetic sub alt nume ca: Borcea pentru Borca, Bârnov pentru Barnar, Sabana pentru Sabasa ș. a. și nici schimbate ca: Dorna-Vatra pentru Vatra-Dornii, din moment ce altele sunt păstrate geografic; deși Blstrava, în chip fericit, dă toată culoarea și retrăirea autohtonă.

Pe făgașul vieții, roman, de Constanța Niculiță, Ed. Socec, 1940. Cuprinde copilăria și adolescența Steluței Deliu, desprinsă din viața familială, bogată în odrasle dar săracă în mijloace materiale, a unui profesor leșean. Nu lipsește nici pelsagul nemțean.

S'a sfârșit primăvara de Victor Popescu, Cartea Românească, 1940. Un ciclu de șapte povestiri care ar vrea să illustreze

desiluziile și nefericirile vieții pierdute în anonimat sau sfârșite în morți premature și bizare.

Legiunea de onoare de San du Teleajen, roman, Ed. „Cugetarea”, 1940. Autorul ne este prea cunoscut. Romanul cuprinde un episod din marea epopee națională, de un crud realism și de o patetică îngrijorare, care a dus oștirea noastră fără număr pe drumul jertfelor și al morții, pentru o altă victorie ce o așteaptă eroii. Eroul principal: locotenentul Nițu; eroina: Cornelia Stăncă.

Manual de boli infecțioase alcătuit de Institutul Cantacuzino, Buc. 1940. Este un minunat manual portativ, folositor pentru cunoașterea, prevenirea și tratamentul biologic al boalelor infecțioase, prin cele mai noul mijloace științifice.

Balcic de Ion Pillat, cu desene de Marla Pillat - Brateș, Scrisul Românesc, 1940. Cuprinde un mănunchiu de alese și gingașe poezii în care se oglindesc priveliștii marine și insorite, dar și coloritul cafeniu și totuși plătoreasc al locului:

Când soarele stropește cu jaru-i
alb Balcicul
Și marea argintie și coasta de argint,
Migdali dorm pe dealuri și pe
nisip caicul
Și sculptural adoarme cetatea
ce-o alint.
(Balcic de seară)

Scrisori către V. Alecsandri de I. Ghica, ediție nouă și bogat ilustrată, datorită d-lor C. I. Bondescu și D. Mărăcineanu. Dintre valoroasele scrisori literare, reamintim aceea intitulată *Ovreii*, care zugrăvește cu date statistice o crudă realitate din viața socială românească și universală.

Reviste

Natura, An. XXIX, 7-8, 1940, are următorul cuprins: Știința română în Basarabia de Prof. I. Simionescu, Iazuri naturale de prof. I. Atanasiu, Licuriciul de prof. Raul Călinescu. Bacteriofagul sau Principiul Little de dr. Ion Cocloba, Icoana lumii de prof. G. Atanasiu, Piatăritul pe Bistrița de prof. Victor Țăranu, Sunt morți cei atinși de curentul electric? de prof. Petre I. Cherebețu, Petrolul românesc de M. Vizanty, ș. a.

Arhiva Românească, Tom. IV., Buc. 1940, cu un bogat material de articole istorice din epoca revoluționară, începând dela 1821; paleografie și studii bibliografice. Reținem articolul d-lui M. Costăchescu: Documente moldovenești în județul Neamț, cu privire la satul Bârjoveni.

Insemări ieșene, An, V., Nr. 9, 1940. Numărul este închinat Basarabiei și Bucovinei, cu prețioase articole documentare și cu bogate cronici științifice, literare, politice etc. În spiritul nou al vremii, revista ieșeană va oglindi — sperăm — în paginile ei, supremul ideal spre care tinde sufletul de atâtea ori biciuit al națiunii românești. O robustă afirmare românească autohtonă trebuie să fie activată fără nimic din remanescențele masonice ori bizazeria ideologiilor „democrate”. O mare revistă ieșeană, ieșeană mai ales, trebuie să ne captiveze pe toți, să ne întegreze sufletește, să ne grupeze într-o unitate de simțire și de gândire. Noi cunoaștem pe Domnul Gr. T. Popa,

sufletul acestor reviste; cunoaştem posibilităţile d-sale de a „răscoli energiile româneşti până la maximum de manifestare pentru a sporii interesul pentru naţia românească”... Şi credem că d-sa va putea vorbi răspicat azi şi eliberat de unii ochi iscoditori, ce s'au actuat în jurul d-sale ca să-l înăduşe cu franţuzomanile lor spilcuite.

Anul V, Nr. 10. N'a trecut nici o lună, dela data când am făcut câteva însemnări pe marginea însemnărilor lor ieşene. Greutăţile de tipar din provincie, din această atât de tristă provincie cu p atât de mică faţă de Capitala cu toate drepturile ei atât de mari, cum remarcă *notele* însemnărilor în *Discriminaţie*, aceste mari greutăţi, repetăm, ne fac să întârziem prea mult cu apariţia revistei noastre. De altfel revista noastră are un r prea mic pentru ca să poată fi zărită într'un colţ de ţară. N'avem nici bani, nici trâmbiţaşi şi nici nume „sacre”. Avem o credinţă nesdruncinată însă în viitorul mare al neamului nostru.

Pentru *Insemnări ieşene* păstrăm aceeaşi stimă, căci acolo este d-l Gr. T. Popa, aşa cum am arătat în recenzia pentru numărul trecut. Mai repede decât aşteptam şi fără să ne cunoască tocmai părerile şi aprecierile noastre, care n'au apucat a fi nici publicate de altfel, d. Gr. T. Popa ne confirmă aşteptările prin articolul d-sale: *Spectatorii istoriei*. Suntem de aceeaşi credinţă: „să fim naţionalişti, toţi trebuie să vrem reîntregirea patriei şi asigurarea neamului”; „ne trebuie o amuţire de patimi şi un consens pe tema naţională”. Noi credem chiar mai mult:

credem că patimile au şi amuţit din lipsă de material uman pentru manevre politice. Partidele vechi au început să moară de inanţie. Ţara a intrat în ordinea ei firească; nimeni nu ne împiedică să urmăm pasul ei aspru şi demn. Sperăm că d-l Popa nu se gândeşte nici să compătămească lotul prim al celor vinovaţi de marea noastră nenorocire, acela care au încetat de a mai avea vreo legătură cu nevoile şi cu aspiraţiile Ţării. O răspundere a faptelor şi o deparazitare a vicleşilor noastre politici sunt cerute de voinţa naţională. Şi ceea ce se face cu atâta curaj şi demnitate sus, în chip logic se va înfăptui şi jos; ba chiar şi la redacţia sau grupările revistelor mari şi mici, unde mai figurează poate vreun francmason, ori se strecoară cu abilitate un spilcuit cu polişti care „trage sfori”, pentru a-şi manevra rancunele cu pana altuia, neavând nimic comun cu cărturarul de rasă decât doar omonimul.

Articolul de fond: *Nomura, Harison şi cu mine*, al d-lui Paul Gore, ne face să înţelegem o realitate europeană şi românească prin desluşirea cunoaşterii de sine a omului. Articole serioase şi de actualitate semnează d-nii: Emil Diaconescu (*Timpu! stăpânirii ungureşti în Transilvania*); Dimitrie Gherasim (*Familia Hurmuzachi şi Bucovina*; V. Buţureanu: (1916-1940), ca şi valoroasele recenzări ale d-lui I. Mănea: *Sfârşitul lui Bogdan II Vodă*. Revista cuprinde şi o bogăţie de note, date şi recenzii. Se strecoară în scrisul unor colaboratori ai revistei ieşene însă şi cacofonii ori cuvinte jldovite, de pildă:

și nu toți oamenii de știință au darul expresiei care a asigurat așa popularitate lui Pierre Fermier... sau; ce valoare afectivă mai pot avea termenii odinioară folosiți cu așa succes de Octavian Goga.

Orientări An. VII, 4-9, 1940. Revistă de studii, critică și literatură reapare la Moinești-Bacău, sub aceeași direcție a d. C. R. Crișan. Interruptă de „Marea Prigoană”, revista renaște cu mai multă mândrie, având un bogat articol de fond: *Legiunea educatoare* de C. R. Crișan, precum și un mănunchiu de poezii în spirit legionar.

Revista Fundațiilor Regale An. VII, Nr. 10, 1940. Cu numărul din Octombrie a. c., revista aduce mai multă viață și vigoare românească. În *suferința creatoare*, d-l N. I. Herescu definește etica marilor suferințe și, cu exemple din capodoperele clasice, găsește sensul divin și biruitor al înfricoșatelor jertfe naționale. D-l D. Caracostea se ocupă de aceleași „probleme de expresivitate românească” pe care le întâlnim și în „Gândirea”. D-l I. Pillat zugrăvește într-un articol de reîmprospătare literară figura lui *Vasile Alecsandri, poetul pământului și sufletului românesc*; iar d-l Octav Șuluțiu ne arată „valoarea tăcerii în poezia lui *Lucian Blaga*”. Sunt deosebit de interesante și alte două comentarii: *Hărțile rasei românești* de N. Roșu și „Observațiuni cu privire la *Aritmologia* lui N. Miclescu”. În primul se scoate în relief noua metodă de determinare a raselor, care pentru noi dovedește: stabilitatea, continuitatea și puritatea etnică a-

partentă rasei *dinarice* sau *ilyrice*. În al doilea, se scoate tot mai mult în relief figura marelui cărturar român, savantul ce răspânda în Rusia secolului XVII și științele matematice. Versuri și proză semnează: T. Arghezi, Radu Gyr, Horia Furtună, Otilia Cazimir, G. Murnu, Șt. Stănescu, H. Y. Stahl și Victor Stoe. La un fond atât de bogat, am dori să corespundă însă punctuația și ortografa. Se scrie corect: *trebuie, boier, băiețel; luni, vieață*; fără confuzie la întrebunțarea virgulelor și a pronumelor de reverență ori a conjuncțiilor subordonatoare.

Afirmarea, V, 6—8, 1940 — Satu Mare. Revista dela granița de vest, refugiată și ea azi la București, împlinea un rol cultural și afirmă cele mai curate gânduri românești în partea din nou robită a Transilvaniei. Impărtășim durerea și speranțele sbucimătelor reviste, care știe să înfrățescă în paginile ei atâtea suflete românești. „*Rândurile pentru cei ce nesocoteau necesitățile spirituale ale Sătmarului*” divulgau straniu preludiu.

Cuget Moldovenesc, An. IX 6—8, 1940. Revista dela Bălți se mutase numai cu redacția la Iași, odată cu transferarea directorului ei; d-l prof. P. Stati. Sufletește se leagă însă de intelectualitatea Moldovei răpite, prin slova plină de căldură și sinceritate a d-lor Toma Vlădescu, P. Stati, A. C. Cuzin, Aurel Stîno, D. Florea Rariște ș. a. precum și prin prețioasele studii ale d-lor G. Pascu și M. Costăchescu. Unii din colaboratorii revistei au fost mai mult în legătură cu Moldova răsăriteană și dela ei se așteaptă deslușirea

sufletului românesc înstrăinat în pagini mai vii, dar de dorit mai epurate de unii farisei care și experimentează indigestele analize literare pe paginile ce cuprind minunate realizări poetice. Numărul dublu al revistei e închinat d-lui George Cuza, autorul Sonete-lor.

Chemarea vremii. An XIV, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 1940.

Gazeta săptămânală sub conducerea d-lui Prof. Ion Sân Giorgiu depășește valoarea altor publicații similare, prin sinceritatea scrisului, prin puterea de convingere și valoarea documentară a faptelor, care au precedat și prezidează azi noua structură politică a statului român. O Românie nouă pe linia naționalismului integral și a eticei nepătate nu se putea înfăptui decât cu jertfa celor mai buni. Nici creștinismul nu era posibil fără sușul calvarului și răstignirea celui mai bun fiu al lumii. Azi martirii crucii stau în rând cu martirii noștri naționali, iar asasinii creștinilor pe aceeași treaptă cu asasinii fililor acestui neam. Nu ne mai revoltă urgia. Criminalii noștri doști cu galoane și eșarfe stau azi în rând. Priviți-l în *Cuvântul*, în *Chemarea Vremii*. Priviți-l în *Buna Vestire*, în *Porunca Vremii* etc. unde-s puși la stâlpul infamiei veșnice. Priviți-l toți, priviți-l toți, priviți-l și acela care i-ați slugărit. Priviți-vă în față, canații apocaliptice, aveți tot timpul. Pe voi nu vă ucide nimeni, fiți siguri. N'are nimeni intenția să facă din voi eroi. Priviți-vă până ce veți înnebuni de groază și vă veți otrăvi în propriul vostru sânge.

Buletin German, Art. II. Ber-

lin W. 56 — Post-Box 22. Nrul 53 cuprinde: Un an de război, Arbitrajul dela Viena, Atitudinea St. Ulte, Dedesupturile sistemului „Navicert”, Escadra de vânătoare Richthofen, Secretul care se desvăluie, Noua cartelă pentru îmbrăcăminte în Germania, Comerțul european, Un an cu „cartelă”.

Nr. 55. Tineretul german cu calitățile alese este promovat; Răzbunarea; Marea Anglia vreo șansă? Industria aeronautică engleză. Anglia și America. Politica perfidă a Angliei în Egipt. Londra ca țintă militară. Sfârșitul „Ajutoarelor Engleze” pentru Sudetul Europei.

Nr. 56. Și totuși Codreanu a învins. Mareșalul Reichului, Herman Goering, deasupra Londrei. Aviatorul Herman Goering. Bombe engleze asupra bisericilor germane și obiectivelor bisericesti. Aviația Italiei. Poziția strategică a Egiptului. Semne de criză în Australia și Africa de Sud. Barometrul Americii. Prizonierii francezi. Economia Protectoratului în Reich. Cum trăesc soldații concentrați în Germania.

Nr. 57. Mișcarea Legionară și presa germană. Pactul celor patru puteri. A treia coloană de susținere. De ce va învinge Germania. Finlanda în reconstrucție. America Iberică vrea să fie independentă. Autarhia caucasică în America. U.S.A. blochează depozitele de bani englezi. Căi de comunicație noui contribuie la viitorul Europei. Prilegla jidanului rătăcitor.

Însemnări sociologice, An. IV, nr. 2, 1940, Revista de sub direcția Domnului Profesor Tra-

Ian Brăileanu, înfruntând senin mormanul celor mai haotice porniri și ideologii sociale, își continuă de patru ani drumul luminos pentru mari și mici cărturari, care se interesează în mod serios de problematica vremurilor nouă. În numărul din 15 Septembrie c.: *Refugiații de George Macrin*; *Despre bună-tate de Ernest Feine*; *Problema muncitorului român de Ing. I. Fotlade*; *Tinerete fără odihnă de T. B.*; *Imbuibare și sărăcie de V. Runcu* și articolul de fond al Domnului Brăileanu: *Singularitatea geniului*, în care se argumentează primatul comunității față de individ și unitatea desăvârșită a comunității naționale realizată de omul ideal și suprem al persoanei umane libere și autonome. Pentru România actuală, acest reformator genial este Corneliu Zelea Codreanu.

Poporul Românesc An. IX, 10-12, 1940. Revistă pentru folosința muncitorilor de la sate și orașe, cuprinde în acest număr, pe lângă alte prețioase articole, și o interesantă prezentare a cărturarilor români pe care l-am dat vecinilor noștri. Între aceștia cităm pe *Costin Stoica* din Platra-Neamț, ajuns călugăr franciscan capucin la Neapole.

În numărul 13 al revistei: d. I. Gr. Oprîșan vorbește despre organizarea sufletului pentru a putea valorifica și munca națională. O duloasă doamnă din Basarabia, din colecția C. Demetrescu-Orhelu, ne sfâșie inima de durere.

În nr. 14-15, Lelița Catrina, sufletul acestei reviste, își spovedește toamnei durerea amară pentru înstrăinarea hotarelor străbune. **V. T.**

E R R A T A

La pagina 8 jos, după ultimul rând, se adaugă: (vezi și „Biblioteca Agrico'ă” a ziarului „Universul” n-rile 29, 49, 78 și 99-100) și apoi:

D-l Dr. I. Grințescu, profesor universitar, are lucrări în domeniul Științelor Naturale (vezi și „Biblioteca Agricolă” a ziarului „Universul” n-rile 45 și 96).

La pagina 10, rândul 6, de sus în jos, se va citi: „Traian”, în loc de „Anibal” (Teodorescu).

La pagina 26, rândul 17, de sus în jos, se va citi: Vasile Pârvan: „Memoriale”, pag. 164, în loc de „Memorial”, după care se va adăuga: Sau:

„Ce-ți aluneci, plini de jale, ochii umezi pe ruine,

Neam al nostru, ca să judeci drumul schimbătoarei sorți?

Soarele din noapte iese, din mormânt puterea vine,

Nașterea cea viitoare ne e'n lumina celor morți”.

(Ziarul unui pierde vară, „Fragment epic” pag. 13, de Gh. Coșbuc).

vataru M., Cojocaru Gh. Bulhac A., Buzilă A., Bordeianu Ch, Bouceanu V., Bejan A., Belozorov V., Bighiu A., Balan V., Azoitei C., Apostol E., Vizitiu T., Zavitzchi C., Vasilache V., Tanase I., Pruncu E., Pristavu Gh., Platon Gh., Neculcea I., Mihalache V., Matasă Gh., Marin Gh., Iordache I., Iordache S., Iftimie Gh., Gavrilesco I., Florescu V., Firea V., Duval V., Dudă I., Dicaonu Gh., Dascalu I., Cofas Gh., Bondarenco C., Boncev I., Beraru V., Alexandrescu Gh., Acasandrei P., Vasilache S., Turcu D., Taban T., Strugaru Al., Stamate N., Romanescu L., Popescu I., Perișin N., Patrolea V., Munteanu I., Moise D., Marian C., Manolescu I., Maftel C., Lupu V., Lupașcu V., Ioniță M., Iacob P., Hlihor V., Heisu V., Harapu I., Grosu Gh., Grecea St., Găină Gh., Gavrilu E., Filimon L., Dănăilă N., Cucu M., Cornilă P., Chioariu D., Capșa O., Carp V., Bulbașa I., Butnariu Gh., Bădros C., Balan V., Arsinte M., Antip C., Andronic C., Alexandrescu E., Ailincăi M., Vranău C., Tifrea I., Tănase V., Scrieriu V., Scripcaru Ch., Savin V., Roșescu I., Popovici St., Niță A., Monoranu C., Micu I., Ioachim E., Iacoboaia D., Hreamătă V., Hantâr V., Ghiurea I., Gheorghiu V., Ghelase I., Filimon V., Dumbrăveanu C., Cristea A., Cristea C., Corfu C., Ciocărlan V., Blaga V., Vadana M., Ungureanu Gr., Tapalagă V., Tudose D., Secară C., Secieru P., Topșa M., Saon Gh., Ravaru G., Piuaru I., Popescu R., Popovici N., Petrea V., Petrescu M., Munteanu A., Mazăre Al., Mustea M., Micu V., Marian M., Mateescu M., Iordache Gh., Iliescu C., Iacob I., Hanganu M., Dinulescu Gh., Crudu V., Cercel P., Bostan C., Beraru Ion, Barna I., Apopei C., Airinei Gh., Adamescu V., Milea F., Floroiu V., Zaharescu D., Trofin R., Perju E., Nițu S., Huștiu Gh., Dorohonceanu Gh., Boca V., Boca P., Azoitei A., Anariei C., Alexandrescu M., Sârbu I., Sândulea I., Sferdinschi C., Pleșca Gh., Parciulea P., Iacoboaia G., toți elevi, dela școala normală de învățători, din Piatra-Neamț.

(Va urma).

Abonamentele se încasează numai pentru anul expirat al revistei. D-nii abonați în restanță sunt rugați să se pună la curent cu plata abonamentului. Casierul revistei este D-l institutor Gr. Vlad, Piatra Neamț. Numele abonaților care și-au achitat în întregime abonamentul pe 1939 s'au publicat în numerele 1-9 ale revistei și aceasta constituie completa verificare.
